

CAPITOLUL I

AGRICULTURA RAMURĂ A PRODUCȚIEI MATERIALE

- 1.1. Agricultură ca ramură biologică a producției materiale;
particularitățile agriculturii**
- 1.2. Rolul agriculturii în dezvoltarea economică**
  - 1.2.1. Complexitatea problematicei privind originile și
destinațiile sectoriale ale surplusului economic*
  - 1.2.2. Teoriile industrio-centriste și cele agro-centriste
în dezvoltarea economică*
  - 1.2.3. Revizuirea problematicei agrare în lumea
contemporană*
- 1.3. Funcțiile agriculturii; contribuția agriculturii
la dezvoltarea economică**
- 1.4. Raportul industrie – agricultură, echilibru esențial
în economia românească**
- 1.5. Dezvoltarea durabilă a agriculturii**

CAPITOLUL I

AGRICULTURA RAMURĂ A PRODUCȚIEI MATERIALE

Agricultura reprezintă în ansamblul economiei naționale una din ramurile de mare importanță, menită să contribuie într-o măsură covârșitoare la relansarea creșterii economice a țării noastre. Este necesar să se petreacă transformări fundamentale în structura agrară, în baza tehnico-materială, în organizarea exploatațiilor agricole, care să asigure practicarea unei agriculturi moderne și înscrierea ei în strategia generală de trecere a întregii economii românești la economia de piață.

Agricultura se bucură astăzi de o deosebită atenție în toate țările lumii, indiferent de nivelul de dezvoltare economică. În lumea contemporană țările cele mai dezvoltate din punct de vedere economic sunt și cele mai mari producătoare și exportatoare de produse agricole.

Ca ramură de bază a economiei noastre naționale agricultura se afirmă ca un domeniu de activitatea deosebit de complex și complicat.

Complexitatea agriculturii, ca ramură a producției materiale, a economiei naționale, este determinată de rolul agriculturii în dezvoltarea economică și de particularitățile ei tehnice, economice și sociale, care imprimă legiților economice generale o manifestare specifică în agricultură.

1.1. Agricultura ca ramură biologică a producției materiale; particularitățile agriculturii

Un fenomen caracteristic pentru toate țările îl constituie, în economia contemporană, creșterea rolului agriculturii, cu toate că ponderea contribuției agriculturii la formarea produsului intern brut scade, iar numărul populației active din agricultură se reduce. Acest fenomen devine explicabil de îndată ce locul agriculturii în angrenajul economiei generale este abordat nu numai după anumite ponderi în structura unor indicatori macroeconomici, ci și printr-o analiză de ansamblu a funcțiilor agriculturii în creșterea economică generală.

Agricultura constituie o ramură care se bazează pe resurse în continuă autoreînnoire, spre deosebire de alte ramuri care utilizează resurse naturale (petrol, cărbune, minereuri etc.), ce se epuizează pe măsura exploatării.

Producția agricolă în ansamblul ei apare ca o rezultată a unor procese complexe de transformare a unei multitudini de substanțe și forme de energie (solară, chimică, biochimică, fosilă etc.) prin intermediul organismului viu al plantelor și animalelor, sub impactul factorilor naturali, ai resurselor materiale și financiare, a muncii, în bunuri materiale specifice.

Caracterul de ramură biologică a agriculturii face ca dezvoltarea plantelor și animalelor în medii de producție naturale sau artificializate să constituie o problemă mult mai complexă decât în orice altă ramură a producției materiale. Dirijarea procesului de producție agricolă constituie o activitate deosebit de complicată, diferențiată în raport cu zona de producție unde se materializează procesul agricol.

Sistemul de producție agricolă poate fi considerat ca un ansamblu de activități productive în domeniul culturii plantelor și creșterii animalelor, susținut de resurse naturale în cadrul cărora pământul are un rol dominant, precum și de resurse materiale, umane și financiare, având drept scop obținerea de produse agroalimentare și pentru diferite industrializări, la un nivel determinat de eficiență economică.

Transformarea energiei cinetice solare în energie potențială este apanajul exclusiv al organismelor vii ale plantelor verzi. Ca atare *participarea organismelor vii ale plantelor verzi constituie prima trăsătură de bază a agriculturii privită ca ramură a producției materiale*. Se poate

afirma că procesele de producție din agricultură încep și se sfârșesc acolo unde încep și se sfârșesc procesele biologice, determinate de prezența organismelor vii.

Procese de creare a substanței organice au loc și în condiții naturale, dar nu se poate vorbi încă de agricultură. Numai din momentul când activitatea organismelor vii se desfășoară sub acțiunea dirijată a omului, transformând produsele acestora din daruri ale naturii în produse ale muncii omenești se poate vorbi despre agricultură. *Prin urmare desfășurarea activității organismelor vii sub controlul omului constituie a doua trăsătură de bază a agriculturii ca ramură a producției materiale.*

În literatura de specialitate s-a conturat definiția potrivit căreia **agricultura** este cea ramură a producției materiale în care, cu ajutorul organismelor vii ale plantelor verzi și sub acțiunea diriguitoare a omului are loc transformarea energiei cinetice a soarelui în energie potențială, sub singura formă accesibilă organismului omenesc – substanța organică.

Importanța deosebită a agriculturii în comparație cu celelalte ramuri ale economiei naționale derivă din următoarele:

- în primul rând este singura ramură de producție capabilă să acumuleze energie cu ajutorul muncii, în timp ce toate celelalte ramuri consumă energie;

- în al doilea rând, agricultura a constituit ramura primară a producției materiale din care s-au desprins celelalte ramuri; însăși această desprindere și existență de sine stătătoare a tuturor celorlalte ramuri este condiționată de existența agriculturii ca singura furnizoare de mijloace de subsistență vitale pentru cea parte a societății ocupată în celelalte ramuri ale producției materiale sau în ramurile neproductive;

- în al treilea rând, acțiunea favorabilă a factorilor biologici face ca la orice nivel de capitalizare ponderea bunurilor și serviciilor consumate în agricultură să fie mai redusă decât în alte ramuri ale economiei naționale; de aceea, la același produs intern brut, în agricultură se obține o valoare adăugată brută mai mare, fapt care duce la creșterea avuției naționale;

- în al patrulea rând produsele agroalimentare au o desfacere sigură pe piața mondială, aflată într-o continuă penurie, favorizând în majoritatea cazurilor creșterea prețurilor produselor agricole pe piața mondială, asigurând pe această cale o eficiență ridicată a exporturilor de produse agricole.

Agricultura ca și celelalte ramuri ale economiei naționale se dezvoltă după aceleași legi economice, dar cu forme specifice de manifestare, determinate de existența unor particularități tehnice și economice ale acesteia, fapt ce imprimă o complexitate deosebită fenomenelor economice din agricultură în comparație cu aceleași fenomene economice din industrie.

Prima și cea mai importantă particularitate a agriculturii este aceea că *pământul este principalul element al capitalului agricol*, funcționând concomitent atât ca obiect al muncii cât și ca mijloc de muncă.

Pământul privit sub aspectul său triplu: unealtă de producție, obiect al muncii și instrument de tezurizare, se caracterizează printr-o serie de trăsături specifice, care îl deosebesc de celelalte mijloace de producție și care au o însemnată influență asupra politicilor agrare. Pământul este o resursă esențială, fără de care agricultorul nu-și poate exercita meseria. Pământul ca obiect de analiză economică este un bun particular nemobil, nereproductibil, heterogen, indivizibil, având multiple caracteristici nedisociabile (formă, suprafață, poziție), exercitând simultan mai multe funcții diverse (producție, consum, valoare - refugiu, speculație).

Pământul participă nu numai la procesul de producție din agricultură, ci și din celelalte ramuri ale economiei naționale, însă rolul său economic este total diferit funcționând ca loc de așezare, ca bază, ca temelie a spațiului de funcționare. Numai în agricultură pământul constituie condiția sine qua non pentru însăși existența agriculturii ca utilitate socială, condiție primară a muncii și obiect general al muncii omenești.

În agricultură alături de pământ la obținerea bunurilor materiale participă *plantele și animalele ca obiecte și mijloace de muncă*. Animalele și plantele așa cum se prezintă ele astăzi sunt

produsele unor transformări care au avut loc timp de mai multe generații sub controlul omului și prin intermediul muncii omenești, reprezentând importante mijloace de producție în agricultură.

În agricultură, spre deosebire de celelalte ramuri ale economiei naționale, *activitatea de producție este direct sau indirect influențată de condițiile naturale pedoclimatice*. Dacă în industrie rezultatele obținute depind nemijlocit de cantitatea și calitatea muncii lucrătorilor, de modul cum este organizată și condusă întreaga activitate economică, în agricultură, la aceeași înzestrare tehnică, la același nivel de organizare și conducere a producției, randamentele la unitatea de suprafață și pe animal vor fi mai ridicate în condițiile pedoclimatice favorabile și mai scăzute în cazul existenței unor condiții pedoclimatice mai puțin favorabile.

Reducerea influenței nefavorabile a factorilor naturali asupra rezultatului de producție din agricultură se poate realiza prin introducerea progresului tehnic (mecanizare, chimizare, electrificare, îndiguiri, desecări, irigații).

O consecință economică a influenței mari pe care o exercită factorii pedoclimatici o constituie zonalitatea producției agricole, adică amplasarea teritorială a diferitelor culturi și specii de animale pe teritoriul țării acolo unde acestea întâlnesc cele mai favorabile condiții de dezvoltare și unde producția se poate obține la cel mai înalt grad de eficiență.

O altă particularitate a agriculturii constă în *neconcordanța dintre timpul de muncă și timpul de producție*. Concordanța deplină între timpul de muncă și timpul de producție se întâlnește în industrie, în timp ce în agricultură (mai ales în cultivarea plantelor) timpul de producție nu corespunde cu timpul de muncă, fiind mult mai mare decât acesta.

Neconcordanța dintre timpul de muncă și timpul de producție în agricultură face ca utilizarea forței de muncă să aibă un caracter sezonier, sezonalitate accentuată uneori și de evoluția nefavorabilă a condițiilor climatice.

Singurele posibilități de diminuare a urmărilor negative pe care le are neconcordanța dintre timpul de muncă și timpul de producție asupra utilizării forței de muncă constă în dezvoltarea structurală armonioasă a agriculturii, pe baza îmbinării juste a ramurilor agricole ale căror perioade de muncă nu se suprapun precum și în integrarea agriculturii cu industria accesorie rurală pentru prelucrarea materiilor prime din agricultură, a cărei funcționare nu se suprapune timpului de muncă solicitat în special de cultivarea plantelor.

Neconcordanța dintre timpul de muncă și timpul de producție afectează folosirea rațională a capitalului fix din agricultură. Din cauza acestei neconcordanțe timpul de folosire a capitalului fix sub forma mașinilor și tractoarelor agricole este adeseori întrerupt pentru o perioadă mai mică sau mai mare, funcție de natura activității desfășurate. Neutilizarea deplină a capitalului fix mecanic atrage după sine o oarecare depreciere a sa dar și o scumpire a produselor obținute, care înglobează sub forma cotelor de amortizare o parte a valorii mijloacelor mecanice, dar se iau în considerare nu după timpul de funcționare, ci după timpul calendaristic în care acestea își pierd valoarea.

O altă particularitate a agriculturii o constituie faptul că *în sectoarele sale principale - producția vegetală și producția animală - nu există o concordanță între momentul și durata de avansare a cheltuielilor de producție și momentul și perioada de recuperare a acestora*.

De exemplu la culturile cerealiere de toamnă cheltuielile efectuate pentru însămânțare, întreținere, recoltare etc. se recuperează numai după recoltat, prin valorificarea producției obținute. Cheltuielile de producție efectuate timp de nouă luni sunt immobilizate în toată această perioadă și nu se recuperează decât dintr-o dată, la sfârșitul perioadei de producție.

O altă particularitate a agriculturii ca ramură a producției materiale este și faptul că *alături de producția principală se realizează însemnate cantități de produse secundare, voluminoase și greu transportabile, dar valoroase, utile și importante pentru eficientizarea producției agricole în ansamblul ei*.

În principalele sectoare de producție din agricultură – producția vegetală și producția animală – *procesul economic de reproducție se împletește organic cu procesul natural de reproducție*.

O astfel de particularitate a producției agricole este determinată de faptul că în această ramură la realizarea bunurilor materiale, a valorilor de întrebuințare participă în calitate de mijloace de producție plantele și animalele – organisme vii a căror creștere și dezvoltare se desfășoară după anumite legi naturale, biologice. În virtutea acestor legi, care nu pot fi modificate structural de către om, timpul necesar realizării producției ca și ritmul de creștere al animalelor sunt întotdeauna încadrate în anumite limite de ordin natural.

1.2. Rolul agriculturii în dezvoltarea economică

Problema rolului agriculturii în dezvoltarea economică figurează în majoritatea lucrărilor de economie, dar puține admit că în spatele ei se ascunde de fapt teoria implicită a dezvoltării agricole. Aceste două chestiuni sunt departe de a fi independente. Astfel, atunci când ne referim la dezvoltarea economică, implicit vorbim despre resorturile dezvoltării agricole, aflate în strânsă conexiune cu alte sectoare ale economiei, în special cu cel industrial.

Atunci când se afirmă că agricultura nu joacă un rol deosebit în dezvoltarea economică, se susține că ea este un sector subordonat, pus în mișcare de industrie. Când, dimpotrivă, i se recunoaște rolul motor, suntem tentați să-i atribuim capacitatea unei dezvoltări autonome. Aceste două poziții relativ diferite se regăsesc în cele două teorii ale creșterii în agricultură: cea industrio-centristă și respectiv cea agro-centristă. Ele se regăsesc în concepțiile teoretice ce se referă la dezvoltarea agricolă, fie direct fie indirect. Traversând partea fundamentală a teoriei economice ele au constituit din totdeauna unul din subiectele privilegiate de controversă ce au marcat reflecțiile privitoare la dezvoltarea economică.

Important este să se înțeleagă în primul rând compoziția sectorială a surplusului economic (inclusiv contribuția agriculturii), și în al doilea rând impactul alocării lui între diferitele ramuri de activitate asupra puterii de acumulare și de expansiune economică.

1.2.1. Complexitatea problematicii privind originile și destinațiile sectoriale ale surplusului economic

Economia politică repetă fără încetare că accelerarea dezvoltării economice este strict raportată la producerea și utilizarea surplusului economic. Această afirmație, deși unanim acceptată, ascunde totuși profunde dezacorduri cu privire la sensul cuvintelor și al realităților pe care le desemnează, dezacorduri pe care le vedem cristalizându-se în discuțiile teoretice și luptele politice asupra originilor și destinațiilor sectoriale ale surplusului economic.

Controversa asupra originilor și destinațiilor sectoriale ale surplusului economic traversează toată istoria gândirii economice, focalizându-se de fapt asupra rolului agriculturii și respectiv al industriei în creșterea potențialului economic.

În plan macro-economic, conceptul de surplus economic este în general asimilat celui de economie globală netă. Dacă definiția surplusului economic, ca excedent al producției sociale asupra resurselor necesare obținerii lui este necesar acceptată, în schimb părerile diferă atunci când se încearcă o definiție a producției și a resurselor, și mai ales când se încearcă cuantificarea lor.

Concepția marxistă a surplusului, formată plecând de la aceea a lui Ricardo, este în mod cert una dintre cele mai riguroase. Surplusul economic este egal cu suma plusvalorilor sectoriale. La o privire mai atentă, conceptul de “surplus economic efectiv” propus de Paul Baran, și acela de “surplus economic curent” enunțat de Charles Bettelheim sunt copii conforme conceptului de plusvaloare socială sau de surplus economic al lui Marx. Judecând în ansamblu, surplusul economic poate fi măsurat plecând de la datele contabilității naționale, ca rezultat al scăderii amortizărilor și a masei sociale salariale din produsul intern brut și asimilat masei de profit.

La nivel macro-economic, analiza condițiilor creșterii potențialului economic implică înțelegerea modului de formare a surplusului economic în cadrul proceselor de producție și mai ales a modului în care este ulterior folosit, investit sau risipit. Tocmai de aceea trecem peste definirea conceptului de surplus economic, abordând în continuare aspectele pragmatice legate de crearea surplusului, apoi absorbția, economisirea și investirea profitabilă a acestuia. În termeni pragmatici, problematica complexă a surplusului economic gravitează de fapt în jurul a trei întrebări fundamentale:

- *care sector de activitate contribuie cel mai mult la crearea surplusului economic;*
- *care sector de activitate absoarbe cea mai mare parte a surplusului;*
- *cum se explică că sectoarele de creare și cele de absorbție a surplusului pot să nu fie aceleași.*

Miza dezbaterii privitoare la originile și destinațiile sectoriale ale surplusului economic este însăși dezvoltarea economică, asimilată în totalitate cu teoria economică a industrializării. Nașterea industriei în mijlocul unei societăți în care activitatea economică și structurile sociale sunt dominate de agricultură este pentru unii participanți la dezbateri rezultatul unei evoluții endogene a societății rurale, iar pentru alții, dimpotrivă, acela al proceselor care îi sunt exterioare. Industrializarea este fie maturizarea societății vechi, fie, dimpotrivă, germinația elementelor autonome care o fac țândări.

Momentele dificile ale controversei sunt marcate de trei evenimente majore ale istoriei moderne: revoluția industrială, revoluția bolșevică, independențele politice ale lumii a treia. Toate trei au fost pretextul relansării dezbaterii asupra importanței relative a agriculturii și a industriei în dezvoltare. Forțând puțin nota, am putea adăuga un al patrulea moment, cel al dispariției blocului socialist din estul Europei.

Participanții contemporani la “revoluția industrială” la fel ca și istoricii, au fost fascinați de această perioadă de puternică accelerare a producției și a inovațiilor industriale care, într-un fel, venea să confirme promisiunile de progres și de putere a rațiunii practice enunțate de filozofia iluministă. La Ricardo și Marx, burghezia industrială, industria și orașul reprezentau deja mișcarea, participau sub formă de conducători la istorie. Aceste forțe ale progresului nu au totuși mână liberă pentru că se lovesc de inerția și chiar ostilitatea lumii arhaice în care se opun o țărănime înapoiată și o moșierime conservatoare. În viziunea clasicilor, venitul țărănimii, renta funciară, reprezintă o deturnare neproductivă, irațională a unei părți din surplusul economic pe care industria l-ar fi utilizat într-un mod profitabil. Aceasta din urmă (industria) pare să fie înzestrată cu toate virtuțile. Ea este prin excelență instrumentul revelării și al folosirii forței tehnice, grație căreia omul se eliberează de muncile forțate impuse de vitregia naturii, controlează istoria și face să se întoarcă vârsta de aur. Fascinați de această societate în care mașina sporește producția, unde fabricile se fabrică și unde apare întreprinderea manufacturieră și apoi marea industrie, numeroși istorici ai economiei au format, începând din secolul 18 și până la începutul secolului 19, o imagine a schimbărilor tehnice și a metamorfozelor sociale, căreia nu i se potrivește decât termenul de revoluție.

După revoluția bolșevică, o controversă asemănătoare cu privire la căile și modurile de industrializare sovietică i-a pus față în față pe cei maieminenți politicieni ai țării sovietelor. Ea a culminat în anii 1928 – 1929 după ce luptele pentru supraviețuire din perioada comunismului de război și-au pierdut din intensitate. Pentru fiecare participant la dezbateri, miza era construirea viitorului pe baza soluțiilor aduse la problemele momentului. Ei se străduiau să țină piept încercărilor imediate, fără a-și pierde speranța în utopiile socialiste, să trateze cu același entuziasm “realitățile prezente” și pe cele potențiale. Cadrul politicilor pe termen scurt: a fost “foamea de bunuri”, lipsa articolelor industriale de orice fel, aprovizionarea alimentară deficitară a orașelor, “foarfecele prețurilor”, deteriorarea termenilor de schimb agricol. Strategiile pe termen lung: au avut drept scop consolidarea structurilor socialiste și accelerarea creșterii economice. Pe aceste două planuri s-au confruntat două școli grupate în jurul unor personalități centrale: Preobrajensky și Buharin.

Controversa sovietică asupra industrializării va renaște 40 de ani mai târziu odată cu obținerea independenței politice a lumii a treia, care încheie perioada colonială. Strategiile și planificarea dezvoltării, care vizează în primul rând consolidarea pozițiilor politice printr-o reală independență economică, scot la lumină aceleași preocupări și argumentări similare, deși stilul diferă prin contextul istoric al noilor probleme. Poziția lui Preobrajensky se regăsește în tezele asupra “căii indirecte rurale” pe care lucrările lui Byres le ilustrează destul de bine. Pe aceleași realități se sprijină și tezele opuse ale “căii indirecte urbane”, înrudite cu poziția buharinistă și legate de lucrările lui Lipton. Analiza lui Lipton permite să se redefinească problema industrializării în structurile sociale ale economiilor subdezvoltate și să se renunțe la abstracția modelelor de dezvoltare, dar mai ales ea pune degetul pe absurditatea vizibilă a strategiilor de dezvoltare și anume o exploatare feroce a sectorului agricol fără să se obțină din aceasta dezvoltarea industrială în numele căreia a fost organizată. Eșecul strategiilor de industrializare în majoritatea țărilor din lumea a treia, intensificarea și extinderea sărăciei îi dau dreptate. În viziunea liptoniană, discursul industrialist este o mistificare justificatoare a căii indirecte urbane.

Trei epoci, trei locuri, trei stiluri de dezbateri; pe de o parte, circumstanțele istorice ale dezvoltării pe plan tehnic, instituțional, național și internațional iar pe de altă parte contextul cultural al controversei care se schimbă și o dată cu el maniera de a pune problema și de a găsi răspunsuri la ea. Astfel controversa suferă diferite versiuni cronologice și naționale. Dintre aceste versiuni, le vom reține numai pe cele contemporane grupate în tezele industrio-centriste și agro-centriste. Primele estimează că industria este necesară agriculturii, celelalte - că agricultura este indispensabilă industriei.

1.2.2. Teoriile industrio-centriste și cele agro-centriste în dezvoltarea economică

Teoria economică recunoaște în unanimitate că industrializarea este chiar esența dezvoltării economice. În căutarea de activități motoare de dezvoltare, industria nu este înțeleasă în mod global. Dimpotrivă, este important să detectăm subansamblele care au rol director în industrializare și pot aspira în această calitate la un statut de sectoare prioritare în cadrul strategiilor de planificare. În această încercare de ierarhizare a industriilor, schemele de reproducție lărgită a capitalului, pe care le propune Marx în opera sa de căpătâi, rămân puncte de referință. Dar un important progres este realizat odată cu tabloul *input-output* al lui Leontief. Consecința acestei linii de progresie a analizei pare să fie conceptul de industrie industrializantă. O rememorare succintă a acestor teorii asupra industrializării dovedesc paternitatea lor asupra tezelor de industrializare a agriculturii.

A. Teoriile industrializării

Primele studii de anvergură asupra alegerii investițiilor și a elaborării unei strategii de industrializare au fost întreprinse de economiștii sovietici, preocupați să consolideze în economie revoluția politică. Problema alegerii industriilor prioritare s-a pus repede într-un context istoric dificil marcat de imperativul politic major de construire a socialismului.

În comparație cu planurile de reproducție lărgită, lucrările referitoare la ierarhizarea industriilor au fost cele care realizează progrese substanțiale.

În fosta Uniune Sovietică, economistul Akulenko “preconizează” în 1928 să se acorde prioritate investițiilor în “ramurile motoare” ale economiei. Aceste ramuri sunt cele ale căror activități situate “ în aval” și “ în amonte” sunt semnificative. Se intuiește deci importanța schimburilor interindustriale în înțelegerea fenomenului de industrializare. Această intuiție anunță cu mai bine de un deceniu înainte tabloul input-output al lui Leontief. Acest tablou permite descrierea și cuantificarea relațiilor interindustriale.

Analiza relațiilor interindustriale completează analiza sectorială. Ea demonstrează faptul că industriile cu relațiile intersectoriale cele mai intense în amonte sau în avalul lor sunt industriile de bunuri de producție. În concluzie, nu numai că sunt vehiculul progresului tehnic, dar au și un rol de integrare a țesăturii industriale și de impulsioneare a procesului de industrializare. Acestea sunt

“industriile industrializante”. Destanne de Bernis definește aceste industrii drept cele a căror funcție economică fundamentală este aceea de a provoca în mediul localizat, o modificare a matricei interindustriale și transformări ale funcțiilor de producție grație punerii la dispoziția întregii economii de noi ansamble de mașini care să crească productivitatea unuia din factori sau productivitatea globală.

Observarea experienței noilor țări industriale a permis completarea analizei în economia deschisă, arătând că industrializarea implică și o puternică creștere a venitului pe cap de locuitor atunci când ea permite o realocare a resurselor spre sectoarele industriale de mare productivitate și care corespund în cea mai mare parte sectoarelor de export.

B. Industrializarea agriculturii

Tezele cu privire la industrializare se îndreaptă în mod natural, după părerea noastră, spre industrializarea agriculturii. Această teorie este esența poziției industrio-centriste, întrucât în versiunea sa cea mai radicală susține că agricultura nu se poate dezvolta fără industrie. În acest caz industria este sectorul motor iar agricultura este sectorul care trebuie pus în mișcare.

Prin industrializarea agriculturii economiștii au desemnat influența industriei asupra transformărilor fundamentale pe care le-a cunoscut agricultura de-a lungul dezvoltării sale. Frédéric List, printre primii, observă că agricultura nu face progrese decât printr-un contact mai strâns și mai frecvent cu industria. Aceasta este atât un stimul cât și un model pentru agricultură. List concentrează aici toată teoria industrializării agriculturii ce se va construi după el. Ideea că industria este un sector-cheie pentru dezvoltarea agricolă, mai întâi pentru că îi furnizează cele mai moderne metode de producție, rod al mecanicii și mai ales al chimiei, și apoi pentru că formează cererea, în special prin transformarea produselor agricole, este prezentă în majoritatea teoriilor de dezvoltare a agriculturii.

Kautsky “acuză” industria și științele mecanice, chimice și biologice, de apariția agriculturii moderne. Preobrajensky vede în industria grea un vector al progreselor tehnologice în agricultură. Aceste analize vor fi reluate, repetate, dezvoltate, desăvârșite în economia dezvoltării. Asemeni tezelor despre industrializare, cunoașterea procesului de industrializare a agriculturii constituie un important progres, alături de analiza input-output. Aceasta permite să se aprecieze în ce măsură progresele productivității muncii agricole pot fi atribuite efectelor de impulsione / antrenare exercitate de industriile legate de agricultură în amonte și avalul său.

Industria nu are numai rolul unic de a furniza elementele materiale ale acumulării de capital în sectorul agricol. Ea creează aici și un climat instituțional și socio-economic mai favorabil răspândirii inovațiilor conform schemei dialecticii modelului și al discipolului. Dacă agricultura se industrializează într-adevăr aceasta se datorează faptului că ea adoptă *“metodele, formele de organizare și comportamentale care sunt treptat create în ramurile de activitate industriale... Procesul agricol de producție se înrudește tot mai mult cu procesul industrial de producție”* (Malassis, 1973) . Din punct de vedere istoric influența industriei asupra agriculturii este de necontestat.

Termenul de “etapă a dezvoltării” ne duce cu gândul, la analiza lui Rostow. Mellor și Johnston s-au inspirat din etapele rostowniene ale dezvoltării economice atunci când au stabilit cele trei mari etape istorice în evoluția agriculturii.

Prima etapă este aceea a precondițiilor de dezvoltare agricolă. În timpul ei au loc schimbările instituționale și comportamentale indispensabile creșterii output-ului: ameliorarea structurii funciare, a accesului la piața bunurilor de consum, a informației cu privire la tehnicile disponibile, a schimbării comportamentelor și a extinderii receptivității agricultorilor față de progres.

A doua etapă este cea a creșterii eficienței proceselor de producție agricolă prin răspândirea inovațiilor “muncă intensivă” și “economisire de capital”. Aceasta este forma adoptată de către dezvoltarea agricolă atunci când sectorul agricol reprezintă activitatea productivă dominantă, când cererea de produse agricole crește odată cu populația și cu venitul pe cap de locuitor și când capitalul necesar extinderii sectorului industrial este greu de găsit.

A *treia* și ultima fază a evoluției agriculturii este caracterizată printr-o tehnologie “capital intensiv” și “economisire de muncă”. Deși autorii nu folosesc această expresie, această fază este aceea a industrializării agriculturii. Țări cu o mare densitate a populației, asemenea Japoniei, ar intra în această fază la un stadiu relativ avansat al dezvoltării lor. Această a treia fază este cea în care greutatea relativă a producției și a utilizării forței de muncă agricole în economie se reduce într-un ritm rapid.

Urmărind contribuțiile lui Mellor, Johnston sau De Bernis, sau mai bine zis continuându-le, s-ar părea că luarea în calcul a etapelor dezvoltării agricole este calea de reconciliere între pozițiile agro-centriste și industrio-centriste. Atâta timp cât sectorul agricol este sectorul economic dominant, nu poate să-și găsească decât în el forțele proprii dezvoltării; industria, inexistentă sau insignifiantă, nu-i este de nici un ajutor. Dezvoltarea agricolă este rezultatul transformărilor stimulate de presiunea demografică, de tulburările sociale, generate de îngrădirile pământurilor obștești care autorizează schimbările tehnice de genul asolamentelor trienale; de cultura plantelor, selecția materialului genetic. Surplusul agricol, sub diferitele sale forme, ca rezultat al răspândirii îmbunătățirilor tehnice de tip biologic, poate atunci să contribuie la dezvoltarea industrială. În schimb, de îndată ce industria devine importantă, ea poate deveni un însemnat agent al dezvoltării agricole, dar mai ales ea îi aduce agriculturii o dezvoltare conform intereselor sale, în condiții de mână de lucru și salarii ieftine, de debușee sigure, de economie, de devize etc. Aceasta este etapa desemnată drept cea a industrializării agriculturii.

C. Teoriile agro-centriste

Poziția agro-centristă se recunoaște prin faptul că ea pretinde că buna sănătate a unei economii, oricare ar fi nivelul său de dezvoltare, depinde întotdeauna de buna sănătate a agriculturii. Ea grupează deci argumente asupra rolului primordial al agriculturii în etapa de avânt, de ascensiune sau de dezvoltare și asupra contribuției sale la menținerea unui procent de creștere ridicat, și chiar a unei atenuări a fluctuațiilor economiilor industriale. Ar fi inutil să se încerce aici o redare a tuturor aporturilor și mai ales a tuturor nuanțelor unei literaturi economice atât de bogate cu privire la această problemă. Ne vom mulțumi să le amintim foarte sumar, începând cu “contribuțiile agriculturii la dezvoltare” ce au ajutat la formarea argumentelor în favoarea unei priorități strategice a agriculturii și cu relațiile ce se pot stabili între aceste contribuții și surplusul economic. Vom examina la fel de succint modul în care cunoașterea “contribuțiilor” agriculturii a condus la anumite revizui ale problemei agrare (a se vedea subcapitolele următoare: 1.2.3. și 1.3.).

1.2.3. Revizuirea problematicii agrare în lumea contemporană

Pe toată perioada deceniilor 60’ și 70, problema agrară a revenit în actualitate cu două mari preocupări. Prima era bazată pe atitudinea agricultorilor în luptele sociale – în mod special în Europa continentală – sau pe jocul de a înțelege această “situație perplexă a unui capitalism fără capitaliști în agricultură” (Amin S. și Vergopoulos, 1977). Cea de-a doua era de a face o piesă dominantă în analiza neoclastică, care sub impulsul schultzian a pus stăpânire pe problemele dezvoltării agriculturii în țările sărace și slab industrializate. Se urmărea demonstrarea faptului că în aceste țări nu se poate vorbi de economia politică a dezvoltării fără economia politică a problematicii agrare.

Cele două preocupări provin de la observarea persistenței agriculturii țărănești atât în țările capitaliste industrializate cât și în cele neindustrializate și de la un aparent triumf al tezelor lui Tchayanov (vezi mai departe capitolul IX) asupra celor ale lui Marx și Lenin. Putem oare explica de ce în formele capitaliste de producție nu se manifestă tendința să se investească în activitatea agricolă și să se substituie formelor capitaliste? Răspunsurile la această întrebare au fost numeroase și au determinat dezbateri profunde referitor la problema naturii și viitorului țărănimii.

Este dificil de dat un răspuns scurt, cu atât mai mult cu cât din când în când au fost propuse sinteze care direcționează dezbaterile. Ceea ce interesează în aceste dezbateri este mai puțin explicarea permanenței micii producții țărănești, ci relevarea modului în care este tratată influența

reciprocă a diferitelor forme de producție asupra evoluției fiecăreia dintre ele, puterea de a înțelege ce trebuie făcut pentru a completa analiza tehnico-economică a relațiilor agricultură – industrie.

Coexistența formelor capitaliste în industrie și precapitaliste în agricultură ridică probleme referitoare la modul de a ști dacă este vorba de o simplă tranziție inadecvată de la un mod de producție la altul, sau de o tranziție blocată de confruntarea celor două moduri de producție și dominația unuia asupra celuilalt sau de o situație reproductibilă și stabilă a articulației dintre moduri diferite de producție. Pentru Pierre Philippe Rey care reconsideră o temă crucială a materialismului istoric, aceea a tranziției, apariția unui mod de producție dominant într-o societate determinată poate fi periodizată în trei mari faze:

- În cursul primei faze, capitalismul nu este dominant; reproducția de ansamblu a formării sociale este dominată de reproducția unui anumit mod de producție: feudalismul, modurile de producție “tradiționale”, modul de producție colonial;
- În cursul celei de-a doua faze, capitalismul este dominant, dar el utilizează sisteme de raporturi de producție ale modurilor dominate pentru reproducția sa;
- În cursul fazei a treia, capitalismul nu mai are nevoie de a utiliza raporturi de producție ale modurilor de producție dominate.

Faza a doua este cea de articulare a modului de producție capitalist cu modurile de producție anterioare, articulare care este exercitată prin efectele de dominare. Teoria asupra acestei faze a făcut numeroși prozeliti în rândurile economiștilor și sociologilor rurali, care au văzut în ea o cale de investigare a locului și rolului agriculturii țărănești și a permanenței sale în economiile capitaliste dezvoltate.

În definitiv supraviețuirea economiei țărănești în lumea producției capitaliste se datorează în toate cazurile eficacității sale funcționale pentru că ea rezolvă, în acest mod, într-o anumită manieră cvadratura cercului capitalist față de producția alimentară. Ea preia ca sarcină această producție pe care formele capitaliste s-au dovedit incapabile să o asigure, evitând totuși ca forța muncă ocupată să nu fie numeroasă (grație industrializării și exodului rural) dar neputând evita procesul de exploatare a supramuncii lor.

Meandrele analizelor și inconsistența dezbaterilor de cele mai multe ori fac să se piardă din vedere importanța problematicii agrare și contribuțiile sale contemporane. Trebuie reamintit că relațiile agricultură-industrie, sat-oraș, sunt înainte de toate relații sociale care pot governa relațiile economice.

Cu toate că este excesivă, abordarea prin luarea în considerare a legăturilor dintre modurile de producție are meritul de a pune problema influenței reciproce a diferitelor componente ale societății, diferențiate prin comportamentele de producție, de consum, de raționalitate, de valori sau moravuri specifice.

Contribuțiile teoriilor asupra problemei agrare la teoria creșterii economice rămân slabe și ambigui. Dezbaterile au fost asupra formelor de producție, fără să contribuie cu adevărat la reliefa evoluției pe termen lung a sectorului agricol. Într-o versiune mărginită, pe care o întâlnim mai frecvent decât am putea crede, problema agrară nu este la fel pusă. Rolul agriculturii în creșterea economică tinde imuabil, ca o eșapare a amprentei timpului și a schimbărilor structurale. Este vorba de fapt de o versiune pe care o putem califica ca militantă, vizând a furniza arme de apărare unei agriculturii “maltratată” prin diferite strategii și teorii de dezvoltare. Dezvoltarea agriculturii aici și acum, într-un context unde industria este inexistentă sau, din contră, înarmarea prin abuz a sectoarelor non-agricole, este un imperativ, totodată legitim, dar unde consecințele pe termen lung nu sunt încă sondate (analizate) suficient.

Indiferent că, considerăm creșterea agricolă independentă sau din contră dependentă, inspirația teoretică se regăsește întotdeauna în modelele globale, unde factorii de producție și eficacitatea lor reglează dinamica acestui sector. Contribuțiile pe care agricultura le aduce la creșterea de ansamblu se datoresc în cea mai mare parte capacității agriculturii de a degaja excedentele factorilor în sensul admis de abordarea globală, ceea ce înseamnă a crește productivitatea lor și anume cea globală.

1.3. Funcțiile agriculturii; contribuția agriculturii la dezvoltarea economică

Departate de noi de a fi considerați agro-centriști dimpotrivă, abordăm problematica contribuțiilor agriculturii la dezvoltarea economică de ansamblu, descompunând aceste contribuții în opt funcții importante pe care le îndeplinește această ramură, din dorința de a puncta și argumenta într-un mod cât se poate de limpede rolul agriculturii în dezvoltarea economiei românești.

În legătură cu aceste funcții trebuie subliniate părerile lui Kuznets¹ în acest domeniu: El consideră că respectivele funcții trebuie judecate și apreciate prin prisma participării agriculturii la creșterea PIB, prin producția agricolă propriu-zisă, prin participarea sa la schimburile pe piață prin totalitatea cumpărărilor și vânzărilor atât în cadrul economiei naționale și în afară, cât și prin furnizarea de mână de lucru și capital sectorului industrial.

Rolul agriculturii în accesarea spre dezvoltare este fundamental, pentru că fiind sectorul dominant este firesc ca dezvoltarea sa să fie condiția creșterii economice. S-ar putea vorbi în această accepțiune și de efectul de antrenare globală a agriculturii asupra celorlalte sectoare, efect cu atât mai puternic cu cât agricultura are o greutate relativă mai importantă în economie (cazul de fapt al României). Trebuie subliniat și faptul că funcțiile agriculturii evoluează proporțional și cu gradul de industrializare dar și în funcție de specificul fiecărei țări, caracterizată prin propria sa structură economică și socială. Adăugând ceea ce unii autori ignoră (cei care abordează această problemă din punct de vedere funcțional) faptul că în mod logic conform circumstanțelor istorice diferitele funcții ale agriculturii nu sunt întotdeauna compatibile între ele, configurațiile funcționale ale agriculturii trebuie analizate în raport cu specificul lor temporal și spațial.

În cadrul economiei naționale, aflată ea însăși în țara noastră într-un proces general de restructurare, agricultura îndeplinește mai multe funcții, determinate de aportul său la dezvoltarea economiei naționale, ca una dintre ramurile cu mare capacitate de regenerare. Trecem în revistă funcțiile sau contribuțiile agriculturii subliniind în special faptul că, conținutul și configurația lor evoluează în timp și spațiu.

1. Principala funcție a agriculturii este aceea de **furnizare de produse agro-alimentare pentru consumul intern al populației** sau mai simplu aceea de a asigura alimentația populației. Acest rol vital al agriculturii are un statut deosebit, recunoscut în toate societățile. Dar aspectul nutrițional al alimentației ascunde alte funcții, scoase în relief prin analiza ricardiană. După Ricardo, bunurile agricole sunt bunuri salariale și acolo unde există o ofertă agricolă abundentă, bineînțeles că și prețurile agricole sunt joase, ceea ce permite practicarea unor salarii joase rezultând profituri ridicate. Pe această cale indirectă agricultura facilitează acumularea de capital în sectoarele non agricole.

Această funcție a agriculturii stă la baza eforturilor de realizare în țara noastră a dezideratului privind asigurarea unui consum alimentar apropiat de cel din unele țări din Europa Occidentală.

Omenirea în ansamblul ei este confruntată cu o serie de probleme grave, nerezolvarea lor punând în pericol însăși existența vieții pe pământ. Unele din aceste probleme – criza alimentară, degradarea mediului natural, creșterea rapidă a populației, consumurile de energie și materii prime – sunt legate indisolubil de agricultură. Necesitatea soluționării acestor probleme impune dezvoltarea prioritară a agriculturii. Contribuția acestei ramuri la satisfacerea trebuințelor sociale poate fi exprimată printr-o noțiune expresivă: *“gradul de securitate alimentară”*. Noțiunea a apărut odată cu înrăutățirea situației alimentare în lume și apariția dificultăților în aprovizionarea cu materii prime agricole.

---

¹ Kuznets S. – Croissance et structures économiques, Calmin Levy, 1972

Problema garantării securității alimentare nu se reduce numai la asigurarea cantitativă a necesarului de consum, ci se referă și la asigurarea unei anumite structuri calitative și sortimentale.

Pentru România, norma medie de consum după prevederile F.A.O. stabilite pentru țările europene este de circa 2 700 kcal. și minimum 55 g de proteine, din care circa 50 % trebuie să fie de origine animală, deoarece au o valoare biologică ridicată.

Agenda alimentară a României se caracterizează în prezent prin instabilitatea ofertei de produse agricole, prin structura calitativă deficitară a consumului de produse agro-alimentare, în special în ceea ce privește produsele animale. În ultimii ani s-au accentuat dificultățile asigurării și cu alte produse (zahăr, ulei, cartofi, cereale etc.).

Securitatea alimentară a țării a fost afectată de descentralizarea brutală a sistemului agro-alimentar, de nivelul nesatisfăcător al producției agricole și de mutațiile structurale din economie, care pentru o perioadă de timp au un impact negativ atât în amonte cât și în aval față de agricultură.

2. Agricultură participă la satisfacerea nevoilor de bunuri de larg consum ale populației și pe calea **aprovizionării cu materii prime agricole a industriilor prelucrătoare (industriile alimentare și ușoară).**

Aceasta constituie de fapt cea de-a doua funcție a agriculturii – furnizoare de materii prime pentru industriile prelucrătoare. Între acestea și agricultură există o dependență directă, dar și relații de condiționare și influențare reciprocă. Nivelul de dezvoltare și diversitatea industriilor prelucrătoare depind nemijlocit de volumul și sortimentul de materii prime furnizate de către agricultură.

Stagnarea creșterii producției agricole, ca și diminuarea cantitativă și sortimentală a produselor în ultima perioadă a acționat ca o frână în creșterea și dezvoltarea producției în industriile prelucrătoare de materii prime agricole.

3. Agricultură constituie în același timp o importantă **piață de desfacere** pentru mijloacele de producție create în amonte de agricultură precum și pentru bunurile industriale de folosință îndelungată, necesare îmbunătățirii condițiilor de viață ale țărănimii.

În procesul de modernizare a agriculturii, de perfecționare a bazei tehnico-materiale, are loc un consum continuu de mijloace de producție: mașini și utilaje agricole, tractoare, îngrășăminte, erbicide, insectofungicide, diverse materii și materiale. În același timp, odată cu creșterea nivelului de trai al populației rurale sporește cererea de bunuri de consum de proveniență industrială (aparate de radio și tv., frigider etc.). În felul acesta agricultura reprezintă o vastă piață de desfacere, stimulând producția industrială și creșterea economică de ansamblu.

4. Agricultură a constituit și va constitui și în continuare o sursă importantă de **creare a acumulărilor generale** ale statului prin sistemul de impozite, taxe, tarife, prețuri etc.

În perioada comunistă numai o parte redusă din aceste acumulări se foloseau în agricultură pentru reproducția lărgită, cea mai mare parte a lor fiind transferată din agricultură spre industrie, completând așa numitul "*Fond central de investiții al statului*". Acest fond se redistribuia în funcție de cerințele economiei naționale în ansamblu, de fapt statul dirijându-l cu prioritate spre industrie.

În perioada imediat următoare de industrializare a agriculturii, fluxul acumulărilor se inversează, fapt demonstrat de experiența țărilor dezvoltate.

5. Agricultură îndeplinește și o funcție socială de mare însemnătate pentru creșterea economică din celelalte ramuri ale economiei naționale, prin aceea că este încă **furnizoare de forță de muncă**. Deși au intervenit mutații spectaculoase în structura populației ocupate pe ramuri în țara noastră (chiar în agricultură a crescut ponderea populației active de la 28 % în 1989 la 34,5 % în 1996), agricultura alături de industrie va contribui la asigurarea resurselor de muncă pentru prestările de servicii atât în mediul urban cât și în mediul rural.

6. Prin crearea de surplusuri de producție destinate exportului, agricultura reprezintă o însemnată **sursă de valută**. Prin această funcție agricultura a contribuit la importul de mașini și utilaje de mare tehnicitate precum și la importul de materii prime destinate industriei. Contribuția agriculturii și industriei alimentare la echilibrarea balanței de plăți externe a țării a fost substanțială.

În ultimii ani s-a înregistrat o tendință de scădere a contribuției agriculturii la exporturile țării noastre, la asigurarea unor resurse suplimentare de valută necesare dezvoltării țării. Sporirea producției agricole va permite ca agricultura să participe într-o măsură mare la dezvoltarea comerțului exterior al țării în condiții de competitivitate și de eficiență ridicată, dar numai după satisfacerea integrală a necesităților de consum alimentar al propriei populații.

7. În condițiile accentuării tendințelor de poluare a mediului înconjurător **agricultura îndeplinește o importantă funcție ecologică**, contribuind la refacerea și întreținerea mediului înconjurător.

Armonizarea dezvoltării agriculturii cu protecția mediului necesită măsuri îndreptate spre creșterea contribuției pozitive a agriculturii față de mediul înconjurător, reducerea poluării provocată de agricultură mediului, adoptarea unor politici agricole care să țină seama de mediul înconjurător.

Această funcție a agriculturii, fundamentală, este rareori inclusă în cadrul rolului sectorului agricol în creșterea economică. Ea capătă un rol strategic din ce în ce mai mare pe măsură ce poluarea și deșertificarea zonelor rurale atinge praguri intolerabile pentru societate, pentru însuși sistemele productive.

Conservarea resurselor naturale va obliga să nu se generalizeze agriculturile de tip industrializat, mari consumatoare de energie, de humus, de apă, ci, din contră, să se găsească căi de conciliere între rentabilitate și agricultura conservatoare de mediu, ca modalitate de a prezerva natura și de a asigura sustenabilitatea.

Noțiunea de “sustenabilitate” (sau de “durabilitate”) va trebui extinsă și asupra aspectelor de densitate a populației direct și indirect legată de activitatea agricolă mai mult decât în sensul strict al conservării și protecției resurselor.

Revendicările actuale ale țăranilor pentru venituri decente, pentru oprirea falimentelor agricole, speranța în stabilirea unui nou raport de forțe, față de puterea publică și de ansamblul societății grație intrării în conștiința colectivă a caracterului vital al funcțiilor agriculturii, în aceste momente când ea este supusă unor serioase dificultăți, apar ca fiind absolut normale.

8. În ansamblul funcțiilor pe care le îndeplinește agricultura este necesar să fie menționată și cea care se referă la **participarea nemijlocită la crearea, dezvoltarea și înprospătarea periodică a rezervelor de stat** de produse agricole necesare pentru situații neprevăzute.

1.4. Raportul industrie – agricultură, echilibru esențial în economia românească

În privința raportului dintre cele două mari ramuri ale economiei: industria și agricultura, considerăm că exemplul oferit de țările dezvoltate este edificator și pentru țara noastră.

Industria asigură modernizarea tehnologică a agriculturii, creează condiții pentru valorificarea superioară a producției agricole. Practica mondială arată că pe baza dezvoltării industriei, îndeosebi a celei producătoare de mijloace de producție moderne pentru agricultură, are loc o adevărată explozie agricolă, modernizarea tehnică a agriculturii ducând la creșterea puternică a productivității muncii, ajungând chiar să depășească ritmul de creștere a productivității muncii în industrie.

Experiența țărilor cu o economie dezvoltată arată că îndeplinirea rațională și concomitentă a funcțiilor agriculturii necesită asigurarea unei creșteri echilibrate, reciproc susținută a celor două ramuri: agricultura și industria. Pentru țara noastră, interdependența industrie-agricultură, într-o perioadă când industria este condiționată în dezvoltarea sa și de importurile costisitoare de materii prime și energie, transformă agricultura într-o adevărată bază a creșterii economice.

Aprecieri corectă a raportului dintre industrie și agricultură se poate realiza numai în condițiile așezării relațiilor dintre cele două ramuri pe principii economice. În această privință

raporturile dintre prețurile din industrie și agricultură pot oferi o imagine concludentă. Se pot utiliza în acest sens două metode.

O **primă metodă** constă în calcularea "*foarfecelui prețurilor*", ca raport dintre indicele prețurilor produselor agricole și indiciile prețurilor produselor industriale pentru agricultură, luând în considerare aceeași perioadă de referință.

Acest indice trebuie să tindă spre 1, respectiv 100 % în cazul existenței unui echilibru între prețurile din cele două ramuri ale economiei naționale.

Dacă în perioada de făurire a unei industrii naționale producătoare de mijloace de producție pentru agricultură deschiderea acestui foarfece în favoarea produselor industriale era explicabilă pentru necesitatea acumulărilor pentru construcția acestor ramuri industriale, astăzi când dispunem de o industrie constructoare de mașini agricole și tractoare, precum și producătoare de substanțe chimice pentru agricultură, ea nu-și mai are justificare.

O **altă metodă de urmărire** a evoluției raportului de prețuri industrie-agricultură constă în stabilirea cantității de produse agricole necesară a se vinde pentru a se putea cumpăra un produs industrial.

Liberalizarea prețurilor din prima etapă (1 noiembrie 1990) în țara noastră, care a atras după sine mărirea nejustificată a prețului produselor industriale pentru agricultură, a avut consecințe nefavorabile asupra eficienței producției agricole, asupra tuturor sectoarelor agro-alimentare. S-a ajuns în situația în care este mai avantajos să se importe unele produse (de exemplu pesticide), decât să se apeleze la cele din producția internă.

Apare ca absolut necesară adoptarea de măsuri de asigurare a unor raporturi echitabile, echilibrate, între cele două categorii de prețuri, pentru că în caz contrar vom asista la creșterea prețurilor produselor agricole de 3-4 ori pentru a putea asigura o eficiență economică minimă acestei ramuri a economiei naționale – agricultura – care nu poate fi tratată ca o ramură oarecare ci ca ramura – singura de altfel – producătoare de bunuri de care depinde în ultimă instanță nu numai existența unui stat, ci și existența omului în general.

Un echilibru esențial pentru țară este cel între industrie și agricultură, care se exprimă prin evoluția raportului dintre indicii prețurilor primite de agricultori pentru produsele agricole și indicii prețurilor plătite de agricultori pentru produsele industriale necesare agriculturii, raport cunoscut sub denumirea de "*foarfecele prețurilor*".

Există o experiență relativ bogată în privința calculării și prezentării "*foarfecelui prețurilor*", respectiv a evoluției raportului dintre prețurile produselor agricole și prețurile produselor industriale cumpărate de agricultori, atât în țara noastră cât și pe plan mondial. Istoric vorbind, trebuie să remarcăm că Virgil Madgearu – economistul de mare reputație – în lucrarea "***Evoluția economiei românești după războiul mondial***", publicată în anul 1940, prezintă rezultatele calculelor efectuate de Institutul Românesc de Conjunctură și Institutul Central de Statistică privind evoluția raportului de prețuri industrie – agricultură, în perioadă 1929 – 1939, rezultând că în 1939 față de 1929 indicele prețurilor produselor agricole a reprezentat 72,2 %, iar indicele prețurilor produselor industriale cumpărate de agricultori 112,5 %.

După o întrerupere de mai mulți ani, preocupările privind calcularea "*foarfecelui prețurilor*" au fost reluate după anul 1975, de către Institutul de Finanțe, Circulație Monetară și Prețuri din cadrul Institutului Central de Cercetări Economice.

Din calculele efectuate a rezultat că în 1989 față de 1975, prin reasezările și actualizările de prețuri efectuate, indicele general al prețului produselor agricole (livrate la fondul de stat) a fost de aproape 200 %, iar indicele prețurilor produselor industriale livrate agriculturii de circa 250 %, rezultând un "foarfece" de 80 %, deci cu 20 de procente (puncte) în defavoarea agriculturii.

Începând din anul 1990 lucrările privind perfecționarea metodologiei și continuarea determinărilor referitoare la "*foarfecele prețurilor*" au fost preluate de Institutul de Economie Agrară al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură "*Gheorghe Ionescu – Sisești*".

Pentru determinarea "*foarfecelui prețurilor*" a fost actualizată și îmbunătățită metodologia de lucru și s-au efectuat calcule și analize pe care le prezentăm în continuare.

În baza calculelor efectuate, indicele prețurilor produselor agricole în 1996 față de 1990, a fost de 19 535,5 %, respectiv o creștere de peste 195 ori. Creșterile prețurilor produselor agricole, mai cu seamă în ultimii 2 – 3 ani, sunt însemnate și ar putea avea efecte pozitive, dar problema cea mai mare este aceea că prețurile produselor industriale și a serviciilor necesare agriculturii, într-un cuvânt a inputurilor, au crescut în ritmuri mult mai rapide, creând dezechilibre în aceste domenii de activitate economică. Indicele general al prețurilor produselor industriale cumpărate de agricultori a fost în 1996, față de 1990, de 30 108,6 %, reprezentând o creștere de peste 300 de ori.

Din datele puse la dispoziție de IEA – ASAS, rezultă că în 1996 față de 1990 la tractoare, prețurile au crescut de 428,4 ori, la mașini agricole de 275,7 ori, la piese de schimb de 280,4 ori, la îngrășăminte chimice de 174,5 ori, la carburanți și lubrefianți de 291,5 ori și la energie de 399,5 ori. Acestea sunt, în general, creșteri de prețuri foarte mari, chiar în comparație cu prețurile pe ansamblul economiei. Este de menționat de asemenea că, deși economia înregistra unele tendințe de macrostabilitate, prețurile produselor industriale cumpărate de agricultori au continuat să crească în ritm rapid și în anul 1996. Astfel, în anul 1996, față de anul precedent prețurile plătite de agricultori pentru produsele industriale necesare producției agricole au crescut cu peste 60 %, în timp ce în anul 1995 față de anul precedent (1994) această creștere a fost de 38 %. Aceasta a determinat înrăutățirea în continuare a raportului dintre prețurile produselor agricole și prețurile produselor industriale în țara noastră, a “foarfecelui prețurilor” așa cum rezultă din cele ce urmează. Evoluția raportului dintre indicii prețurilor primite de agricultori pentru produsele agricole și indicii prețurilor plătite de aceștia pentru produsele industriale necesare activității agricole, respectiv “foarfecele prețurilor”, se prezintă în tabelul 1.1.

Foarfecele prețurilor în perioada 1990 1996

- % -

Tabelul 1.1.

Specificare	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Indicele prețurilor produselor agricole	642,2	1401,2	4417,9	9842,5	12585,0	19535,5
Indicele prețurilor produselor industriale cumpărate de agricultori	1702,2	2757,7	6590,7	13428,4	18539,2	30108,6
“Foarfecele prețurilor”	37,7	50,8	67,0	73,3	67,9	65,0

Sursa: T. Lazăr și colab.; 1997

Raportul de prețuri industrie- agricultură, “foarfecele prețurilor” a fost în întreaga perioadă analizată în defavoarea agriculturii, cu 62,3 procente în 1991, cu 49,2 procente în 1992, cu 33,0 procente în 1993, cu 26,7 procente în 1994, cu 32,1 procente în 1995 și cu 35 procente în 1996.

Este de menționat că în 1996 “foarfecele prețurilor” s-a înrăutățit față de cel din anii 1993, 1994 și 1995, când ar fi fost de dorit și necesar să se fi îmbunătățit, creându-se un echilibru valoric mai bun între industrie și agricultură – condiție a dezvoltării cât mai echilibrate a acestor ramuri importante ale economiei românești.

Un efect negativ deosebit al dezechilibrului dintre creșterea prețurilor produselor industriale necesare agriculturii și cele ale produselor agricole constă în anihilarea în acest fel a efectului subvențiilor pentru agricultură. Astfel, în anul 1996 subvențiile pentru agricultură au fost de circa 2000 miliarde lei, iar creșterile de prețuri la produsele industriale necesare agriculturii, în anul 1996 față de 1995, au depășit în cifră absolută 2300 miliarde lei.

Trecerea agriculturii românești de la economia supracentralizată la economia de piață pune într-un fel nou și problema pârghiilor de îndrumare și încurajare, de dezvoltare a acestei ramuri de bază a economiei naționale. Dintre toate pârghiile economice, pe primul loc se situează sistemul de prețuri de vânzare-cumpărare la produsele agricole, inclusiv foarfecele prețurilor dintre produsele industriale și cele agricole. El reprezintă principala pârghie de îndrumare și susținere atât a agriculturii în ansamblu cât și a fiecărei ramuri de producție în parte. Folosirea judicioasă a sistemelor de prețuri – numai ca expresie a acțiunii legii valorii și a legii cererii și ofertei –

contribuie la crearea unor proporții obiectiv necesare nu numai între agricultură și industrie, ci și între diferitele ramuri ale agriculturii, prin dezvoltarea echilibrată a acestora în funcție de interacțiunea dintre cerere și ofertă.

1.5. Dezvoltarea durabilă a agriculturii

Discursurile publice, politica agricolă, organismele profesionale, serviciile de răspândire a cunoștințelor agricole și instituțiile de învățământ superior agricol, pe scurt toate instituțiile care girează sub diferite aspecte agricultura, difuzează modele de exploatare care prezintă tehnici de înaltă performanță, subliniind eventualele lor modele de producție industrială intensificatoare, a căror logică implacabilă este aceea a competitivității, cerință imperativă a economiei de piață, urmărindu-se continuu câștiguri în productivitate, substituirea capital-muncă, obținerea unei rentabilități ridicate.

Modelul orientat spre producție care a permis saltul formidabil al agriculturilor din vestul Europei, din anii '70, a atins un prag care repune în discuție întreg sistemul. Scăderea veniturilor, a productivității consumurilor intermediare, calitatea mediocră a produselor alimentare, accentuarea disparităților interne, caracterul elitist al agriculturii moderne, o puternică dependență de exterior, toate acestea ridică problema dacă nu este oare timpul să ieșim din era risipei și să încercăm alte forme de dezvoltare, pe care deja omenirea le cunoaște, forme care în agricultură înseamnă mai multă economie, mai multă severitate, mai multă autonomie? Această agricultură diversificată, adesea ignorată și neglijată de tehn-structură, dar adulată de ecologiști, este departe a fi eliminată, ba dimpotrivă importanța sa începe să crească, să se dezvolte funcția socială a agriculturii mai ales din rațiuni de autoregenerare la nivel micro-regional.

Această agricultură refuză dispariția definitivă, se vrea disidentă în raport cu media. O asemenea agricultură adoptă o strategie de supraviețuire, dezvoltându-se pe mai multe direcții, recuperând o parte din activitatea industrială din amonte și de asemeni o parte din funcțiile exercitate în aval, în special cea de transformare, prelungind ciclurile de producție pentru ameliorarea calității produselor, sprijinindu-se pe circuitele comerciale originare. Aceste prototipuri se regăsesc în agricultura biologică, în agricultura terțiară cu vocație turistică, în agricultura de tip fermier, foarte specializată în produse naturale.

În rezumat această agricultură cu multiple fațete, promovând autosuficiența, tinde să economisească mijloacele de producție rare sau importate utilizând subprodusele. Ea pretinde a fi înscrisă ca o modalitate de a pune în valoare mai bine teritoriul național, conservând valorile adevărate, dând o dimensiune mai umană activității agricole propriu-zise, generând o viață mai bună din punct de vedere calitativ.

Dacă dezvoltarea societății omenеști, creșterea populației, progresul culturii, științelor și tehnologiilor au dus la o mare bogăție de cunoștințe, la un arsenal complex de activități tehnice și la diversificarea producției bunurilor materiale, pe un alt plan această civilizație a determinat apariția și creșterea vertiginoasă a numeroase noxe care acționează negativ asupra echilibrului ecologic al naturii, asupra vieții, degradând factorii vitali ai vieții, aerul și solul. Această stare de-a dreptul paradoxală, evidentă mai ales în ultimele decenii, arată că de fapt omul a devenit un factor important al poluării mediilor de viață. Paralel cu unele realizări deosebit de importante în dezvoltarea social-economică a omenirii cum sunt: mărirea suprafețelor de teren pentru agricultură, administrarea de îngrășăminte chimice pentru ridicarea fertilității solului, combaterea dăunătorilor naturali care reduc producția vegetală până la proporții compromițătoare, industrializarea – care a ridicat omenirea pe trepte superioare de civilizație, transporturile – care servesc la desfășurarea dinamică a schimbului de mărfuri și care au redus considerabil distanțele terestre și cosmice ș.a. omul în activitatea agricolă a acționat și spre dezechilibrarea unor sisteme naturale, ceea ce a creat probleme ecologice. Prin degradarea progresivă a apei, aerului și solului

sunt influențate plantele și animalele, lanțul efectelor negative sfârșindu-se în om, cu repercusiuni grave asupra existenței sale.

Nu trebuie neglijat faptul că alimentele au o valoare deosebită și dacă prin intermediul lor se introduc în corpul omenesc elemente distructive se poate agrava sensibilitatea organismului uman la diferite condiții, poate scădea rezistența la boli sau chiar organismul se poate îmbolnăvi.

Poluarea prin activități agricole este în mare parte urmare a aplicării neraționale a unor tehnologii de cultură intensivă care, pe lângă o mecanizare dinamică, presupun cantități excesive de îngrășăminte chimice și pesticide, așa încât agricultura apare un numai ca o victimă a poluării, ci și ca o cauză a acesteia. Utilizând mecanizarea și tehnologii de tip industrial, înlocuind omul și animalele prin energia combustibililor fosili și sporind capacitatea productivă a solului și randamentul culturilor prin folosirea îngrășămintelor chimice și a pesticidelor (insecticide, erbicide, fungicide etc.), agricultura postbelică a ajuns la o înaltă rentabilitate pe termen scurt, dar în schimb a poluat mediul înconjurător.

Chiar și numai aceste aspecte ilustrate în mod succint oferă o imagine convingătoare despre marile dimensiuni pe plan mondial ale poluării, punând în evidență faptul că deseori progresul tehnic promovat de către știință nu aduce numai binefaceri, ci poate să determine deteriorarea mediului, cu consecințe ireversibile în prezent și viitor, menținerea și adâncirea unor grave dezechilibre ecologice.

În etapa actuală își face loc tot mai mult conceptul de “*dezvoltare durabilă*”, adoptat la Conferința Mondială de la Rio de Janeiro, în 1992. Deși unanim recunoscută ca necesară de toate statele, materializarea sa este dependentă de capacitatea diferită de a acționa, în funcție de puterea economică a fiecărui stat. În țările dezvoltate, există elaborată o strategie națională pentru dezvoltarea durabilă – sunt legi în acest sens, ce acționează în direcția modernizării tehnologiilor, eficiența creșterii economice apreciindu-se prin prisma obiectivului strategic “*dezvoltarea durabilă*”.

Conceptul de dezvoltare durabilă a fost pus în valoare în lucrările lui Bruntland, la sfârșitul anilor 1981, devenind ulterior un obiectiv prioritar după conferința de la Rio de Janeiro din 1992. Eminentul profesor universitar dr. N.O. Popovici Lupa, în lucrarea sa “*Agricultura; Cunoștințe de cultura pământului și a plantelor agricole*”, apărută în editura “*Viața Românească*”, la București, în 1922 (cu șaptezeci de ani înainte de Conferința de la Rio) dă următoarea definiție agriculturii : “*cel ce se îndeletnicește cu profesiunea agricolă este un întreprinzător și ca atare urmărește cel mai mare câștig posibil, adică de a scoate de pe o anumită întindere de pământ, cea mai mare și mai prețioasă cantitate de produse, în mod cât se poate de **d u r a b i l**, cu cheltuielile cele mai mici și cu condițiunea de a păstra, dacă nu chiar de a mări rodnicia pământului*”.

Pentru a răspunde cererii tot mai crescânde a populației în ceea ce privește satisfacerea diferitelor necesități, oamenii exploatează mediul în care trăiesc din ce în ce mai intensiv. Aceste impacturi antropice pot avea consecințe extrem de periculoase asupra stării resurselor naturale și a stării de calitate a mediului înconjurător. Dezvoltarea economică care a fost practică până acum s-a tradus prin activități ca: extracția minieră până la epuizarea stocurilor, exploatarea resurselor acvatice vii, până la supraexploatarea stocurilor de pește și alge, exploatarea forestieră putând antrena importante despăduriri cu consecințele multiple pe care le cunoaștem (alunecări de teren, eroziune etc.). Rezultatele deturnării anumitor cursuri de apă, emisia de gaze poluante, manipulările genetice sunt foarte bine cunoscute acum.

Una din problemele care se pun din ce în ce mai des este cea a disponibilității de resurse naturale și a calității mediului pentru generațiile viitoare. În plus, numeroși autori pun problema repartiției echitabile a beneficiilor dezvoltării durabile între oamenii din perioada actuală dar și raportarea la nevoile generațiilor viitoare (beneficii intragenerații).

Regula conservacionistă definește dezvoltarea durabilă ca o dezvoltare maximală care poate fi atinsă fără diminuarea activului dat de capitalul natural al unei națiuni, considerat ca resursă de bază. În materie de politică economică în mod frecvent se pune problema ocrotirii mediului înconjurător în strânsă legătură cu exigențele economice. Aceasta se situează între o slabă sau o

puternică sustenabilitate. Dezvoltarea durabilă propune mai multe reguli de sustenabilitate, bazate pe menținerea unui nivel minimal al capitalului natural:

- o aceeași resursă naturală are funcțiuni multiple (economice, biologice, recreative), progresul tehnic nu poate fi aplicat în mod unitar tuturor acestor funcțiuni. Trebuie definit un capital natural critic care trebuie supus unor norme minimale de salvare determinând astfel un prag de utilizare al acestui capital, în scopul prezervării unui anumit stoc natural;

- utilizarea de resurse naturale reînnoibile nu trebuie să fie mai mare decât rata de reînnoire uzuală proprie a resursei respective;

- resursele epuizabile trebuie a fi tratate în permanență prin prisma eventualei lor înlocuiri de către resursele reînnoibile;

- emisia de deșeuri trebuie să fie inferioară capacității de asimilare a acestora de către mediu;

- motivul precauției apare ca primordial în adoptarea diferitelor opțiuni (dintre cele mai prudente), pentru a permite prezervarea potențialelor de alegere oferite generațiilor viitoare. Acest principiu este cu atât mai justificat cu cât scara pericolelor potențiale la care este supus capitalul natural se lărgește tot mai mult.

Între creșterea economică și calitatea mediului există o relație biunivocă. Pe de o parte creșterea economică pe termen lung este îngădită de necesitatea conservării și dezvoltării mediului ambiant, iar pe de altă parte ameliorarea calității mediului nu se poate face fără resurse, ceea ce presupune o creștere economică susținută.

În ansamblul conceptului de dezvoltare durabilă se înscrie și cel referitor la **agricultura durabilă**, elaborat de cercetarea științifică și validat de practica din țările dezvoltate, care în esență se referă la armonizarea dezvoltării agriculturii cu păstrarea echilibrului ecologic.

Agricultura durabilă este cea care poate funcționa profitabil din punct de vedere economic, dar compatibil cu constrângerile de natură ecologică. Cunoașterea mai îndeaproape a mecanismelor intime ale agriculturii durabile, perfect integrate în armonia generală a naturii, poate constitui un atu de loc neglijabil în lupta pentru asigurarea securității alimentare a populației.

În elaborarea politicilor agricole îndreptate spre armonizarea agriculturii cu protecția mediului, este indispensabil să se țină seama de câteva elemente esențiale, dependente unele de celelalte: necesitatea de a spori contribuția pozitivă a agriculturii față de mediul înconjurător; reducerea la maximum a poluării provocate de agricultură mediului; politica agricolă să țină seama de mediul înconjurător (C. Răuță, 1992).

În ultima perioadă în țara noastră situația spațiului agrar a fost abordată în mod sistematic prin luarea în discuție a interrelațiilor existente între oferta ecologică a acestuia (condiții de climă și sol în principal) și necesitățile diferitelor plante de cultură, conturându-se în acest mod conceptul de agroecosistem .

Dacă până nu demult practica agricolă curentă viza în principal tamponarea elementelor naturale nefavorabile unei anumite culturi prin crearea în mod artificial, mai mult sau mai puțin agresiv, a unor condiții propice dezvoltării acesteia, în etapa actuală se caută găsirea unor soluții noi în concordanță cu principiile unei agriculturi economic-ecologice, care trebuie să aibă în vedere, pe lângă obținerea de randamente ridicate la culturile agricole, și elemente de protecție și conservare a fondului funciar și a mediului ambiant.

Activitatea agricolă presupune o modificare conștientă a unui ecosistem în direcția sporirii capacității componente utile productive, prin valorificarea fondului fizic de viață, a factorilor fizico-chimici, a mediului înconjurător și a comunității biologice, esența activității agricole fiind în ultimă instanță dirijarea conștientă a echilibrului în cadrul agroecosistemului, pentru atingerea scopurilor dorite.

În ultima vreme începe să-și facă loc din ce în ce mai mult, concepția ecologică îmbinată cu cea economică (concepția economico-ecologică) de abordare a problemelor în agricultură, punându-se accentul pe menținerea și mărirea capacității de producție a agroecosistemelor, pe împiedicarea poluării sub diversele ei forme, pe realizarea – în asemenea condiții – de profituri.

Optimizarea repartizării teritoriale (amplasării) culturilor în cadrul unui agroecosistem trebuie realizată în așa fel încât pământul, acest input specific al producției agricole, să-și mențină și să-și sporească fertilitatea. Toate aspectele trebuie privite prin prismă economico-ecologică, pornind de la ideea că în cadrul agroecosistemelor exploatarea economică trebuie să fie compatibilă cu reproducția naturală.

Ca atare atenția trebuie să fie îndreptată, în viziunea economico-ecologică, spre relevarea unor aspecte referitoare la funcțiile și rolul solului în cadrul agroecosistemului; la locul și rolul asolamentului și rotației într-o agricultură ce se cere a fi tot mai mult ecologică; la tehnologiile de cultivare a plantelor ca modalitate principală de acțiune antropică, în vederea realizării dezideratului de a obține cantități sporite de produse agricole la un anumit nivel de eficiență, în condițiile menținerii și amplificării fertilității solului și a diminuării sau chiar a anihilării riscurilor de poluare a sa, toate acestea pe fundalul amplasării teritoriale judicioase a culturilor.

Avantajele ecologice fac parte din rândul avantajelor economice pe termen lung. Deoarece sistemele ecologice reprezintă fundamentul activităților economice prin care are loc o transformare activă a resurselor naturale, avantajele ecologice sunt avantaje economice pe termen lung, care limitează avantajele economice pe termen scurt. Avantajele ecologice se corelează pozitiv cu avantajele economice, dar nu totdeauna și viceversa (Jansson, Annmari; Wu, D., 1992).

Noile informații privind științele de bază, combinate cu problemele complexe pe care le ridică mediul ambiant confirmă că avem nevoie de un nou mod de a privi lucrurile care să reflecte cu mai multă acuratețe natura și funcționarea sa, să ne ghideze gândirea și comportamentul (Wikstrom J.H., Alston R., 1992).

CAPITOLUL III
ORGANIZAREA ECONOMICO-SOCIALĂ A AGRICULTURII
ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA TRANZIȚIEI
CĂTRE ECONOMIA DE PIAȚĂ

- 3.1. Sistemul agroalimentar în țările cu economie dezvoltată**
- 3.2. Formele de proprietate (regimul funciar) și rolul lor
    în organizarea economico-socială a agriculturii**
- 3.3. Formele de exploatare agricolă și tipuri de exploatații
    agricole**

CAPITOLUL III

ORGANIZAREA ECONOMICO-SOCIALĂ A AGRICULTURII ROMÂNESTI ÎN PERIOADA TRANZIȚIEI CĂTRE ECONOMIA DE PIAȚĂ

Indiferent de nivelul de dezvoltare al societății, pământul a fost și rămâne principalul mijloc de producție din agricultură, rolul esențial în asigurarea alimentației omenirii revenindu-i utilizării raționale a acestuia. De aceea regimurile funciare au o influență decisivă în organizarea economică și socială a agriculturii.

Structura socio-economică din agricultură depinde în mod direct de tipologia regimurilor funciare (formele de proprietate asupra pământului), care la rândul lor constituie baza organizării diferitelor forme de exploatare a pământului, dar în același timp și baza organizării diferitelor tipuri de exploatații agricole.

3.1. Sistemul agroalimentar în țările cu economie dezvoltată

Sistemul agro-alimentar din țările dezvoltate (S.U.A., țările din Vestul Europei, Japonia, Canada etc.) privit ca un sistem economic și comercial, susținut mai mult decât generos datorită importanței vitale a agriculturii (vezi capitolul “Strategii și politici agricole”) a ajuns în prezent la performanțe tehnice și economice mult superioare perioadei corespunzătoare sfârșitului celui de-al doilea război mondial.

Componenta esențială a sistemului agro-alimentar – producția agricolă propriu-zisă – se sprijină pe o structură celulară formată din: proprietatea funciară, familie și exploatare agricolă. În amonte și aval de agricultură există o rețea de distribuție a materialelor necesare agricultorilor, o rețea de prelucrare a materiilor prime din agricultură, o rețea de valorificare a produselor agricole primare și a produselor alimentare, o rețea financiară de creditare și de asigurare precum și o rețea de asistență tehnică de specialitate. Toate aceste rețele împreună cu producția agricolă se constituie într-un sistem agro-alimentar complex, modern și performant.

Rețelele din amonte și aval de agricultură s-au constituit într-o perioadă de timp destul de mare prin două modalități juridice: modalitatea cooperatistă și modalitatea societară.

În agricultura vest europeană s-au produs mutații profunde în ceea ce privește modernizarea structurilor economico-sociale, distingându-se mai multe etape în evoluția lor temporală: într-o primă etapă, în care predomina mica producție are loc demararea procesului de modernizare și dezvoltare a agriculturii, puternic susținută de politicile agrare naționale; a doua etapă este marcată de constituirea Comunității Economice Europene (C.E.E.), urmată de integrarea economică, promovarea progresului tehnico-științific și creșterea masivă a producției agricole; cea de-a treia etapă, aflată încă în desfășurare este caracterizată prin accentuarea măsurilor de ajustare structurală, prin intensificarea reformei structurilor la nivel comunitar și prin promovarea noilor orientări ale politicii agrare comunitare (P.A.C.).

În țările comunității europene domină tipul familial de agricultură constituit din ferme familiale mici și mijlocii. Ferma familială mijlocie este considerată drept modelul politicii agricole comunitare. Această fermă este considerată în țările dezvoltate unitatea de bază în agricultură, reprezentând o formă de organizare care asigură stabilitate politică, socială și economică. Fermele familiale de mărimi corespunzătoare, bazate pe proprietatea privată asupra pământului, sau pe arendare sau închiriere, în care familia este sursa principală a forței de muncă (cu excepția fermelor mari care angajează muncă

salariată), cu o producție diversificată din care o bună parte este destinată pieței, acestea sunt un rezultat al politicilor de orientare și susținere a agriculturii, folosindu-se din plin acțiunea benefică a legilor pieței.

Comunitatea europeană a devenit o mare putere agricolă pentru că ea se clasează astăzi pe prima poziție în rândul țărilor exportatoare, în fața S.U.A. Această performanță este rezultatul unei evoluții începută cu mult timp în urmă de țările din Nord - Vestul Europei, în urmă cu peste patru decenii, urmare a Tratatului de la Roma din 1957 care a pus bazele unei politici agricole comune. În acea epocă Europa de Vest, care tocmai ieșea din război, era în suferință în ceea ce privește necesarul în produsele agro-alimentare. Cea mai mare parte a agriculturilor europene, chiar și acelea care erau de mai mult timp angajate pe calea modernizării, erau încă puțin mecanizate, utilizau un număr mare de membri ai familiei care trăiau mediocru. Consumul de îngrășăminte era încă redus. Produsele fitosanitare erau ignorate, randamentele erau slabe. Autoconsumul era însă practicat pe scară largă, și obliga agricultorii la un sistem de policultură, care era de o mare diversitate. Structurile de exploatare, moștenire a istoriilor naționale diferite erau ele însele foarte dispersate, generând condiții de muncă dificile. Cum, în aceste evoluții, se poate face să evolueze de o manieră armonioasă agriculturi atât de diferite, care în plus erau bine protejate prin solide bariere vamale ? Trebuia să li se propună un model de dezvoltare. Ceea ce a făcut PAC, alegând un model inspirat din agricultura suedeză care, în epocă, era deja cea mai performantă, fiind fondată pe exploatarea de tip familial, obținerea unei productivități maxime.

· Europa celor 15 a devenit astăzi o mare putere exportatoare de produse agricole și agro-alimentare. Din 1968 până în 1996 exporturile sale au trecut de la 7 miliarde de ECU la 62,2 miliarde de ECU (vezi tabelul nr. 3.1).

Schimburile Uniunii Europene cu toate țările din lume

Tabelul 3.1.

Specificare	În miliarde ECU		
	Importuri	Exporturi	Soldul balanței comerțului agricol
1968	20,3	7,0	-13,3
1990	55,8	35,1	-20,7
1993	65,1	48,2	-16,9
1994	77,2	57,2	-20,0
1995	84,0	60,9	-23,1
1996	87,9	62,2	-25,7

Sursa: Situation de l'agriculture de l'Union européenne, Raport 1997

Aceste performanțe privind exporturile au avut loc în paralel cu cele privind importurile, ceea ce a determinat și dublarea deficitului comercial agricol al U.E. de la 13,3 miliarde ECU în 1968 la 25,7 miliarde ECU în 1996. Importurile rămân în continuare ridicate și demonstrează deschiderea pieței europene pentru produsele străine.

Comparând agricultura Statelor Unite cu cea a Europei celor 15, constatăm anumite caracteristici agricole, care decurg dintr-o istorie mult timp comună. Această apartenență comună la aceeași civilizație agrară nu poate totuși masca marea diversitate a agriculturilor europene, care se explică prin modalitatea de ocupare a solurilor și prin structurile de exploatare, a căror combinare a dat naștere unor peisaje agrare extrem de diferite.

· Se folosește o importantă suprafață utilă pentru compensarea lipsei terenurilor bune (tabelul 3.2.).

Structura suprafeței agricole utilizate în Uniunea Europeană în anul 1996

Tabelul 3.2.

Țara Cultura	EU 15	Belgia	Dane- marca	Ger- mania	Grecia	Spania	Franța	Irlanda	Italia	Luxem- burg	Olanda	Austria	Portu- galia	Fin- landa	Suedia	Regatul Unit
S.A.U. ¹ totală	133.076	1.366	2.715	17.344	3.962	29.876	30.060	4.407	16.743	127	1.981	1.499	3.973	2.161	3.060	15.852
Cereale total, d.c.:	35.602	309	1.447	6.527	1.210	6.638	8.267	274	1.986	29	198	809	668	978	1.082	3.100
- grâu moale	13.405	209	606	2.572	252	1.481	4.516	71	859	9	135	246	235	101	256	1.857
- grâu tare	3.146			7	605	642	230		1623			16	25			1
- porumb	3.769	26		325	160	357	1.650		942	0	9	139	178			
- orz	10.993	54	714	2.109	133	3.556	1.387	179	381	13	36	229	51	526	444	1.192
- secară	1.411	3	96	861	17	165	46	0	7	0	8	77	62	21	94	8
Orez	366				26	54	25		239	0	0	0	22			
Sfeclă de zahăr	2.129	99	68	513	42	172	458	35	284	0	116	52	1	35	58	196
Oleaginoase, d.c.:	2.854	6	152	974		88	1.945	4	475	3	4	157	94	86	107	
- rapiță	2.503			52	22	1.112	864	4	46	5	1	89	0	85	103	439
- floarea soarelui	2.937				690	2.223	963		230				94			
Măslin	475					31	15									
Bumbac	147					17	10									
Tutun	23			22		1	172	22	90	179	27		2			
Hamei	1.499	56	42	315	52	206	576	5	98	0	4	26	0			3
Cartofi	711	3		123	20	526	325			0	75		96	36	35	171
Legume uscate	0						10		115	0	1	0	48	7		195
Legume proaspete d.c.:	95	1		0	37	55	8		16	0	16	2				
- tomate	44	0		7	10	27	1.166					25	16	0	0	0
- ceapă	17	16					73		73	0	15					
Fructe proaspete, d.c.:	115	9		39	14	51	15		52	0	6					
- mere	51	4		2	4	40	22		77			8	24	0	2	18
- pere	241	0	0	0	53	75	19		22		0		12			
- piersici	65				5	42	18						13			
- caise	50	0			8	42	3						1			
Citrice, d.c.:	273					272	0		134							
- portocale și mandarine	304				45	151	0		38							
- lămâi	54				12	42			95				19			
Migdale	667				25	340				1		1	42			
Vii	106			106			927			0						
Flori și plante ornam.	22	1	4	4	5		7			0			0	0		11
Furaje verzi	2.081	16,1		1.295		602	3.218			14	236		0			106

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union europeenne, Rapport, 1997

1) – Suprafața agricolă utilă

Suprafața agricolă a Europei celor 15 se ridică la 137 milioane de hectare, reprezentând 57 % din suprafața totală, față de 46 % în Statele Unite ale Americii. Repartiția suprafeței agricole este proporțională cu suprafețele diferitelor state componente.

În țările nordice unde din rațiuni evident legate de latitudine care induce efecte defavorabile asupra climatului, agricultura este mai puțin frecventă. Astfel, dacă vrem să avem o idee mai apropiată de realitate privind adevăratul potențial agricol al fiecărei țări, trebuie să luăm în considerare numai câmpiile și platourile care astăzi sunt singurele zone cu posibilități de practicare a unei agriculturi de mare productivitate. În acest sens Germania este cea mai favorizată grație mării câmpii din nord, dar întinsele suprafețe înalte din zona herciniană și alpină cu o mare densitate a populației nu prea sunt corespunzătoare unei agriculturi moderne. În schimb în țări ca Danemarca, Belgia și Olanda câmpiile constituie suprafața agricolă cu posibilitate de a pune în valoare o mare parte a teritoriului lor, cu toate că Belgia și Olanda au un grad ridicat de urbanizare, ceea ce restrânge în mod notabil suprafața cultivată. Franța cu 60 % din teritoriu situat la o altitudine mai mică de 250 m are suprafața agricolă cea mai importantă și aptă pentru practicarea unei agriculturi intensive, de mare productivitate în special în bazinul Parizian și bazinul Aquitaniei.

Astfel, dacă considerăm suprafața agricolă utilă în globalitatea sa și în privința potențialului său agricol, suntem obligați să rectificăm judecăți după care agricultura europeană dispune, în raport cu agriculturile concurente de o mai mare suprafață de terenuri apte pentru agricultura de mare producție. În realitate lipsa de terenuri bune este o problemă acută pentru cea mai mare parte a țărilor din Comunitatea Europeană. Ea este cauza prețurilor ridicate la produsele agricole și apasă greu asupra costurilor de producție.

· ***În agricultura Uniunii Europene domină exploatațiile mici și medii*** (vezi tabelul).

În 1993, Europa celor 12 număra 7.264.000 exploatații, aici intrând și exploatațiile mai mici de 1 hectar care răspund unor caracteristici de producție bine specificate - culturi specializate, exploatații numite "fără pământ" care comercializează o parte a producției. Aceste exploatații sunt mici : 16,4 hectare în medie în 1993 (dacă se iau în considerare noii aderenți, media este mai mică 15,5 hectare), și unele mișcări de concentrare care au operat numeroase modificări în categoria exploatațiilor mai mici de 20 ha. Reamintim că în SUA în aceeași perioadă mărimea medie a unei exploatații era de 180 hectare.

Mărimea unei exploatații agricole este un indicator complex, pentru calcularea acestuia putându-se recurge la date extrem de diverse, referitoare la suprafață, efective de animale, dotarea cu mașini și tractoare, încărcătura acestora, folosirea forței de muncă, dar și la date privind rezultatele economice.

În agricultura Comunității Economice Europene fondul funciar precum și celelalte mijloace de producție sunt aproape în totalitate în proprietate privată, individuală, statul deținând suprafețe foarte mici pentru stațiunile de cercetări.

Din datele prezentate în tabelele ... și .... rezultă că exploatațiile agricole din cadrul C.E.E. pot fi caracterizate ca având dimensiuni mici și mijlocii atât din punctul de vedere al structurii exploatațiilor pe clase de mărime cât și din punctul de vedere al ponderii suprafețelor agricole pe clase de mărime. La nivel comunitar, 49,2% din numărul fermelor agricole se încadrează în clasa de mărime de la 1-5 ha, dar distribuția acestor ferme pe clase de mărime a suprafețelor este diferită de la o țară la alta. În Grecia, Italia, Portugalia, (zona mediteraneană) cea mai mare pondere o dețin fermele mici iar în Anglia, Germania, Danemarca (nordul C.E.E.) ponderea

Numărul și suprafața exploatațiilor agricole din Uniunea Europeană

Țara	Clasele de mărime în ha S.A.U. ¹	Exploatații agricole					Suprafața agricolă utilă					Talia medie (hectare)	
		Numărul (mii)			Ponderea în total (%)		Mii hectare			Ponderea în total %			
		1987	1993	1995	1993	1995	1987	1993	1995	1993	1995	1993	1995
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Belgia	1-5	21,8	25,0	22,1	32,7	31,1	57	51	46	3,7	3,4		
	5-10	14,3	11,2	10,3	14,6	14,4	103	80	73	5,9	5,4		
	10-20	19,3	14,4	12,7	18,9	17,9	281	210	186	15,4	13,7		
	20-50	18,8	18,7	18,3	24,5	25,8	570	581	576	42,6	42,5		
	≥ 50	4,6	5,4	6,0	7,0	8,4	352	422	473	31,0	34,9		
	Total	78,8	76,3	71,0	100,0	100,0	1363	1344	1354	98,6	100,0		
Danemarca	1-5	1,5	1,7	1,8	2,3	2,7	5	3	4	0,1	0,1		
	5-10	14,0	11,8	11,4	15,9	16,5	102	85	83	3,0	3,0		
	10-20	21,8	17,0	14,9	23,1	21,7	317	247	216	8,8	7,9		
	20-50	33,9	26,7	23,3	36,1	33,8	1082	860	756	30,7	27,7		
	≥ 50	14,8	16,4	17,1	22,3	24,9	1292	1543	1668	46,2	61,2		
	Total	86,0	73,8	68,8	100,0	100,0	2798	2739	2727	97,9	100,0		
Germania	1-5	196,9	189,6	176,8	31,3	31,2	507	426	398	3,6	2,3		
	5-10	118,4	95,2	84,0	15,7	14,8	864	688	605	5,8	3,5		
	10-20	148,5	111,7	100,0	18,4	17,6	2163	1.627	1.457	13,8	8,5		
	20-50	166,	141,8	132,2	23,4	23,3	5117	4.495	4.215	38,0	24,6		
	≥ 50	40,7	65,7	71,5	10,8	12,6	3175	9.786	10.483	82,8	61,1		
	Total	670,7	606,1	566,9	100,0	100,0	11.826	17.022	17.157	143,9	100,0		
Grecia	1-5	488,0	617,2		75,3		1.196	1.143		30,7	32,3		
	5-10	140,7	122,2		14,9		949	836		22,5	23,6		
	10-20	53,5	53,6		6,5		712	724		19,5	20,5		
	20-50	17,5	20,0		2,4		493	564		15,2	15,9		
	≥ 50	3,8	3,2		0,4		372	272		7,3	7,7		
	Total	703,5	819,2		100,0		3.722	3.539		95,1	100,0		
Spania	1-5	821,1	789,4		57,0		1.947	3.539		6,3	6,3		
	5-10	292,0	216,9		15,7		2010	1.567		6,0	6,0		
	10-20	189,5	154,9		11,2		2.607	1.489		8,7	8,6		
	20-50	144,6	114,9		8,3		4.441	2.136		14,3	14,3		
	≥ 50	92,7	92,6		6,7		13.676	3.539		64,8	64,7		
	Total	1.539,9	1.383,9		100,0		24.681	15.983		100,1	100,0		
Franța	1-5	166,0	216,5	196,3	27,0	26,7	432	440	404	1,6	1,4		
	5-10	107,2	77,5	69,6	9,7	9,5	785	558	499	2,0	1,8		
	10-20	174,7	103,8	88,6	13,0	12,1	2.562	1.506	1.284	5,4	4,5		
	20-50	299,2	205,3	177,3	25,6	24,1	9.632	6.810	5.937	24,3	21,0		
	≥ 50	164,7	193,7	198,5	24,2	27,0	14.613	18.793	20.143	67,1	71,3		
	Total	911,8	801,3	734,8	100,0	100,0	28.024	28.107	28.267	100,3	100,0		

(continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Irlanda	1-5	34,9	16,0		10,1		99	50		1,2			
	5-10	32,9	22,2		13,9		248	157		3,9			
	10-20	63,3	44,9		28,2		916	664		15,5			
	20-50	66,3	56,8		35,6		2.027	1.786		41,7			
	³ 50	19,5	19,0		11,9		1.626	1.611		37,7			
	Total	216,9	159,4		100,0		4.916	4.278		100,0			26,8
Italia	1-5	1.340,1	1.923,4		77,3		3.045	1.923		13,1			
	5-10	333,0	269,0		10,8		2.277	1.856		12,6			
	10-20	171,3	157,5		6,3		2.339	2.156		14,6			
	20-50	91,6	93,5		3,8		2.715	2.807		19,0			
	³ 50	38,0	40,6		1,6		4.765	5.032		34,1			
	Total	1.974,0	2.488,4		100,0		15.141	14.736		100,0			5,9
Luxemburg	1-5	0,7	0,9	0,8	25,6	24,5	2	2	2	1,4	1,2		
	5-10	0,4	0,3	0,3	8,2	8,8	3	2	2	1,5	1,6		
	10-20	0,5	0,3	0,3	8,5	7,9	7	4	4	3,4	3,0		
	20-50	1,2	0,8	0,7	22,6	20,8	44	28	24	21,7	18,5		
	³ 50	1,0	1,2	1,2	34,1	37,4	70	92	96	72,0	75,7		
	Total	3,8	3,4	3,2	100,0	100,0	136	127	127	100,0	100,0		37,4
Olanda	1-5	29,2	38,4	35,5	32,1	31,3	76	83	77	4,1	3,9		
	5-10	21,6	19,3	18,1	16,1	16,0	157	138	129	6,9	6,5		
	10-20	29,3	22,4	20,8	18,7	18,3	425	325	302	16,2	15,1		
	20-50	32,0	30,4	29,8	25,4	26,3	963	939	929	46,6	46,5		
	³ 50	5,2	6,8	7,2	5,7	6,3	396	529	562	26,3	28,1		
	Total	117,3	119,7	113,2	100,0	100,0	2.017	2.015	1.999	100,0	100,0		16,8
Austria	1-5			84,6		38,1			202		5,9		
	5-10			41,7		18,8			303		8,9		
	10-20			49,0		22,1			707		20,7		
	20-50			35,8		16,1			1.056		30,8		
	³ 50			8,0		3,6			1.156		33,8		
	Total			221,8		100,0			3.425		100,0		
Portugalia	1-5	278,4	380,8	344,4	77,9	76,4	626	649	597	16,4	15,2		
	5-10	57,8	54,0	51,9	11,0	11,5	327	373	360	9,5	9,2		
	10-20	27,5	28,6	28,3	5,9	6,3	372	393	389	9,9	9,9		
	20-50	12,9	14,8	15,1	3,0	3,3	383	448	457	11,3	11,6		
	³ 50	7,4	9,5	9,8	1,9	2,2	1.424	2.086	2.122	52,8	54,1		
	Total	384,0	489,0	450,6	100,0	100,0	3.202	3.950	3.925	100,0	100,0		8,1

(continuare)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Finlanda	1-5			10,1		10,0			33		1,5		
	5-10			17,9		17,8			133		6,1		
	10-20			30,3		30,1			444		20,3		
	20-50			35,2		34,9			1.078		49,2		
	³ 50			6,9		6,8			503		23,0		
	Total			100,0		100,0			2.192		100,0		21,7
Suedia	1-5			10,5		11,9			32		1,1		
	5-10			15,5		17,5			110		3,6		
	10-20			19,0		21,4			266		8,7		
	20-50			24,7		27,8			796		26,0		
	³ 50			18,6		21,0			1.855		60,6		
	Total			88,8		100,0			3.060		100,0		34,4
Regatul Unit	1-5	32,8	35,0		14,4		88	84		0,5			
	5-10	30,2	30,3		12,4		221	223		1,4			
	10-20	37,1	37,3		15,3		336	535		3,3			
	20-50	61,8	58,9		24,2		2.038	1.943		11,9			
	³ 50	81,0	59,9		32,8		13.863	13.598		83,0			
	Total	242,9	243,5		100,08		16.746	16.383		100,0			67,3
Uniunea Europeană 12	1-5	3.411,0	4.233,8		58,3		8.080	7.384		6,2			
	5-10	1.163,0	929,7		12,8		8.116	6.496		5,5			
	10-20	936,0	746,4		10,3		13.237	10.529		8,9			
	20-50	946,0	782,5		10,8		29.505	24.799		20,8			
	³ 50	473,0	534,0		7,4		55.624	69.746		58,6			
	Total	6.929,0	7.264,0		100,0		114.562	118.953		100,0			16,4

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union Européenne. Rapport 1997

1) – Suprafața agricolă utilă

cea mai mare o au fermele cu 10-20 ha și cele de 20-50 ha, ceea ce face să evidențieze și mai bine clasa de acum diferență între nordul și sudul Europei.

**Distribuția exploatațiilor pe clase de mărime
în țările Comunității Economice Europene (1991)
(%)**

Tabelul 3.4.

Clasa de mărime (hectare)	C.E.E.	Franța	Italia	Olanda	Belgia	Danemarca	Grecia
1-5	49,2	18,2	67,9	24,9	27,7	29,4	69,4
5-10	16,8	11,8	16,9	18,4	18,1	17,7	20,0
10-20	13,5	19,2	8,7	25,0	24,5	22,1	7,6
20-50	13,7	32,8	4,6	27,3	23,9	24,8	2,5
> 50	6,8	18,0	1,9	4,4	5,8	6,3	0,5
Număr total de exploat.	100	100	100	100	100	100	100

Sursa: Eurostat

**Ponderea suprafețelor agricole din țările
Comunității Economice Europene
pe clase de mărime a exploatațiilor (1991)
(%)**

Tabelul 3.5.

Clasa de mărime (hectare)	C.E.E.	Franța	Italia	Olanda	Belgia	Danemarca	Grecia
1-5	7,1	1,5	20,2	3,1	4,2	4,3	32,1
5-10	7,1	2,8	15,0	7,8	7,6	7,3	25,5
10-20	11,6	9,1	15,4	21,1	20,6	18,3	19,1
20-50	25,6	34,4	17,9	17,7	41,8	43,3	13,2
> 50	48,6	52,1	31,6	19,6	25,8	26,8	10,0
Suprafața	100	100	100	100	100	100	100

Sursa: Eurostat

Urmărindu-se evoluția structurilor agricole în cadrul țărilor membre ale C.E.E. se constată reducerea numărului fermelor mici mai ales după 1960. Astfel, în Franța, în ultimii 30 de ani ponderea exploatațiilor mici (sub 20 ha) s-a redus de la 40% la 16,2%. În același timp a crescut ponderea exploatațiilor mijlocii (20-25 ha) de la 34,7% la 37%, iar cea a exploatațiilor cu peste 50 ha a crescut de la 25,4% la 46,8%. Schimbări esențiale s-au produs și în celelalte țări comunitare, unde suprafețele medii

pe fermă au crescut în aceeași perioadă de la 50% până la 100%, cu excepția Angliei și Irlandei, țări în care nu s-au produs modificări esențiale din punctul de vedere al suprafeței medii pe fermă. Aproape jumătate din suprafața agricolă a C.E.E. se află (48,6%) în fermele de peste 50 ha.

Și în cadrul fermelor specializate din sectorul de creștere a animalelor este de reținut variația mare în funcție de profilul fermei, de țară dar caracteristica dominantă a exploatației zootehnice este mărimea mijlocie a efectivelor de animale (tabelele 3.6 - 3.11).

Din datele prezentate în tabelul 3.6. ajungem la concluzia că și fermele de creștere a animalelor din C.E.E. se grupează în două categorii: ferme mici și mijlocii. În țările sudice (Grecia, Italia, Portugalia, Spania), fermele de vaci nu depășesc 10-12 capete, pe când în cele nordice (Olanda, Anglia, Danemarca, Belgia) care au cea mai intensivă zootehnie mărimea medie a

fermelor de vaci ajunge la 30-50 capete. De altfel agricultura este extrem de intensivă în țări ca: Olanda, Belgia, Danemarca comparativ cu țările “mai sărace” ale C.E.E. (Grecia, Portugalia, Spania, Italia).

Gradul extrem de înalt de intensificare a producției agricole se poate exemplifica cu datele din tabelul 3.12. Se obțin rezultate remarcabile având în vedere că cifrele prezentate sunt medii la nivel național. Numai simpla urmărire a acestor cifre dau o imagine asupra “crizei de supraproducție” care se înregistrează mai ales la cereale (grâu și porumb) unde, cu excepția țărilor sudice, producția medie este de 6200-7000 kg/ha și peste.

Producții medii ridicate se obțin nu numai la cereale, ci și la celelalte culturi unde, de asemeni, rezultatele sunt performante.

Evoluția situației creșterii bovinelor în Uniunea Europeană

Specificare	UE 15	Belgia	Dane- marca	Germ- ania	Grecia	Spania	Franța	Irlanda	Italia	Luxem- burg	Olanda	Austria	Portu- galia	Finlanda	Sue- dia	Regatul Unit
Număr de exploatații (mii)																
1991		56	36	355	60	285	410	153	339	3	65		196			136
1993	2.135	52	34	350	51	246	348	155	279	2	60	125	188	61	45	140
1995	1.935	48	30	314	40	221	332	136	250	2	56	117	173	43	42	130
Număr de animale (mii capete)																
1991		3.264	2.222	14.526	631	5.046	20.970	6.158	8.005	205	4.982		1.381			11.623
1993	84.633	3.232	2.195	16.194	608	5.001	20.098	6.308	7.459	205	4.797	2.334	1.322	1.360	1.811	11.709
1995	84.872	3.286	2.090	15.953	575	5.494	20.646	6.532	7.270	204	4.654	2.326	1324	1.179	1.777	11.560
Numărul mediu de animale pe exploatație (capete)																
1991		58,2	62,6	40,9	10,8	17,7	51,1	40,3	23,6	81,9	76,7		7,0			85,6
1993	39,6	62,5	65,1	46,3	12,0	20,3	57,8	40,8	26,7	90,2	79,6	18,7	7,0	22,3	40,1	83,8
1995	43,9	69,0	69,1	50,8	14,2	24,8	62,2	48,2	29,0	96,6	82,8	19,9	7,6	27,6	42,3	89,1

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union Européenne. Rapport 1997

Evoluția situației creșterii a vacilor de lapte în Uniunea Europeană

Specificare	UE 15	Belgia	Dane- marca	Germ- ania	Grecia	Spania	Franța	Irlanda	Italia	Luxem- burg	Olanda	Austria	Portu- galia	Finl- anda	Suedia	Regatul Unit
Număr de exploatații (mii)																
1991		29	21	275	47	185	201	51	197	2	48		100			42
1993	1.196	25	18	236	39	148	169	46	147	2	43	116	100	47	20	40
1995	1.012	22	16	209	28	118	159	42	113	1	40	91	86	32	18	37
Număr de animale (mii capete)																
1991		806	742	4.769	214	1.516	4.969	1.293	2.536	52	1.909		394			2.779
1993	23.472	702	714	5.364	219	1.371	4.613	1.274	2.287	51	1.804	898	375	490	525	2.786
1995	22.572	692	702	5.271	180	1.281	4.672	1.268	2.113	48	1.763	706	364	402	481	2.629
Numărul mediu de animale pe exploatație (capete)																
1991		27,6	35,8	17,3	4,5	8,2	24,7	25,5	12,9	30,9	40,1		3,9			65,6
1993	19,6	28,3	39,8	22,7	5,6	9,3	27,3	27,3	15,5	32,9	41,8	7,7	3,8	10,5	26,2	69,4
1995	22,3	31,4	42,9	25,2	6,4	10,9	29,5	30,2	18,7	33,6	44,0	7,8	4,2	12,4	27,1	71,7

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union Européenne. Rapport 1997

Evoluția situației creșterii porcinelor în Uniunea Europeană

Specificare	UE 15	Belgia	Dane- marca	Ger- mania	Grecia	Spania	Franța	Irlanda	Italia	Luxem- burg	Olanda	Austria	Portu- galia	Finl- anda	Suedia	Regatul Unit
Număr de exploatații (mii)																
1991		17	28	288	48	429	135	3	362	1	28		166			17
1993	1.552	15	27	294	51	440	106	3	273	1	27	125	150	11	12	17
1995	1.276	13	21	239	23	301	90	3	280	1	22	112	139	7	11	13
Număr de animale (mii capete)																
1991		6.550	9.783	21.989	974	17.209	12.539	1.350	8.523	64	13.216		2.560			7.519
1993	121.227	7.165	11.568	26.486	1.144	18.188	14.291	1.487	8.348	72	14.964	2.822	2.665	1.381	2.777	7.869
1995	117.820	7.268	11.083	24.674	916	18.126	14.531	1.542	8.063	68	14.398	3.706	2.402	1.394	2.313	7.335
Numărul mediu de animale pe exploatație (capete)																
1991		385,3	349,4	76,4	20,3	40,1	92,9	450,0	23,5	75,6	472,0		15,4			442,3
1993	71,1	477,7	428,4	90,1	22,4	41,3	135,0	495,7	30,6	107,6	554,2	22,6	17,8	125,5	231,4	462,9
1995	92,3	557,3	518,0	103,1	39,1	60,2	161,5	514,1	28,8	121,8	643,1	33,1	17,2	197,5	215,5	545,1

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union Européenne. Rapport 1997

Evoluția situației de creșterii bovinelor pe clase de mărime a șeptelului în U.E.

Specificare	Numărul de animale							
	1-2	3-9	10-19	20-29	30-49	50-99	³ 100	Toate clasele
Numărul de exploatații (mii)								
1991	260	525	343	196	251	317	203	2.081
1993	253	452	279	172	223	291	212	1.882
1995	207	397	256	160	206	283	223	1.733
Numărul de animale (mii capete)								
1991	428	2.901	4.774	4.696	9.705	22.303	28.645	73.476
1993	399	2.441	3.916	4.129	8.595	20.535	37.276	77.644
1995	328	2.150	3.560	3.822	7.987	20.190	41.121	79.590

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union Européenne. Rapport 1997

Evoluția situației creșterii vacilor de lapte pe clase de mărime a șeptelului în U.E.

Specificare	Numărul de animale								
	1-2	3-9	10-14	15-19	20-29	30-49	50-99	³ 100	Toate clasele
Numărul de exploatații (mii)									
1991	245	316	236	153	155	76	17	1.198	1.196
1993	199	239	193	136	147	79	21	1.013	1.013
1995	151	188	161	121	143	86	21	871	
Numărul de animale (mii capete)									
1991	356	1.694	3.269	3.643	2.468	4.935	2.335	21.981	21.979
1993	278	1.272	2.683	3.259	5.445	5.098	3.523	21.559	21.551
1995	210	1.007	2.284	2.929	5.310	5.642	3.601	20.983	

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union Européenne. Rapport 1997

Evoluția situației creșterii porcinelor pe clase de mărime a șeptelului în U.E.

Specificare	Numărul de animale								
	1-2	3-9	10-49	50-99	100-199	300-399	400-999	³ 1000	Toate clasele
Numărul de exploatații (mii)									
1991	859	280	162	56	50				1.521
1993	778	254	154	52	47				1.404
1995	611	228	116	41	39				1.276
Numărul de animale (mii capete)									
1991	1.313	1.345	3.764	3.991	7.165	13.507	30.397	40.794	102.276
1993	1.171	1.326	3.676	3.704	6.773	12.649	31.149	53.799	114.247
1995	832	1.026	2.794	2.920	5.563	11.115	29.927	56.229	110.406

Sursa: La situation de l'agriculture dans l'Union Européenne. Rapport 1997

În creșterea animalelor producțiile medii obținute sunt de asemenea foarte ridicate. Amintim în continuare numai performanțele realizate în Danemarca: peste 6000 l/vacă și peste 330 ouă/pasăre.

Producțiile medii obținute în țările C.E.E. (1991)

Tabelul 3.12.

Țara	Grâu	Orz	Porumb	Orez	Sfeclă zahăr ¹	Fl. soare	Soia	Fructe 1993 ²	Măr 1995 ³	Tomate	Carto- fi	Ouă
UE – 12	6690	4700	8450	-	8290	1650	3070	-	-	-	33400	5355
Belgia	9030	7190	9700	-	3600	-	-	46800	56400	286000	40200	4994
Danemarca	6990	5280	-	-	7460	-	-	-	-	-	900	6576
Germania	7800	5470	7830	-	7110	2390	2170	48500	39300	-	37000	5504
Grecia	2580	2420	8160	8360	6830	1100	-	8100	22900	52600	20000	4071
Spania	3250	3010	3960	6890	7670	1100	1800	3900	17200	58100	20000	4714
Franța	7270	6190	8380	4970	10200	2190	2830	3800	32600	84000	35700	5369
Irlanda	9000	6750	-	-	6410	-	-	-	-	30100	4319	
Italia	9650	3760	9390	4720	6040	2310	3200	-	26600	52700	21200	5939
Luxemburg	6570	5660	-	-	87704	-	-	-	-	-	25400	5540
Olanda	8960	6610	8000	-	78404	-	-	30200	-	43600	6198	
Austria	5060	4170	7690	-	7000	2400	-	-	64800	105600	29800	4298
Portugalia	1980	1430	4400	5900	4320	790	-	3900	9800	-	15400	4804
Finlanda	4070	3430	-	-	-	-	-	2600	4800	277300	92000	6047
Suedia	6190	4600	-	-	6780	-	-	5700	9000	30300	34600	6824
Regatul Unit	8110	6140	-	-	8600	-	-	13000	17600	340200	40700	5611
UE 15	6620	4620	8410	6170	3010	-	-	-	-	-	33100	5390

Sursa: Eurostat

1) în valoare zahăr alb; 2) 1993; 3) 1995

Având în vedere criza de supraproducție din domeniul laptelui de vacă acest produs a fost contingentat, orice depășire a cantităților de lapte prevăzute fiind “sanționată” economic (a se vedea capitolul “Strategii și politici agricole”).

Sistemul agroalimentar vest-european, bazat pe exploatarea privat-familială de talie mijlocie se caracterizează nu numai prin performanțe tehnice, ci mai ales prin performanțe economico-financiare. Aceste performanțe sunt comparabile din punct de vedere economic cu cele din alte ramuri. Numai așa fermierii acceptă condițiile mai grele ale vieții rurale. Rezultatele economice sunt apropiate de cele din industrie, servicii etc. (tabelul 3.13.).

Profitul și rata profitului în fermele din unele țări comunitare (1991)

Tabelul 3.13.

Țările	Clasa de profit mii ECU	Suprafața agricolă ha	Valoarea producției brute		Profitul		Rata profitului %
			Mii ECU	ECU/ha	Mii ECU	ECU/ha	
Franța	Sub 5	38,9	43.300	1113	0	0	0,00
	5-10	39,5	55.800	1413	70.500	190	15,52
	10-20	46,3	78.500	1695	14.300	303	22,27
	20-30	51,5	103.600	2012	24.200	470	30,48
	>30	57,2	116.700	3089	54.000	944	40,69
	TOTAL	44,8	78.600	1754	14.200	317	22,05
Germania	Sub 5	22,4	47.300	2112	-1000	-45	-2,70
	5-10	27,0	62.900	2330	7500	278	13,54
	10-20	20,4	84.200	2770	14.300	470	20,49
	20-30	37,2	115.600	3108	27.300	653	26,62
	>30	47,8	171.900	3596	42.900	897	33,26
	TOTAL	28,9	76.500	2657	10.800	374	15,50
Olanda	Sub 5	17,6	139.900	2733	1700	116	4,45
	5-10	18,4	97.800	5315	8000	434	8,91
	10-20	20,3	117.300	5778	15.000	738	13,34
	20-30	23,1	154.300	6680	24.600	2064	19,42
	>30	27,0	259.400	9607	52.300	1937	25,25
	TOTAL	22,0	169.200	7691	25.700	1182	17,91
Grecia	Sub 5	5,7	9000	1579	2500	434	38,40
	5-10	6,9	17.500	2536	6900	1000	66,69
	10-20	8,7	27.600	3172	13.200	1577	91,67
	20-30	12,5	47.600	3808	23.400	1872	96,69
	>30	10,1	63.200	6257	44.500	4406	225,88
	TOTAL	6,4	13.700		4900	767	55,68.
Media pe C.E.E.	Sub 5	14,8	18.000	1216	1300	88	7,78
	5-10	19,6	30.800	1571	7300	372	31,06
	10-20	29,8	58.400	953	14.200	477	32,13
	20-30	39,4	93.000	2161	24.300	633	35,57
	>30	52,1	168.500	3173	51.700	974	44,26
	TOTAL	22,2	41.500	1869	1900	401	20,89

Sursa: Eurostat

În țările comunitare înaltul grad de înzestrare tehnică determină obținerea de rezultate economice deosebite. Într-o serie de țări (Olanda, Belgia, Danemarca) productivitatea medie este apropiată de cea realizată în industrie. Profitul pe o persoană ocupată în agricultură în C.E. este în medie de 20000 DM, înregistrându-se oscilații mari de la o țară la alta (5777 D.M./persoană în Portugalia și 52846 D.M./persoană în Olanda).

Sistemul agroalimentar vest-european are la bază câteva idei fundamentale care pot servi ca orientare în reorganizarea sistemului agroalimentar din România (P. I. Otiman, 1997):

- ferma privat-familială, de talie mică sau medie, puternic echipată tehnic constituie celula de bază a producției agricole propriu-zise;
- ferma (exploatația agricolă) poate să fie proprietatea fermierului (a familiei) sau luată în arendă (totală sau parțială), iar forța de muncă se asigură în principal dintre membrii familiei (în cazuri speciale se apelează la forță de muncă salariată);
- aprovizionarea fermierilor cu diversele materii și materiale necesare se face prin intermediul unor cooperative sau societăți de aprovizionare al căror membru este fermierul; de asemenea valorificarea (comercializarea) producției realizate de fermier se realizează prin intermediul unor cooperative sau societăți specializate în acest scop;
- relațiile dintre fermele de producție agricolă și cooperativele sau societățile de aprovizionare – prelucrare – desfacere sunt așezate pe baze comerciale;

- întreaga politică generoasă de susținere a agriculturii de către guvernele țărilor membre ale C.E.E. sau de către organismele comunitare are la bază principii exclusiv economice: prețul produselor agricole (prin intermediul legii cererii și a ofertei) și creditarea producției agricole și a investițiilor (credite curente și pe termen lung) ;
- economia sistemului agrolimentar se bazează din plin pe factorii de progres din acest domeniu: știința, tehnologia, învățământul agroalimentar, economic și de marketing-management;
- întreaga legislație comunitară (comercială, financiară, fiscală, funciară, tehnică) are ca principală caracteristică stimularea și sprijinirea puternică a agricultorilor .

3.2. Formele de proprietate (regimul funciar) și rolul lor în organizarea economico-socială a agriculturii

Agricultura românească se află în plină etapă de tranziție la economia de piață. De aceea este necesară o succintă trecere în revistă a principalelor caracteristici ale economiei de piață.

O caracteristică principală o constituie coexistența celor două forme fundamentale de proprietate: proprietatea privată și cea de stat (publică). Esențială este însă dominația proprietății individuale asupra capitalului și restrângerea proprietății de stat la minimum necesar, determinat de necesitățile de asanare a unor sectoare economice și de asigurarea protecției sociale, cerințe specifice la un moment dat unei anumite economii naționale.

O altă cerință obiectivă, verificată de experiența dezvoltării sociale, o reprezintă constituirea și funcționarea proprietății individuale într-o largă diversitate de agenți economici, de forme de întreprinderi - personale, asociații, pe acțiuni - toate însă având la bază aceeași formă de proprietate, cea individuală, largă diversificare fiind reclamată de specificitatea diferitelor produse și servicii necesare societății, de structura tehnică a economiei naționale la un moment dat.

Economia de piață se caracterizează și prin transformarea pieței în instrumentul principal de reglare prin acțiunea legii cererii și ofertei în stabilirea prețurilor tuturor mărfurilor - inclusiv al capitalului și monedei naționale – prețuri care joacă astfel rolul de instrument unic (și obiectiv) de alocare a resurselor economice pentru realizarea produselor și serviciilor de care societatea are realmente nevoie și de minimizare a consumului respectiv de resurse.

Condiția fundamentală pentru existența și funcționarea pieței este aceea a autonomiei de decizie a agenților economici care se prezintă pe piață, iar garanția autonomiei de decizie a agenților economici este oferită de proprietatea privată. Legătura dintre piață și proprietatea privată este deci, cea de esență.

Numai un sector privat dominant poate impune regulile de funcționare a pieței ca mecanism de reglare a vieții economice, numai aceasta poate susține o economie democratică.

În acest fel, o altă trăsătură specifică economiei de piață este faptul că rolul statului este esențialmente unul de arbitru și moderator, concretizat în crearea sistemului juridic și instituțional prin care asigură existența și integritatea celor trei caracteristici fundamentale - apărarea proprietății individuale, definirea formelor de întreprindere, controlul prin acțiunea legii cererii și ofertei.

Forma proprietății de stat se menține în domeniile în care este eficientă și competitivă sau acolo unde societatea consideră că menținerea ei este oportună.

În economiile contemporane este recunoscută coexistența celor două tipuri fundamentale de proprietate:

- proprietatea privată;
- proprietatea de stat (publică)

În actul fundamental al țării, Constituția României, statul garantează dreptul de proprietate, ocrotind proprietatea, atât cea privată cât și cea publică (art. 41 și art. 135, Constituția României, 1991).

Proprietatea individuală. Dreptul de proprietate dă posibilitatea celui care-l deține să facă ceea ce dorește cu lucrul pe care-l posedă, în limitele legii. Prerogativele dreptului de proprietate sunt, în special, următoarele: posesia, utilizarea, dispoziția, uzufructul. Proprietatea individuală implică exercitarea de către individ a tuturor acestor componente definitorii ale dreptului de proprietate. Delegarea unuia din elementele dreptului de proprietate nu schimbă caracterul de individualitate al proprietății sale.

Caracteristica fundamentală a economiei de piață o reprezintă autonomia decizională a agenților economici bazată pe proprietatea individuală asupra resurselor economice, și în special asupra capitalului.

În aprecierea proprietății private trebuie avute în vedere următoarele avantaje, comparativ cu cea publică:

- asigură o autonomie deplină agenților economici;
- stimulează inițiativa, inovarea tehnică și comercială;
- generează o concurență reală între agenții economici;
- diminuează riscul economic prin mai bună adaptare la modificarea fenomenelor perturbatorii de piață;
- constituie baza tuturor libertăților individului dar și baza democrației economice, sociale și politice.

Proprietatea de stat. Are un caracter limitat, existența și dimensiunile ei fiind determinate fie de caracterul de monopol natural al unor resurse și activități - pământ, bogății ale subsolului, anumite tipuri de transporturi și alte servicii orașenești și comunale etc. - fie de necesități temporare de protecție socială, asanarea unor sectoare de activitate, păstrarea echilibrului ecologic.

Proprietatea de stat este una din modalitățile prin care statul modern, democratic, intervine ca moderator în mecanismul economiei de piață, care esențialmente este un mecanism bazat pe proprietatea individuală.

În economia românească în actuala etapă de tranziție la economia de piață, un obiectiv prioritar al reformei actuale îl constituie privatizarea realizabilă în principal prin dezestatizarea și descentralizarea proprietății publice. Acest tip de proprietate prezintă o serie de dezavantaje:

- favorizează centralismul în luarea deciziilor, împiedică adaptabilitatea la cerințele pieței;
- favorizează apariția elementelor de birocrație, ceea ce duce în final la întârzierea luării deciziilor;
- duce inevitabil la situația de monopol, frânând desfășurarea concurenței, favorizând apariția prețurilor de monopol de stat;
- limitează inițiativa, creativitatea și spiritul de inovație, favorizând comoditate și rutină în procesul muncii;
- generează unele elemente de corupție, promovând incompetența.

Iată de ce este nevoie de crearea și dezvoltarea unui sector particular, bazat pe proprietatea privată.

Privatizarea - crearea și dezvoltarea sectorului particular în economie - trebuie înțeleasă ca o componentă a procesului de tranziție la economia de piață. Nu se poate vorbi de tranziție la economia de piață fără privatizare, deoarece asigurarea caracterului dominant al sectorului particular constituie condiția "*sine qua non*" a funcționării mecanismelor economiei de piață.

Pentru crearea sectorului particular în economie se poate recurge la mai multe căi:

a) Transformarea economiilor bănești existente în prezent la populație în capital, incluzând și utilizarea acestor economii pentru cumpărarea de către populație a unei părți a actualei averi ce formează obiectul proprietății de stat;

b) Împroprietărirea populației, adică transferarea către populație în mod gratuit a unei părți a actualei averi ce formează obiectul proprietății de stat.

Regimul funciar este determinat de proprietatea funciară. Ea are o importanță deosebită în agricultură, pământul constituind baza indispensabilă a activității agricole (vezi capitolul VI).

Criza agrară care s-a manifestat la noi în țară nu a fost un fenomen de conjunctură ci un fenomen de ordin structural, componenta majoră a acestui fenomen constituind-o criza proprietății agrare în general, dar mai ales criza proprietății funciare.

O primă încercare de rezolvare a acestei crize a proprietății funciare a fost apariția Legii fondului funciar (Legea 18/1991). Legea fondului funciar pune accent pe trecerea în proprietate privată a pământului prin reconstituirea și constituirea acestui drept, aducând corecții serioase regimului proprietății funciare în România. De asemenea, Legea fondului funciar a menținut un sector al statului în privința proprietății funciare.

Astfel, potrivit acestei legi, fondul funciar al țării poate face obiectul dreptului de proprietate privată ori poate aparține domeniului public. Practic regimul funciar este constituit din:

- proprietatea funciară privată - prin reconstituirea sau constituirea dreptului de proprietate asupra pământului al țărânului român, reconstituire limitată prin Legea 18/1991 la maximum 10 ha;

- proprietatea funciară a statului - prin menținerea proprietății statului asupra terenurilor intrate în posesia sa sub o formă sau alta în timpul celor 45 de ani de dictatură comunistă, persoanele fizice cărora li s-a reconstituit dreptul de proprietate asupra terenurilor ce aparțin statului au devenit acționari în cadrul societăților nou înființate.

Privatizarea în agricultură, demarată prin Legea fondului funciar, are menirea de a lichida ruptura antieconomică și chiar antiumană dintre proprietar și producător, de a renaște interesul personal și inițiativa privată, adevăratele forte motrice ale activității economice. Țăranii au devenit proprietari deplin ai pământului, dar nu aceasta nu este suficient. Remodelarea întregului sistem agricol nu trebuie înțeleasă numai ca o privatizare a gospodăriei țărănești prin refacerea proprietății funciare individuale. Pentru modernizarea agriculturii, o problemă esențială încă nerezolvată este aceea a înzestrării tehnice a gospodăriei țărănești. Ceea ce spunea încă la începutul acestui secol, eminentul economist agrar Gheorghe Ionescu Sistești, rămâne în continuare de o tulburătoare actualitate: *"A-i da pământ, fără să te întrebi dacă are capitalul de exploatare necesar sau dacă si-l poate cel puțin procura ieftin și cu înlesnire, este o mare greșeală."*

3.3. Formele de exploatare agricolă și tipuri de exploatații agricole

Rolul primordial în asigurarea mijloacelor de subsistență necesare omului îi revine pământului. Toate aceste mijloace de subsistență sunt rezultatul procesului complet de folosire a resurselor funciare. Caracteristic pământului - ca element principal al capitalului agricol - este marea diversitate a sistemelor de folosire și a relațiilor de proprietate atât pe plan mondial cât și pe plan național. O serie întreagă de legi sau reglementări funciare se constituie în adevărate "cadouri rurale" scrise sau nescrise care garantează dreptul de proprietate, promovând exploatarea rațională a pământului.

În procesul de producție din agricultură s-au creat legături indisolubile între proprietatea funciară, exploatarea pământului și exploatarea agricolă propriu zisă, dând naștere la structuri rurale complexe, diferite de la o țară la alta sau în interiorul țării respective, diferite în funcție de etapa istorică de dezvoltare.

Exploatantul agricol poate să fie proprietarul capitalului funciar în totalitate sau parțial, pământul fiind pus în valoare fie de el însuși cu ajutorul familiei sale, fie angajând mână de lucru salariată. O altă posibilitate ar fi ca exploatantul să închirieze capitalul funciar sau ansamblul mijloacelor de producție el contribuind numai cu munca. Toate acestea constituie forme (modalități) diferite de punere în valoare a capitalului funciar.

Modul de punere în valoare este de fapt o legătură juridică care există între exploatarea agricolă și capitalul funciar (proprietatea funciară).

În România în etapa actuală se deosebesc următoarele modalități de punere în valoare a capitalului funciar:

- în regie proprie (modul direct de punere în valoare);
- în arendă (modul indirect de punere în valoare).

Modul direct de punere în valoare (în regie proprie). Exploatantul agricol este proprietarul terenurilor agricole și al capitalului de exploatare, el organizează și conduce nemijlocit procesul de producție. Exploatantul în calitate de proprietar este cel care muncește, beneficiază integral de roadele muncii și proprietății sale, suportând singur pierderile exploatarei sale. Dacă exploatarea agricolă dispune de o suprafață agricolă importantă (mai mare), gestiunea exploatarei poate fi încredințată unui manager salariat.

Modul indirect de punere în valoare (arenda). Proprietarul funciar (arendator) cedează pe o durată determinată dreptul său de cultivare a pământului unui exploatant (fermier) în schimbul plății unei chirii numită arendă. Fermierul închiriază prin contract pământul și clădirile administrative (exploatarea agricolă propriu-zisă). Aportul lui se materializează în capitalul de exploatare și în muncă. După ce plătește arenda proprietarului (în bani, în natură sau în bani și în natură) arendașul primește profitul și suportă eventualele pierderi.

În Franța, arenda este de două feluri: totală sau parțială. În cazul arendei parțiale, proprietarul aduce capitalul funciar și o parte din capitalul de exploatare, participând la conducerea exploatarei. Fermierul aduce numai o parte din capitalul de exploatare și munca. Atât proprietarul cât și exploatantul (fermierul) participă la împărțirea veniturilor exploatarei.

Importanța fiecărui mod de punere în valoare a capitalului funciar variază de la o țară la alta, de la o regiune la alta în funcție de suprafața agricolă a exploatarei (tabelul 3.14).

Modalități de punere în valoare a capitalului funciar în Uniunea Europeană (1991)

Tabelul 3.14

Țara	În regie proprie	În arendă totală	În arendă parțială
	%	%	%
Belgia	31,7	67,7	0,7
Danemarca	81,7	18,3	-
Germania	63,6	36,0	0,4
Grecia	77,1	21,8	8,8
Spania	69,8	22,1	8,1
Franța	46,7	52,7	0,6
Irlanda	96,0	4,0	-
Italia	80,0	18,8	1,2
Luxemburg	51,7	47,7	0,6

Țara	În regie proprie %	În arendă totală %	În arendă parțială %
Olanda	64,5	34,6	0,9
Portugalia	66,3	22,0	11,7
Anglia	62,6	37,4	-
C.E.E.	64,9	32,7	2,3

Sursa: Eurostat

Din datele prezentate, rezultă că la nivelul U.E.O. forma dominantă de punere în valoare a capitalului funciar rămâne cea în regie proprie (64,9%).

Forma de exploatare în arendă este dominantă în Belgia (67,7%) și în Franța (52,7%). În cazul Franței modul de punere în valoare a capitalului funciar comportă unele considerații: în sudul Franței este dominant modul direct de punere în valoare, iar arenda se practică cel mai mult în centrul Franței. În cazul exploatațiilor de dimensiuni reduse (mai puțin de 5 ha) se preferă exploatarea directă (75% din suprafață). Din contră, în cazul exploatațiilor mari (între 5 ha și 50 ha) arenda reprezintă forma dominantă.

Ambele modalități de punere în valoare a capitalului funciar prezintă atât avantaje cât și dezavantaje.

Forma de exploatare directă, în regie proprie, a fost considerată multă vreme ca modalitate optimă de exploatare.

Avantajele modului direct de punere în valoare derivă din faptul că aceeași persoană este în același timp și proprietar și exploatant:

- proprietarul exploatant este în întregime stăpânul bunurilor sale. El are toată libertatea de acțiune și de aceea stabilitatea sa este asigurată. El poate să facă toate ameliorările dorite exploatației fără a avea nevoie de acordul unui străin.; pentru a realiza aceasta el poate obține credite mult mai ușor căci poate da în garanție propriul capital funciar, prin ipotecare;

- exploatantul primește în totalitate veniturile exploatației, fără a mai plăti renta funciară; munca sa este mai bine remunerată, ceea ce-l încurajează să producă;

- exploatantul rezistă mai bine în situațiile de criză (recolte scăzute, preturi mici) pentru că nu împarte profitul cu nimeni;

- proprietarul exploatant are tendința să se mențină pe propriul său domeniu (având avantajul stabilității); această stabilitate poate să fie însă o cauză a stagnării economice, în special când exploatația este foarte mică.

Inconvenientele modului de punere în valoare a pământului sunt o consecință a faptului că în aceeași mână se găsește atât capitalul funciar cât și capitalul de exploatație:

- Între capitalul funciar și capitalul de exploatare se poate manifesta o anumită concurență; scopul agriculturii nu este de a avea, ci de a produce. Pentru a produce are nevoie de pământ și de capital de exploatare. Nu este absolut obligatoriu ca cei doi factori - capitalul funciar și capitalul de exploatare să aparțină aceleiași persoane. Adeseori agricultorul este obligat să cumpere teren pentru a putea dispune de o suprafață de teren suficientă. Aceasta imobilizează o parte din capitalurile sale, făcându-l să apeleze la credite. Mărirea cererii de pământ poate duce la creșterea preturilor pământului, deja ridicate. Când agricultorul are ambele capitaluri, apare o concurență între ele pentru că patrimoniul său este limitat. O bună parte din capital este imobilizat în pământ, lipsind exploatantul de capitalul de exploatare necesar;

- Pot apare dificultăți de transfer între generații, pentru că sunt mai rare cazurile când agricultorul moștenește singur în totalitate o exploatare. De cele mai multe ori patrimoniul funciar este împărțit între toți moștenitorii. Cel ce vrea să preia exploatarea trebuie să-i

despăgubească pe ceilalți moștenitori, apărând astfel inconvenientul semnalat mai sus: banii care servesc pentru despăgubirea moștenitorilor nu pot fi investiți în capitalul de exploatare. În plus mai apare și inconvenientul ca moștenitorul exploatației respective să nu fie un bun manager de exploatare. În această situație agricultorul moștenitor preferă să fie locatar decât proprietar al terenului pe care-l cultivă.

Modul indirect de punere în valoare a capitalului funciar este arenda totală sau parțială. Arendarea nu este altceva decât o asociere de capitaluri: capitalul funciar și capitalul de exploatare, capitaluri care aparțin persoanelor diferite. De aici apar următoarele avantaje:

- Fermierul nu furnizează capitalul funciar. El poate consacra tot avutul său capitalului de exploatare. În regiunile în care această formă de exploatare domină se întâlnesc cele mai bune structuri de exploatare și productivitatea agriculturii este mai ridicată;

- Fermierul nu este legat de loc, el este independent și poate alege exploatarea care-i convine cel mai bine, putând oricând să o părăsească când nu-i mai convin condițiile economice;

- Proprietarul terenului are de asemenea o serie de avantaje. Valoarea capitalului său funciar se menține, chiar poate să crească, pământul fiind o valoare sigură. El primește un venit fix pentru capitalul său funciar (arenda) fără să fie interesat de modul în care se face exploatarea acestuia. El poate de asemenea să-și aleagă arendașul care îi pare cel mai bun pentru administrarea domeniului său.

În același timp, arendarea prezintă și următoarele dezavantaje:

- Situația fermierului arendator este precară; la fiecare reînnoire a contractului de arendă dreptul proprietarului de a-și relua proprietatea pune în pericol rămânerea pe loc a fermierului. Proprietarul poate însă și el să suporte contraloviturile acestei precarități: la sfârșitul contractului de arendă, fermierul are tendința de a-și recupera avansurile făcute în ameliorarea solului;

- Apar dificultăți în evaluare și rambursarea la sfârșitul perioadei de arendă a ameliorărilor aduse de fermier exploatației, îi îngreună libertatea sa de acțiune și limitează investițiile dorite de el.

Legislatorul, promulgând și ameliorând "statutul arendașului" reduce din inconvenientele acestui mod de folosire a pământului.

În România, procesul de privatizare demarat prin aplicarea Legii fondului funciar (Legea 18/1991) și a celorlalte legi privind economia agricolă diversifică formele de exploatare a pământului și cele de organizare a producției. Agricultorul exploatează pământul, îl pune în valoare prin munca sa, putând fi și proprietar și antreprenor. Ca urmare a sistemului de moștenire, a îmbunătățirii și specializării forței de muncă se întrevede o largă răspândire a modului de lucru în arendă.

Transformările structurale profunde din agricultura românească au ca suport proprietatea privată care a devenit dominantă. Organizarea economico-socială a producției agricole la noi în țară a fost posibilă prin aplicarea următoarelor legi adoptate după 1989: Legea 18/1991, Legea fondului funciar; Legea 36/1991, Legea societăților agricole și alte forme de asociere în agricultură; Legea 31/1990, Legea societăților comerciale; Legea 15/1990, Legea privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale; Legea 16/1994, Legea arendeii.

Spațiul rural românesc este caracterizat printr-o mare diversitate de forme și tipuri de exploatare în domeniul producției agricole, dar este previzibilă o mare diversitate de tipuri de unități și în domeniile: agroindustrial, cel de service, comercializare și industrie mică.

Astfel au apărut următoarele tipuri de exploatare (în accepțiunea oficială a organismelor din agricultură):

- a) Gospodării țărănești individuale (de subzistență);
- b) Asociații familiale;
- c) Societăți agricole;

- d) Societăți comerciale agricole;
- e) Regii autonome agricole.

Primele trei tipuri de exploatații din agricultură reprezintă de fapt agricultura privată din România. Prezentăm în continuare modul de organizare a exploatațiilor agricole private din agricultura noastră în tabelul 3.15.

a) *Gospodăriile țărănești individuale (de subzistență)*. Aceste gospodării sunt de dimensiuni reduse (1-5 ha), fără mijloace de producție și fără resurse bănești. Au șanse de supraviețuire extrem de reduse în condițiile economiei de piață dacă nu sunt sprijinite de stat.

**Modul de organizare a exploatațiilor agricole private
în România la data de 30 mai 1999**

Tabelul 3.15

Specificare	UM	30.06.1993	30.06.1999	Diferență ±
A. Gospodării individuale				
- Număr total	Nr.	4.010.046	4.096.616	+86.370
- Suprafața agricolă	Mii ha	9053	9.579	+526
- Suprafața medie	Ha	2,26	2,34	+908
B. Asociații familiale				
- Număr total	Nr.	7730	6082	-1648
- Suprafața agricolă	Mii ha	765	399	-88
- Suprafața medie	Ha	125	145	+20
+86.570				
C. Societăți agricole cu personalitate juridică				
- Număr total	Nr.	3809	3525	-274
- Suprafața agricolă	Mii ha	1603	1463	-143
- Suprafața medie	Ha	422	415	-7

Sursa: M.A.A. Buletin informativ nr. 6/1999

În cele peste 4 milioane de gospodării se lucrează mai mult de trei sferturi din pământul aflat în proprietate privată (80,25% din suprafața agricolă aflată în proprietate privată). Mărimea medie a gospodăriei individuale este de 2,34 ha. De fapt 13,25% din numărul total de gospodării sunt sub 0,5 ha (542.968 gospodării), 26,6% au între 0,5-1 ha, 32,69% au între 1-3 ha, 16,3% au între 3-5 ha, 3,75% au între 7-10 ha și peste 10 ha numai 0,31%. (Datele se găsesc în tabelul 3.16.).

În România, mica gospodărie țărănească din zonele de câmpie, lipsită total de capital, obține rezultate extrem de scăzute, insuficiente pentru a mai produce pentru piață. În perspectivă se va reduce numărul acestora, odată cu creșterea dimensiunii lor. În zonele de deal și munte, micile gospodării țărănești considerăm că sunt viabile pe termen lung și vor trebui să fie sprijinite de stat mai consistent. Printr-o politică de diversificare a infrastructurilor (agroturismul ar fi o soluție) rurale, zonele acestea ar putea fi mai bine valorificate.

**Situația pe țară a gospodăriilor agricole
pe clase de mărime la 30.06. 1999**

Tabelul 3.16.

Nr. de gospodării Individuale	Suprafața agricolă (mii ha)	Suprafața medii (ha)	Clasele de mărime, ha						
			Sub 0,5	0,5-1	1-3	3-5	5-7	7-10	> 10
4.096.616	9.578.599	2,34	542.968	1.592.351	1.339.280	668.541	226.510	153.931	13.055

Sursa: M.A.A. Date operative 1999

b) *Asociațiile familiale*. Se constituie pe baza înțelegerii între două sau mai multe familii, având ca scop cultivarea terenurilor agricole, creșterea animalelor, aprovizionarea, prelucrarea și vânzarea produselor, prestarea de servicii etc. Nu au personalitate juridică, asocierea lor realizându-se prin înțelegerea verbală sau scrisă. La nivelul întregii țări aceste asociații agricole simple au cea mai mare dezvoltare (6082 asociații la 30.06.1999). Potrivit datelor furnizate de M.A.A. suprafața medie a unei exploatații este de 145 ha.

c) *Societățile agricole*. Sunt societăți de tip privat, cu personalitate juridică și răspundere limitată. Capitalul agricol a fost constituit prin participarea liberă a membrilor societății în număr variabil. Obiectul activității îl constituie exploatarea pământului, animalelor și a altor mijloace de producție aduse în societate (la 30.06. 1999 existau 3525 societăți agricole la nivelul întregii țări) cu o suprafață medie de 415 ha.

Obligațiile societății sunt garantate cu patrimoniul social, asociații fiind răspunzători numai cu părțile sociale. Terenurile agricole se aduc numai în folosință, asociații păstrându-și dreptul de proprietate asupra acestora.

Formele asociative de producție au apărut ca rezultat al acțiunii conjugate a trei factori: lipsa capitalului de exploatare, mediu macroeconomic nefavorabil plasamentelor în agricultură, lipsa cadrului legal de reglementare a pieței funciare.

Caracteristica definitivă a societăților agricole o constituie relativa flexibilitate a formelor asociative sub raportul numărului și implicit al suprafețelor de teren. Astfel de la 15.829 asociații familiale în 1994 și cu o medie de 124,9 ha (I. Dona, 1994) s-a ajuns la 6082 asociații în 1999, de la 4089 societăți agricole în 1994 (I. Dona, 1994) la 3525 societăți agricole în 1999.

Forma principală de întreprindere reprezintă, în țările cu economie de piață, *societățile comerciale*, al căror statut de organizare diferă de la o țară la alta.

Societățile comerciale sunt entități economice formate din mai multe persoane fizice și/sau juridice numite asociați sau acționari, având cel puțin o trăsătură comună, exprimată într-un anumit interes, pe baza căruia contribuie la formarea unui patrimoniu social în scopul desfășurării unei activități oarecare și al obținerii de profit. În țările cu economie de piață, societatea comercială reprezintă forma principală de întreprindere.

Fiind o persoană juridică distinctă față de persoanele fizice și/sau juridice care o compun, drepturile și obligațiile societății comerciale decurg însă din cele ale persoanelor care se află la originea noii persoane juridice.

În practica economico-juridică contemporană, sunt consacrate două tipuri fundamentale de societăți comerciale: societăți de persoane și societăți de capitaluri. Din combinarea specifică a acestora a rezultat și se organizează și un al treilea gen: societatea cu răspundere limitată.

Societățile comerciale de persoane^x sunt organizate în societăți în nume colectiv și societăți în comandită simplă, criteriul de departajare fiind gradul de responsabilitate a subiecților de proprietate față de unitate și modul de manifestare a acesteia.

^x) Acele societăți de persoane care au drept scop prestarea la servicii nonmarfă se numesc societăți civile. Există însă societăți civile care, deși prin statutul lor de înființare și organizare nu au fost declarate necomerciale, totuși au căpătat ulterior un caracter preponderent lucrativ, fiind de fapt societăți comerciale de persoane.

Societățile în nume colectiv se caracterizează prin aceea că aportul asociaților sub forma de părți sociale este netransmisibil, iar obligațiile financiare ale respectivei societăți sunt garantate de toți asociații, fiecare dintre ei răspund nelimitat, subsidiar și solidar de obligațiile asumate de societate.

Societățile de persoane în comandită simplă se definesc mai întâi prin aceea că aportul asociaților nu este transmisibil și negociabil. În același timp, în cadrul acestei societăți, asociații se împart în două categorii: comanditarii, care răspund în mod subsidiar, solidar și nelimitat pentru obligațiile asumate de societate și comanditorii, care răspund numai în limita mărimii aportului lor la formarea capitalului social.

Societățile comerciale de capitaluri se organizează în societăți în comandită pe acțiuni și societăți pe acțiuni.

În *societatea în comandită pe acțiuni*, ca și la societatea de persoane în comandită simplă, există două grupe de participanți: comanditarii și comanditarii. Dar, în cadrul societății de capitaluri aceste două categorii de societăți au funcții și răspunderi distincte. Numărul acționarilor la o astfel de societate nu poate coborî sub o anumită limită statutară, iar capitalul nu poate fi mai mic decât prevederile legale.

Totodată, comanditarii răspund de obligațiile societății în limita acțiunilor subscrise, nu a aportului în capital.

Societatea pe acțiuni este cea mai reprezentativă formă contemporană de societate comercială. Capitalul ei este format prin contribuția acționarilor, persoane fizice și/sau juridice. Patrimoniul societății pe acțiuni se constituie pe baza participării acționarilor la fondarea acesteia, sub forma unor înscrisuri, numite *acțiuni*. Capitalul social format pe baza emisiunii de acțiuni este utilizat pentru asigurarea condițiilor necesare bunei funcționări a activității unității, în concordanță cu obiectul ei, stipulat în statut. Acest capital social se mărește prin folosirea unei părți din profitul realizat de societate și destinată dezvoltării.

Această parte se concretizează în emiterea de noi acțiuni ce sunt cumpărate de vechii acționari sau se negociază la piețe specializate.

Acțiunile reprezintă fracțiuni ale capitalului social, care pot fi nominative sau la purtător (pe ele nefiind specificat numele proprietarilor lor). Acestea dau dreptul posesorilor lor să-și însușească venituri din masa totală a beneficiilor nete obținute de societatea respectivă. Mărimea acestor venituri depinde de numărul acțiunilor subscrise și deținute, de nivelul rezultatelor nete realizate.

Totalitatea acțiunilor formează partea principală a capitalului fictiv, care reprezintă duplicatul de hârtie al capitalului real folosit de societatea pe acțiuni. În economia de piață, paralel cu mișcarea continuă a capitalului real, are loc și circulația acțiunilor, vânzarea și cumpărarea lor la piața de valori. Prin vânzarea-cumpărarea acțiunilor, se transmite și dreptul de a primi venituri.

Conducerea generală a societății pe acțiuni este asigurată de adunarea generală a acționarilor, respectiv de adunarea reprezentanților aleși de aceștia. Fiecare acționar are drept de vot, numărul voturilor fiind proporțional cu numărul acțiunilor deținute. Conducerea curentă a societății respective este încredințată unui consiliu de administrație ales sau numit de adunarea generală. Prin formarea de societăți pe acțiuni s-au putut asigura și se asigură, în continuare, concentrarea resurselor bănești necesare pentru fondarea și dezvoltarea de mari unități în sectoarele moderne ale economiei.

Societatea cu răspundere limitată este o formă de societate comercială, care integrează în funcționalitatea ei elemente împrumutate atât de la societățile de persoane, cât și de la societățile de capitaluri. Capitalul social al respectivei societăți este divizat în părți sociale, în principiu netransmisibile. Ca și la societățile de persoane, în cadrul lor numărul asociaților este limitat prin lege, acești răspund pentru obligațiile societății numai în limita aportului de capital, ca și în cazul societăților de capitaluri. O astfel de societate se

caracterizează și prin aceea că întregul capital comercial este împărțit în părți sau cote care nu sunt transmisibile decât: pe cale succesorală, când nu este necesar acordul celorlalți asociați; către un alt asociat, dacă statutul nu interzice aceasta; către un terț, dacă actul constitutiv prevede o astfel de clauză și numai cu consimțământul majorității asociaților, deținând din capitalul social.

Toate tipurile și formele de societăți comerciale realizează, în fond combinări speciale ale dreptului de proprietate individuală, ale atributelor raportului economic de proprietate cu modul de utilizare a obiectului proprietății.

d) Societățile comerciale. În agricultură s-au constituit societăți comerciale agricole prin transformarea unor întreprinderi agricole de stat și stațiuni pentru mecanizarea agriculturii sau a unor cooperative agricole de producție sau asociații economice intercooperatiste sau mixte.

Cea mai eficientă formă de organizare a proprietății private cu folosire asociativă s-a dovedit a fi societatea comercială pe acțiuni, care prezintă următoarele avantaje:

- riscuri mai mici, deoarece răspunderea proprietarilor este limitată la cuantumul valoric al acțiunilor obținute;

- societatea poate exista nelimitat în timp, cu condiția să fie profitabilă, datorită posibilităților de vânzare a acțiunilor, ceea ce conduce la substituirea acționarilor proprietari și cu alți acționari;

- emiterea de acțiuni oferă largi posibilități de sporire a capitalului societății;

- oferă garanții pentru creditori.

Societățile comerciale agricole pe acțiuni cu capital majoritar de stat (provenite din foste IAS-uri), erau constituite în 490 întreprinderi care au administrat în 1997 o suprafață de 1652,1 mii ha teren agricol, respectiv 1319,9 mii ha teren arabil, revenind în medie pe o societate comercială o suprafață de 3370 ha teren agricol, respectiv 2690 ha teren arabil. Din totalul terenului gestionat de aceste societăți o suprafață de aproximativ 528,7 mii ha revenea unui număr de 242,2 mii acționari și locatori. Aceste terenuri care fac și obiectul legii 169/1997, legea de modificare și completare a Legii fondului funciar (Legea 18/1991) după finalizarea procesului de reconstituire a dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole.

e) Regiile autonome în agricultură.

Regia autonomă (regia publică) reprezintă acea formă de întreprindere care are ca obiect producerea de bunuri economice în scopul obținerii de profit, precum și gestionarea bunurilor aflate în proprietatea statului. Ea poate avea ca obiect și executarea unor funcții acordate de stat ca perceperea de impozite, administrarea unor domenii publice etc. Regiile autonome exercită drepturile de proprietate asupra bunurilor din patrimoniul lor, dispunând asupra acestora, posedându-le și folosindu-le pentru a produce bunuri materiale și servicii pentru piață.

Regia autonomă are personalitate juridică proprie, iar restituirea sa este separată de bugetul statului. Gestiunea unei regii autonome este însă legată într-o ramură mai mare sau mai mică de rezultatele financiare generale ale proprietății publice. Regia autonomă poate fi: directă, dacă atribuțiile ei economico-financiare sunt încredințate unor funcționari de stat; indirectă, în situația în care aceste funcții sunt concesionate sau închiriate unor întreprinzători particulari.

Regiile autonome din România actualei perioade de tranziție a economiei de piață au o pondere relativ mare și un statut special de funcționare. În unele sectoare (de pildă căile ferate), regiile autonome vin din istoria îndepărtată a economiei românești, practic de la începuturile căilor ferate în țara noastră.

Alte regiile autonome provin din fostele întreprinderi socialiste de stat și pe baza Legii privatizării, lege prin care se exceptează de la privatizare o serie de sectoare de importanță națională. Indiferent de istoria constituirii lor și de avaturile pe care le-au suportat de-a lungul diferitelor regimuri, îndeosebi în timpul sistemului monopolist – statul de tip dictatorial dinaintea revoluției din decembrie 1989 – unitățile economice care se organizează ca regii

autonome sunt: unitățile din sectorul energetic, unele întreprinderi extractive, o parte a exploatărilor agricole și a fondului forestier, sistemul de bază al transporturilor și telecomunicațiilor, infrastructura de bază pentru ocrotirea sănătății, învățământul public, unitățile de protecție socială. Există și opinii conform cărora regiile autonome ar trebui să se extindă și asupra unor unități din metalurgie, industria construcțiilor de mașini, chimie etc.

Regiile autonome funcționează pe bază de gestiune economică și autonomie financiară, fiind cu personalitate juridică. Regiile autonome aparțin statului. Sunt organizate la nivel național șapte asemenea regii autonome agricole:

- Regia autonomă de îmbunătățiri funciare;
- Regia autonomă, Institutul de cercetare și dezvoltare pentru valorificarea produselor horticole;

- Regia autonomă a tutunului;

- Regia autonomă Institutul național de medicină veterinară “Pasteur”

- Regia autonomă Institutul de montanologie

- Regia autonomă “Cai de rasă”

- Regia autonomă – Agenția Națională a Produselor Agricole (ANPA).

Regia Autonomă a Îmbunătățirilor Funciare

Lucrările de îmbunătățiri funciare din România reprezintă un important patrimoniu de interes național, în cea mai mare parte proprietate publică, care sunt organizate în complexe și cu funcționalitate pe suprafețe mari.

Au ca obiect de activitate: administrarea și exploatarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare (irigații, desecări, baraje, îndiguiuri, combaterea eroziunii solului); coordonarea sistemului național de supraveghere, evaluare, prognoză și avertizare a amenajărilor de îmbunătățiri funciare, ca parte componentă a sistemului național de monitorizare pentru protecția mediului și menținerea cadastrului amenajărilor de îmbunătățiri funciare, ca parte componentă a cadastrului agricol de specialitate.

Regia este organizată și funcționează în baza Legii nr. 50/1994, modificată și completată prin Legea nr. 138/1996, ca regie autonomă cu 41 de sucursale județene.

Potrivit prevederilor Legii nr. 84/1996, amenajările de îmbunătățiri funciare constituie o cauză de utilitate publică de interes național, regia având în exploatare și întreținere:

- lucrări de irigații pe o suprafață de 3,1 milioane ha (prize, stații de pompare și repompare, canale de aducțiune);

- lucrări de desecare-drenaj pe o suprafață de 3,1 milioane ha (canale de colectare și distribuitoare de interes general, stații de pompare de evacuare a apelor);

- lucrări de combatere a eroziunii solului pe o suprafață amenajată de 2,2 milioane ha;

- lucrări de apărare împotriva inundațiilor pe Dunăre și râuri interioare (2224 km).

Exploatarea și întreținerea lucrărilor este susținută financiar de la bugetul de stat și organizată instituțional la nivel național și județean prin acte normative specifice (Legea nr. 50/1994, Legea nr. 84/1996, HG nr. 292/1991, HG nr. 686/1994, completată și modificată prin HG nr. 1203/1996) numai că din nefericire această susținere financiară nu a fost acoperită decât 82 % din bugetul de stat prin ministerul agriculturii.

Regia Autonomă Cai de Rasă

Au ca obiect de activitate: creșterea, ameliorarea, calificarea și perfecționarea efectivelor de cabaline de rasă pură în cadrul hergheliilor care sunt ferme de elită; organizarea și coordonarea activității de reproducție, creștere și control sanitar veterinar, în vederea realizării efectivelor de cabaline pe rase și subunități; asigurarea activităților de atestare a apartenenței de rasă, organizarea sistemului de rasă, organizarea sistemului de informații privind evidența zootehnică, ținerea registrelor genealogice și a registrelor de montă și fătări, eliberarea adeverințelor de montă, eliberarea certificatelor de origine la intern și export, stabilirea grupelor sanguine pe fiecare rasă.

Ca mod de organizare și funcționare regia este: înființată prin HG nr. 702/1991, în baza Legii nr. 15/1990. Deține 5 depozite cu 1500 armăsari montă publică și 14 herghelii cu 12 rase cu un număr de 3700 de cai care asigură reproducători crescuți în 20 de subunități de tradiție, fiind singurele nuclee din România de rasă pură, rod al unei munci sistematice desfășurate pe o perioadă cuprinsă între 100 – 400 ani și reprezintă un patrimoniu genetic național, recunoscut și apreciat atât în țară cât și în străinătate. Prin patrimoniul propriu de armăsari de montă publică, regia desfășoară activitatea de ameliorare a celor peste 815.000 cabaline din marea creștere; are susținere financiară de la bugetul de stat prin ministerul agriculturii în pondere de circa 15 % pentru turma de bază și cercetare.

Regia Autonomă Institutul Pasteur

Obiectul de activitate al regiei îl constituie: cercetarea fundamentală în domeniul patologiei animale și igienei publice veterinare. Asigură diagnosticarea și supravegherea bolilor cu risc major epizootologic și epidemiologic; elaborează metode, metodologii și mijloace de diagnostic pentru prevenirea și combaterea bolilor la animale. Are competență în producția de seruri și vaccinuri pentru combaterea bolilor la animale și a celor transmisibile la om.

Regia este înființată în baza Legii nr. 15/1990 prin HG nr. 665/1991 ca regie autonomă cu 6 sucursale teritoriale și 3 ferme biobază. Reprezintă unica instituție de profil din domeniul sanitar veterinar care realizează activitatea de cercetare pentru sănătatea animalelor și a sănătatea publică. Institutul Pasteur elaborează studii de specialitate și este furnizorul principal de mijloace imunoprofilactice în conformitate cu “Programul acțiunilor strategice de supraveghere, profilaxie și combatere a bolilor la animale și a celor transmisibile la om, precum și de protecția mediului”; urmărește supravegherea epizootologică în condițiile alinierii țării noastre la standardele sanitar-veterinare ale Uniunii Europene; Regia produce peste 200 produse majore – seruri, vaccinuri – pentru diagnostic, prevenire și combaterea bolilor la animale și a celor transmisibile la om; deține singurul laborator din România, special amenajat pentru diagnosticul bolilor cu risc major epizootologic și epidemiologic; beneficiază de fonduri de cercetare-dezvoltare de la ministerul cercetării și tehnologiei reprezentând 12 % din necesarul de resurse financiare.

Regia Autonomă Institutul de Cercetare pentru Valorificarea Produselor Horticole

Obiectul de activitate al regiei îl reprezintă cercetarea fundamentală și aplicativă, studii privind producerea și valorificarea produselor horticole și legumelor de seră; multiplicarea și difuzarea creațiilor biologice (semințe și material săditor); furnizarea de servicii științifice și tehnologice agenților economici sau oricărui beneficiar interesat.

Din punctul de vedere organizatoric și funcțional regia este înființată în baza Legii nr. 15/1990; coordonează activitatea de cercetare în domeniul producerii, valorificării, industrializării și păstrării produselor horticole și a legumelor de seră, precum și producerea de semințe și material săditor pentru legume și flori cultivate în seră; beneficiază de fonduri de cercetare-dezvoltare de la ministerul cercetării și tehnologiei reprezentând 14% din necesarul de resurse financiare.

Regia Autonomă a Tutunului

Obiectul de activitate îl constituie fabricarea și comercializarea tutunului, țigaretelor și produselor din tutun; coordonarea lucrărilor tehnice și acordarea de asistență tehnică și financiară producătorilor agricoli din domeniu.

Industria tutunului în România este organizată în mod unitar în baza Legii 15/1990, prin HG 1214/1990, ca Regia Autonomă a Tutunului cu 16 sucursale fără personalitate juridică din care: 6 fabrici de țigarete (București, Râmnicu Sărat, Târgu Jiu, Timișoara, Sfântu Gheorghe, Iași), 8 fabrici de fermentare tutun (Arad, Ocna Mureș, Urziceni, Craiova, Carei, Bârlad, Titu, Vlădueni), o stațiune centrală de cercetări pentru cultura și industrializarea tutunului București cu 6 câmpuri experimentale și o fabrică de piese de schimb și

subansamble București. Regia este proprietara a 43 mărci de țigarete, precum și 30 ha de teren agricol destinat cercetării și producerii de semințe și material săditor pentru cultura tutunului. Regia a fost deja restructurată în Societatea Națională “Tutunul Românesc” cu 16 sucursale fără personalitate juridică (HG 918/1997).

Regia Autonomă Institutul de Montanologie

Obiectivele majore ale regiei sunt: cercetarea, dezvoltarea în domeniul montanologiei și dezvoltarea rurală în zonele montane și premontane.

Regia este înființată în baza Legii nr. 15/1990 prin HG nr. 255/1991; reprezintă unicul institut de montanologie din țară cu activități de cercetare dezvoltare montană; din anul 1995 este membru al organizației europene de profil EUROMONTANA. Activitatea de cercetare-dezvoltare din cadrul regiei este orientată pe 3 direcții principale: economia rurală în specific montan, sociologia rurală și marketingul produselor agricole în zona montană. Beneficiază de fonduri de cercetare-dezvoltare de la ministerul cercetării și tehnologiei reprezentând 12 % din necesarul de resurse financiare. Are de asemenea un patrimoniu de 7,2 miliarde lei, compus și din teren: 1577 ha, din care 1100 ha teren agricol, 407 ha livadă, 54 ha vii pe rod, 4 ha fânețe și 12 ha parc dendrologic.

Regia Autonomă – Agenția Națională a Produselor Agricole (ANPA)

Regia derulează acțiuni specifice privind piețele cerealelor și ale semințelor oleaginoase, achiziții și vânzări de produse cerealiere în numele statului; elaborează periodic studii privind piața internă și externă a produselor cerealiere, precum și buletine informative privind calitatea și cantitatea stocurilor.

Organizarea și funcționarea este puțin mai complicată. Regia a fost reorganizată prin HG 184/1997, prin predarea unei părți din patrimoniul inițial al ANPA la 29 societăți de tip CEREALCOM. Au fost predate în totalitate către societățile de tip CEREALCOM capacitățile de depozitare de 3,5 milioane tone deținute anterior de ANPA. În anul 1995, fosta regie ROMCEREAL (din care s-a desprins ANPA) a predat o capacitate de depozitare de 6,7 milioane tone la 41 capacități tip COMCEREAL, conform HG nr. 462/1995 și 1054/1995.

Predarea patrimoniului de la ANPA la societățile CEREALCOM nu a fost finalizată. Acțiunea a fost blocată întrucât pierderile din anii 1994-1996 (în prezent de circa 250 miliarde lei) nu au fost preluate la datoria publică, conform prevederilor Ordonanței de Urgență nr. 16/1997.

CAPITOLUL VI

PAMINTUL - PRINCIPALUL ELEMENT AL CAPITALULUI AGRICOL

6.1. Conceptul de fond funciar și definirea componentelor sale

6.2. Rolul fondului funciar în dezvoltarea intensivă, modernă a agriculturii

6.2.1. Însușirile pământului ca mijloc de producție în agricultură

6.2.2. Fertilitatea naturală și economică a pământului

6.3. Cadastrul funciar

6.4. Bonitarea terenurilor agricole

6.5. Ameliorațiile funciare

6.6. Determinarea valorii pământului utilizat în agricultură

6.6.1. Experiența mondială în domeniul determinării valorii pământului

6.6.1.1. Experiența Statelor Unite în stabilirea valorii terenurilor agricole

6.6.1.2. Experiența Franței în stabilirea valorii terenurilor agricole

6.6.2. Experiența națională în problematica stabilirii valorii pământului

6.6.3. Renta funciară și arenda

6.6.4. Prețul pământului

CAPITOLUL VI

PĂMÂNTUL - PRINCIPALUL ELEMENT AL CAPITALULUI AGRICOL

În condițiile trecerii întregii economii naționale la economia de piață, asistăm în România la amplificarea problematicii complexe a economiei funciare.

Problematica economiei funciare - definită în mod tradițional ca știință a gospodăririi resurselor funciare - este amplificată de implicațiile sociale, economice și politice ale procesului de privatizare, demarat încă din 1991, odată cu adoptarea Legii fondului funciar (Legea nr. 18/1991).

Fondul funciar capătă noi valențe în condițiile trecerii la economia de piață prin noua semnificație, orientare și precizare legislativă, adecvată valorilor fundamentale ale societății, aceasta pentru că fondul funciar exercită un rol considerabil în dezvoltarea economică, fiind unul dintre cele mai importante mijloace de producție precum și principala avuție a națiunii.

6.1. Conceptul de fond funciar și definirea componentelor sale

Fondul funciar al României este constituit din totalitatea terenurilor de orice fel, indiferent de destinație, de titlul pe baza căruia sunt definite sau de domeniul public ori privat din care fac parte.

Fondul funciar definit astfel reprezintă o componentă esențială a avuției naționale, avuție care trebuie folosită, protejată și ameliorată în deplină concordanță cu interesele întregii societăți.

În funcție de destinație, fondul funciar este alcătuit din următoarele grupe de terenuri: terenuri agricole, terenuri forestiere, terenuri aflate permanent sub ape, terenuri din intravilan și terenurile cu destinații speciale.

Terenurile cu destinație agricolă sunt folosite, în principal, pentru producție agricolă vegetală și anume: terenuri agricole productive - arabile, viile, livezile, pepinierele viticole, pomicole, plantațiile de hamei și duzi, pășunile, fânețele, serele, solariile, răsadnițele și altele asemenea; terenurile cu vegetație forestieră, dacă nu fac parte din amenajamentele silvice, pășunile împădurite; terenurile ocupate cu construcții și instalații agrozootehnice, amenajări piscicole și de îmbunătățiri funciare; drumurile tehnologice și de exploatare agricolă; platforme și spații de depozitare care servesc nevoilor producției agricole; terenurile neproductive care pot fi amenajate și folosite pentru producția agricolă.

Deținătorii de terenuri agricole - titularii dreptului de proprietate, ai altor drepturi reale asupra acestora sau cei care, potrivit legii civile, au calitatea de posesori ori deținători precari - sunt obligați să asigure cultivarea integrală a terenurilor precum și protecția solului.

Terenurile cu destinație forestieră cuprind: terenurile împădurite sau cele care servesc nevoilor de cultură, producție ori administrare silvică; terenurile destinate împăduririlor, determinate prin amenajamentele silvice; terenurile neproductive - stâncării, abrupturi, bolovânișuri, râpe, ravene, torenți - dacă sunt cuprinse în amenajamentele silvice.

În conformitate cu prevederile Codului silvic pădurile și terenurile afectate împăduririi sau care servesc nevoilor de cultură, producție ori administrație forestieră, constituie fondul forestier.

Noțiunea de pădure nu este identică cu aceea de fond forestier, pădurea constituind elementul component principal al acestui fond. Noțiunea de pădure în sensul atribuit prin normele silvice include terenul care face parte din fondul forestier și este acoperit cu vegetație forestieră, care a atins vârsta de exploatare și este cuprins în amenajamente silvice. Terenurile acoperite cu vegetație forestieră ce nu sunt cuprinse în amenajamentele silvice nu sunt supuse regimului silvic, ci numai unor reguli tehnice silvice și de pază.

De asemenea trebuie făcută distincția între fond forestier și cea de patrimoniu forestier, care cuprinde ansamblul bunurilor mobile și imobile destinate exploatarei, refacerii, apărării și pazei fondului forestier.

Pădurile - ca principal element al fondului forestier - se clasifică, în raport cu funcțiile pe care le îndeplinesc, în două grupe funcționale:

- păduri de producție și protecție destinate să producă material lemnos pentru industria de prelucrare a lemnului și pentru alte nevoi ale economiei naționale, precum și pentru a îndeplini un rol de protecție;

- păduri cu funcții speciale de protecție, care condiționează păstrarea și dezvoltarea unor obiective de interes economic, social sau științific.

Terenurile aflate permanent sub ape cuprind: albiile minore ale cursurilor de apă, cuvetele lacurilor și bălților naturale, cuvetele lacurilor de acumulare la nivelurile maxime de retenție, fundul apelor maritime interioare și al mării teritoriale.

Gospodărirea rațională a apelor este o problemă majoră pentru dezvoltarea socială și economică a țării, pentru satisfacerea cerințelor de apă ale populației și industriei, creșterea producției agricole, apărarea împotriva inundațiilor și protecția apelor împotriva poluării.

Satisfacerea nevoilor de apă ale populației și ale consumatorilor industriali și agricoli, valorificarea de noi surse de apă, folosirea rațională a apelor și protecția acestora împotriva epuizării și poluării, precum și amenajarea complexă a cursurilor de apă trebuie să se realizeze în concordanță cu dezvoltarea economico-socială a țării și în strânsă corelație cu gospodărirea resurselor funciare.

În clasificarea generală din punctul de vedere al administrării, apele se împart în: ape internaționale, ape teritoriale și ape naționale.

După așezarea lor, apele sunt diferențiate în: ape de suprafață și ape subterane.

După destinația economică, apele sunt: de folosință generală, ape destinate agriculturii și ape cu destinație specială.

Din prima categorie fac parte apele pentru satisfacerea nevoilor populației, când apa apare ca obiect de consumație individuală. Din cea de-a doua categorie fac parte apele care se folosesc în special pentru irigații. Apele cu destinație specială sunt cele care se utilizează pentru navigație, plutărit, producerea energiei electrice, pescuit și apar ca mijloace de producție.

Terenurile din intravilan sunt cele aferente localităților urbane și rurale, cuprinse în perimetrul constructibil aprobat potrivit legii, pe care se află grupate construcții de locuit, curți, obiective social-culturale, obiective economice, construcții agrozootehnice, piețe și rețele stradale, precum și alte terenuri care servesc nevoilor de construcții și amenajări de ordin tehnic edilitar, inclusiv terenurile agricole și forestiere.

Perimetrele constructibile ale localităților sunt stabilite prin schitele de sistematizare a localităților urbane și rurale. Intravilanul localităților este cel existent la 1 ianuarie 1990, evidențiat în cadastrul funciar, el putând fi modificat numai în condițiile legii.

Terenurile cu destinații speciale sunt cele folosite pentru transporturile rutiere, feroviare, navale și aeriene, cu construcțiile și instalațiile aferente, construcții și instalații hidrotehnice, termice, de transport al energiei electrice și gazelor naturale, de telecomunicații, pentru exploatarea miniere și petroliere, cariere și hale de orice fel, pentru nevoile de apărare, plajele, rezervațiile, monumentele naturii, ansamblurile și siturile arheologice și istorice și alte asemenea.

Toate terenurile cu destinație specială sunt o categorie distinctă în cadrul fondului funciar, diferențiindu-se prin regimul juridic atât de terenurile cu caracter agricol, cât și de toate celelalte terenuri neagricole, având următoarele caracteristici:

- dreptul de folosință sau de administrare îl au numai persoanele juridice;

- folosirea ca și schimbarea destinației inițiale, precum și trecerea dintr-o categorie de teren cu destinație specială în alta se realizează în cadrul unor raporturi juridice de drept funciar, intervenite între organismele de specialitate ale administrației publice și diferiții beneficiari direcți ai administrării sau folosinței lor;

- folosința terenurilor cu destinație specială este nelimitată în timp, atribuindu-se cu sau fără termen; terenul poate fi reluat de la beneficiari ori de câte ori se consideră că a dispărut necesitatea folosirii sale în scopul inițial stabilit;

- beneficiarii acestor terenuri au dreptul și obligația de a le utiliza în conformitate cu destinația economică a acestora;

- folosința funciară privind terenurile cu destinație specială este gratuită;

- terenurile cu destinație specială au un regim juridic corespunzător destinațiilor specifice pentru care sunt afectate.

În condițiile acestor terenuri o importanță deosebită au restricțiile care derivă din actele normative, privind atât utilizarea terenurilor respective, cât și a terenurilor limitrofe ce constituie zone de protecție.

Din grupa de terenuri cu destinație specială fac parte următoarele categorii de terenuri: terenurile destinate transportului rutier; terenurile destinate transportului feroviar; terenurile destinate transportului pe apă; terenurile destinate transportului aerian; terenurile destinate producerii și transportului energiei electrice; terenurile destinate exploatărilor miniere și petroliere; terenurile destinate rezervațiilor și monumentelor naturii; terenurile destinate stațiilor balneoclimaterice; terenurile destinate monumentelor de cultură.

6.2. Rolul fondului funciar în dezvoltarea intensivă, modernă a agriculturii

În zilele noastre problema funciară se găsește încă în centrul economiei rurale. Pământul rămâne o resursă esențială fără de care agricultorul nu-și poate exercita meseria; aceasta explică apariția conflictelor ascutite cauzate de posesia sau deținerea lui pentru că în afara caracterului său specific de fixitate absolută, pământul nu există prin natura sa decât într-o cantitate strict limitată.

Viziunea economică a problemei funciare în agricultură este supusă mai multor constrângeri legate de caracteristicile proprii ale pământului.

Pământul - ca obiect de analiză economică, este un bun particular, nemobil, nereproductibil, heterogen, indivizibil, având multiple caracteristici nedisociabile (forma, suprafața, poziția) și exercitând simultan mai multe funcții diverse (producție, consum, valoare - refugiu, speculație).

Relațiile dintre oameni și pământ depășesc cu mult cadrul analizei economice. O legătură de comuniune mistică unește omul cu pământul. După Biblie, pământul este simbolul continuității, contrar discontinuității și rupturii constituite de moartea individului sau de dislocarea grupurilor și familiilor. De altfel, mitul proprietății private se fondează pe ideea că pământul asigură continuitatea și perenitatea. Pământul capătă deci o valoare simbolică, perturbând logica economică.

6.2.1. Însușirile pământului ca mijloc de producție în agricultură

Pământul privit sub aspectul său triplu: de pământ - unealtă de producție, de pământ - obiect al muncii și de pământ - instrument de teaurizare, se caracterizează printr-o serie de trăsături specifice, care îl deosebesc de celelalte mijloace de producție și care au o însemnată influență asupra politicilor agrare.

Pământul este limitat ca întindere. Suprafața de teren care poate fi luată în cultură este determinată de însăși limitele ei teritoriale. Limitarea teritorială a pământului are mai mult un caracter relativ în actuala etapă de dezvoltare a societății omenești, în sensul că omenirea este încă departe de a folosi imensele posibilități care mai există pentru extinderea suprafețelor cultivate. În etapa actuală, în lume, se cultivă în medie pe locuitor 0,4 hectare. Fără eforturi deosebite se poate mări suprafața cultivată cu încă un hectar pe locuitor, iar prin irigarea terenurilor secetoase și semisecetoase, cu încă unul. Dar toată această mărire a suprafeței se poate face prin luarea în cultură de noi terenuri.

În cadrul unei entități - continent, țară, județ, comună, exploatație agricolă - limitele pământului sunt determinate de granițele stabilite pământul nu poate să se mărească ca suprafață, ci numai să-si schimbe modul de folosință sau fertilitatea.

Având în vedere proprietatea privată asupra pământului, dar și datorită limitării lui ca suprafață, este posibilă formarea rentei absolute.

Pământul este de neînlocuit ca mijloc de producție și nu poate fi multiplicat. Pentru executarea diferitelor lucrări, o mașină poate înlocui pe alta, după cum și obiectele muncii au cunoscut un întreg istoric al dezvoltării și înlocuirii lor, paralel cu dezvoltarea științei și tehnicii, a măririi aplicabilității lor practice, pe când pământul ca mijloc de producție se limitează la modificarea fertilității sale economice, neputându-se folosi în locul lui alt mijloc de producție și nici înmulți datorită limitării sale naturale.

Aceasta impune necesitatea folosirii optime a fondului funciar, a măririi forței sale productive, prin extinderea unei agriculturi intensive.

Unele experiențe făcute până acum arată că se pot obține produse alimentare vegetale nu numai prin utilizarea solului, ci și a apelor care, în sens economic, se includ în noțiunea generală de terenuri aflate permanent sub ape. Încercările de cultivare a algelor monocelulare deschid mari posibilități pentru valorificarea mai deplină a condițiilor naturale de pe glob și pot avea o contribuție însemnată la sporirea resurselor alimentare ale omenirii. Se afirmă că practicarea culturilor hidroponice pe cele mai proaste terenuri ar transforma pământul în simplă bază teritorială de producție, ca și în industrie.

Pământul nu poate fi înlocuit dacă se obține un produs verde fără pământ, atunci nu mai provine din agricultură ci este un produs industrial.

Cu toate progresele științei obținerea produselor vegetale fără pământ încă este în stadiu incipient. Prognozele de lungă durată nu prevăd apariția posibilității ca în secolul următor să se obțină produse verzi fără a folosi ca intermediar pământul. În felul acesta, pământul apare ca un mijloc de neînlocuit în agricultură.

În procesul utilizării lui, pământul nu se uzează și își îmbunătățește permanent capacitatea de producție. Pământul nu cunoaște nici uzură fizică, nici morală, el participând la un număr nesfârșit de cicluri de producție. Rezultă că pământul, ca mijloc de producție, nu-și poate pierde importanța chiar dacă apar terenuri cu fertilitate mai ridicată. Tocmai de aceea solul se remarcă ca una din cele mai originale și viabile ecosisteme ale biosferei, una din unitățile sale de bază, o adevărată "uzină" de produs substanțe nutritive, un uriaș acumulator de energie potențială. Nu toată lumea înțelege că solul se comportă ca un organism viu, care se naște, evoluează, se autogenerază și prin funcțiile și însușirile sale, asigură în permanentă substratul material energetic pentru creșterea plantelor și obținerea de recolte.

Caracterul imobil al suprafeței de teren, atât în calitate de obiect al muncii cât și de mijloc de muncă, constituie o caracteristică obiectivă față de restul mijloacelor de producție ce acționează în mișcare, deplasându-se în spațiu în desfășurarea procesului productiv, mișcare reclamată chiar de această fixitate spațială relativă a solului.

În timp ce celelalte mijloace de producție pot să fie deplasate de pe un teritoriu pe altul, de la o exploatație agricolă la alta, folosirea pământului ca mijloc de producție este legată de așezarea sa spațială. Ca obiect al muncii, pământul nu este deplasat dintr-un loc în altul în timpul cultivării sale, cum se întâmplă cu celelalte mijloace de producție (tractoare, mașini agricole etc.). Aceasta leagă procesul de producție de un anumit spațiu, relief, sol, hidrologie etc.

În procesul utilizării lor, toate mijloacele de producție se uzează, își micșorează proprietățile folositoare și în cele din urmă sunt cu totul scoase din uz, pe când pământul, dimpotrivă, se caracterizează prin aceea că, cu cât este mai mult și mai bine folosit își mărește fertilitatea.

Practica a arătat că fertilitatea pământului poate fi ridicată continuu atunci când sistemul de cultură aplicat este rațional și asigură acest proces.

Întreaga politică de investiții în agricultură trebuie să se bazeze pe acest principiu. Mărirea potențialului productiv al pământului nu este o problemă de expectativă, ci de poziție activă față de

felul cum este exploatat. Din unele date statistice reiese că după cel de-al doilea război mondial, datorită sistemului rapace de exploatare a solului în țara noastră, conținutul în humus al solului a scăzut considerabil, iar în unele regiuni a scăzut chiar în mod alarmant. Cercetători de prestigiu din cadrul Academiei de Științe Agricole și Silvicultură au atras atenția că dacă se va continua actualul sistem de agricultură în următorii 30 - 35 ani vom asista la deșertificarea unor regiuni din țara noastră.

Accentuăm asupra acestei particularități a pământului deoarece pornim de la conceptul optimist al posibilității sporirii continue a fertilității pământului, căutând ca prin mijloace speciale, prin cunoașterea amănunțită a pământului și a reacțiilor sale în diferite structuri, să se prognozeze dezvoltarea nivelului de fertilitate, iar pe această bază să se stabilească viitoarele etape de progres ale agriculturii țării noastre.

Un rol covârșitor în această direcție revine sistemelor naționale de agricultură, a căror sarcină principală constă tocmai în conservarea și sporirea continuă a fertilității solului. În felul acesta, societatea își îndeplinește obligația de a transmite pământul ameliorat generațiilor următoare.

Pământul - materie este un dar al naturii și ca atare, nu are valoare, ci numai valoare de întrebuințare (ca toate mijloacele de producție care sunt furnizate de natură fără contribuția omului, ca vântul, apa, fierul din filonul de minereu, lemnul din pădurea virgină etc.). Din momentul folosirii sale în procesul de producție, prin investirea de muncă vie și materializată, devine tot mai mult un produs al muncii omenești. Aceste investiții suplimentare, efectuate de către om, participă la crearea valorii, făcând necesară evaluarea economică a pământului.

Numai în acest fel se va crea și în agricultură un cadru economic adecvat pentru așezarea activității manageriale din această ramură pe baze științifice.

Ca mijloc de muncă, pământul nu poate participa de unul singur în procesul complex de producere a bunurilor materiale, ci numai alături și împreună cu mijloacele de muncă mecanice, chimice și biologice, care prin intermediul forței de muncă acționează asupra lui. Aceasta înseamnă că puterea de producție a pământului, în calitate de mijloc de muncă, exprimată prin acțiunea din ce în ce mai favorabilă pe care o exercită asupra dezvoltării plantelor ca obiecte ale muncii, crește o dată cu înmulțirea și perfecționarea celorlalte mijloace de muncă și cu dezvoltarea forței de muncă, exprimată prin creșterea calificării ei profesionale.

Putând să producă mai mult și mai ieftin în măsura în care asupra lui se acționează cu mijloace de producție mai perfecționate, puse în mișcare de o muncă tot mai calificată, pământul este nelimitat ca putere productivă, permite alocarea de resurse suplimentare succesive pe aceeași suprafață, asigurând folosirea rațională a acesteia, făcând posibilă obținerea rentei funciare diferențiale II.

În funcție de spațiu și timp, pământul este deosebit de variat ca potențial natural de producție, ca fertilitate. Ca urmare a acestei particularități, pe terenurile cu fertilitate naturală mai ridicată se vor obține, comparativ cu terenurile mai slabe, producții mai mari și respectiv un venit suplimentar sub formă de rentă (renta funciară diferențială I).

În contextul acestei particularități, puterea publică prin organismele de decizie abilitate din agricultură va trebui să inițieze și să aplice în practică acele măsuri de politică economică agrară (preturi, impozite, tarife, taxe de asigurări, credite, dobânzi etc.), menite să asigure o activitate de producție profitabilă pe toate categoriile de teren luat în cultură.

6.2.2. Fertilitatea naturală și economică a pământului

Principala însușire a pământului o constituie **fertilitatea** și mai ales capacitatea de sporire continuă a acestei fertilități, dacă pământul este folosit în mod rațional.

Prin **fertilitatea solului** se înțelege însușirea de a acumula, păstra și pune la dispoziția plantelor substanțele nutritive, apa, aerul de care au nevoie pentru creșterea și dezvoltarea lor, însușire folosită și amplificată prin munca omului. Toate solurile posedă o fertilitate naturală, care

este determinată de condițiile climatice și hidrologice, de relief precum și de însușirile biologice, chimice și fizice ale solului.

Pământul, în momentul luării sale în cultură, se caracterizează prin **fertilitate naturală**. Această fertilitate vine de la natură și este determinată de factori naturali. Dacă se face abstracție de condițiile climatice etc., diferența de fertilitate naturală a terenurilor constă în diferența de compoziție chimică a stratului superior al solului, adică în conținutul său diferit în materii nutritive pentru plante. Totuși, dacă presupunem două suprafețe de teren cu același conținut chimic și cu aceeași fertilitate naturală, fertilitatea lor reală, efectivă va fi diferită, după cum aceste materii nutritive se găsesc sub formă mai mult sau mai puțin asimilabilă și care pot fi nemijlocit valorificate de către plante.

Folosirea rațională a pământului în agricultură nu numai că menține fertilitatea naturală, dar și creează o nouă fertilitate, a cărei existență se datorește investirii de muncă vie și materializată. În felul acesta se disting o fertilitate naturală a solului și o fertilitate economică a acestuia.

Fertilitatea naturală și cea nou creată sunt indisolubil legate între ele, formând **fertilitatea economică**, starea în care se află forța productivă a muncii, în cazul de față capacitatea agriculturii de a face ca fertilitatea naturală a solului să poată fi imediat folosită - capacitate care este diferită pe diferite trepte de dezvoltare. Fertilitatea economică este un moment al fertilității naturale a solului, la fel ca și compoziția ei chimică și celelalte proprietăți naturale. De aceea, fertilitatea unui teren este egală cu suma fertilității naturale a pământului cultivat și a fertilității nou create prin cultură, dar acum devenită naturală.

Cu toate acestea, fertilitatea naturală nu poate fi apreciată ca o fertilitate care s-a format în mod natural. Cel puțin în țările în care terenul este de mult timp cultivat problema fertilității naturale inițiale este mult influențată de modul de exploatare a pământului. De aceea, fertilitatea naturală se consideră fertilitatea existentă înainte de a o potența prin lucrări masive de îmbunătățire. Atunci când se fac investiții continue, se schimbă mijloacele de producție și structura lor, interesează măsura în care fertilitatea naturală se modifică, capătă o nouă potențialitate, își ridică calitățile sale.

Se deosebesc următoarele categorii de fertilitate, imprimate de caracterul dinamic al fertilității solului: fertilitatea naturală, fertilitatea potențată și fertilitatea de tranziție.

Fertilitatea naturală se determină prin cuantificarea influenței diverșilor factori naturali, prin notarea cu note de apreciere a terenurilor agricole de la 1 la 100, ce reprezintă o situație pentru un moment dat, și anume aceia al întocmirii lucrărilor de referire, al studiilor de bonitare, considerându-se că se aplică o tehnologie de lucru adecvată. Nivelul de fertilitate astfel determinat nu reprezintă altceva decât un minim de producție de la care se pleacă.

Acest nivel minim de producție exprimă încă de la început marile diferențieri ce apar între exploatațiile agricole.

Fertilitatea potențată reprezintă capacitatea de producție a terenurilor modificată ca urmare a folosirii mijloacelor economice de ridicare a fertilității actuale prin lucrări de ameliorații funciare. Fertilitatea potențată se evaluează prin note de bonitare ce capătă valori și peste 100 puncte, putând ajunge pe unele parcele la circa 150 - 160 puncte. Capacitatea de producție a terenului ameliorat este estimată prin produsul dintre notele de bonitare naturală și indicii de potențare, evidențiind astfel posibilitatea maximă de creștere a producției la nivelul cunoștințelor actuale ale științelor agricole, atunci când sunt aplicate integral toate măsurile de ameliorare ireversibilă a terenurilor.

Fertilitatea de tranziție se referă la diferite etape luate în studiu, când se reliefează doar aportul unor factori de potențare aplicați până la acea dată.

Fertilitatea naturală capătă o exprimare exactă prin nivelul producțiilor ce se pot obține la diferite culturi pe unitatea de suprafață, creându-se astfel o fertilitate economică sau efectivă. Gradul de fertilitate economică a solului este determinat atât de nivelul de folosire a fertilității naturale a solului, cât și de cel al investițiilor, prin care se obține un adaus de fertilitate. De aceea fertilitatea economică este un însoțitor și un rezultat direct al procesului de muncă din agricultură, ea neputând fi concepută în afara acestui proces. Odată cu dezvoltarea științelor naturale și a

științelor agricole se schimbă și fertilitatea pământului, prin faptul că se modifică mijloacele cu care pot fi valorificate imediat elementele solului.

Introducând noțiunea de fertilitate economică se scoate în evidență rolul muncii în crearea fertilității efective, care apare ca un rezultat al acțiunii omului asupra solului prin mecanizarea lucrărilor agricole, aplicarea îngrășămintelor, a asolamentelor, a lucrărilor hidropedoameliorative etc., exprimându-se în final, prin nivelul producției la unitatea de suprafață, productivitatea muncii și masa și rata profitabilității în agricultură.

Creșterea fertilității solului își găsește expresia în sporirea randamentului la hectar, care reflectă nivelul de **fertilitate absolută** a solului. Când sporirea randamentului la hectar este însoțită de reducerea costurilor, atunci asistăm la creșterea **fertilității relative** a solului.

Fertilitatea relativă a solului reflectă și eficiența economică a folosirii raționale a fertilității economice a solului.

Exprimată prin randamentul la unitatea de suprafață sau la unitatea de costuri, fertilitatea pământului într-una din cele două forme (absolută sau relativă) este întotdeauna în funcție de factorii de producție sau de factorii de costuri.

Relația care exprimă această dependentă este dată de formula:

$$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$$

în care: y = fertilitatea

f = funcția de producție sau de costuri

x_i = factorii de producție sau factorii de costuri

(unde "i" ia valori de la 1 la n)

Din analiza conținutului diferitelor categorii de fertilitate a pământului se poate desprinde pentru practică concluzia că fertilitatea naturală reprezintă doar baza de pornire pentru desfășurarea unei activități de producție eficiente și că determinantă în ultimă analiză pentru o astfel de activitate este fertilitatea economică (absolută și relativă). Deși folosirea

pământului ca principal mijloc de producție în agricultură depinde de un complex de factori naturali, economici, istorici, tehnici, hotărâtor în această privință este sistemul de producție, care oferă baza obiectivă pentru creșterea continuă, sistematică a fertilității economice.

6.3. Cadastrul funciar

Cadastrul funciar este activitatea care asigură cunoașterea și inventarierea sistematică și permanentă a fondului funciar printr-un complex de operații tehnice, economice și juridice.

Încă din anul 1913, renumitul economist agrar Gh. Ionescu Sisești, în lucrarea "Politica agrară cu privire specială la România" abordează problema cadastrului, dându-i următoarea definiție: "*operațiunea de ridicare pe teren, fixarea pe planuri și în registre speciale a întregii proprietăți funciare a unei țări*".

În anul 1933 este adoptată după lungi discuții "Legea pentru organizarea cadastrului funciar și pentru introducerea cărților funduare în Vechiul Regat și Basarabia" potrivit căreia cadastrul funciar cuprinde descrierea tuturor proprietăților funciare și reprezentarea lor topografică pe hărți.

Cea mai complexă definiție a cadastrului funciar, valabilă și astăzi, este cea din Marea Enciclopedie Agricolă a României: "cadastrul funciar este operațiunea prin care se determină suprafața și calitatea solului cu venitul net ce-l produce: determinarea suprafeței este denumită cadastrul tehnic iar determinarea calității naturale și economice ale solului o face secțiunea economică a cadastrului".

"Legea I. Nițescu" după cum este cunoscută legea privind organizarea cadastrului funciar din 1933, se compunea din 5 părți:

I - cadastrul funciar și cărțile funduare; II - cadastrul funciar; III – Cărțile funduare; IV - venituri și V – dispozițiuni finale și tranzitorii. Potrivit acestei legi, cadastrul funciar avea la bază următoarele principii generale:

- scopul cadastrului funciar - care este de a procura elementele necesare înființării, completării, rectificării sau reconstituirii cărților funciare și hărților acestora; de a crea o bază justă pentru stabilirea conținuturilor publice asupra proprietăților funciare; de a facilita executarea

lucrărilor de reformă agrară, de colonizare și de comasare a proprietăților; de a da siguranță tranzacțiunilor asupra imobilelor și a înlesni creditul funciar; de a cunoaște întinderea și valoarea economică a proprietăților imobiliare ale statului și particularilor;

- părțile esențiale ale cadastrului funciar sunt reprezentate de hărțile cadastrului funciar, planurile și schitele lor; ritmul cadastral, dosarele pe baza cărora s-au făcut inscripțiunile cadastrale și indicele cadastrale;

- unitatea cadastrală este comuna - formată din unul sau mai multe teritorii cadastrale, în cadrul cărora se află parcelele proprietății funciare;

- proprietatea funciară (pe ramuri și culturi de folosință) este divizată în: imobile cu venit cadastral și imobile fără venit cadastral;

- publicitatea dosarelor cadastrale.

Trecerea în revistă a preocupărilor legate de cadastrul funciar, care datează încă de la începuturile acestui secol a fost făcută pentru a demonstra că România este de mult intrată în Europa din acest punct de vedere.

Cadastrul funciar cuprinde un ansamblu de documente care arată situația topografică, economică și juridică a tuturor categoriilor de terenuri.

Cadastrul stabilește starea de succesiune, parcelare, natura, clasa, fertilitatea și veniturile aferente fiecărei suprafețe, având un rol determinant în fundamentarea impozitelor, prețului pământului, a tuturor etc.

Cadastrul funciar asigură elementele de bază pentru: gospodărirea rațională a rezervelor funciare ale țării, organizarea producției agricole, crearea unei baze juste pentru stabilirea impozitului funciar.

Cadastrul funciar general se organizează ca sistem informațional unitar obligatoriu al tuturor terenurilor și construcțiilor, pe forme de proprietate și pe destinații, cuprinzând date tehnice, economice și juridice.

Cadastrul funciar tehnic inventariază terenurile agricole și cuprinde următoarele date tehnice: delimitarea hotarelor și marcarea prin bariere a terenurilor; parcelele de teren ale fiecărui teritoriu administrativ (comună, oraș), pe categorii și categorii de folosință; planul topografic și cadastral al fiecărui teritoriu administrativ; fișele, registrele și planurile cadastrale; rectificările de hotare dintre teritoriile administrativ teritoriale; schimburile de teren agricol și neagricol; comasările de terenuri și punerea în posesie etc.

Cadastrul funciar economic furnizează datele necesare pentru încadrarea terenurilor potrivit destinației economice în șase clase de calitate și producție pentru fiecare parcelă cadastrală, pe baza studiilor pedologice de bonitare și evaluare a terenurilor. Tot în cadastrul funciar economic se tine evidenta categoriilor de terenuri amenajate prin lucrări de ameliorații funciare.

O componentă esențială a cadastrului funciar general o constituie **cadastrul juridic** prin care se realizează identificarea și evidenta proprietarilor și a titularilor de proprietate, precum și a actelor juridice privind drepturile reale asupra terenurilor și construcțiilor în vederea publicității imobiliare.

În funcție de interesele generale ale statului și de cele specifice ale anumitor ramuri ale economiei naționale, care dețin terenuri de construcții, ministerele respective își pot organiza evidente speciale, folosind ca date de bază numai pe cele trecute în cadastrul funciar general. În acest fel s-au diferențiat ca activități curente: cadastrul agricol, cadastrul forestier, cadastrul apelor, cadastrul căilor ferate și cadastrul imobiliar - edilitar.

Fondul funciar - **expresie de bază** în procesul de realizare și promovare a unei agriculturi moderne de piață - necesită noi orientări și precizări legislative, adecvate trecerii la o altă etapă istorică de dezvoltare a economiei naționale. O primă lege, apărută după aprobarea noii constituții a țării, în anul 1991 este Legea fondului funciar, nr. 18/1991, care a reconstituit dreptul de proprietate asupra pământului, stabilind și obligațiile titularilor de terenuri, în special cu privire la asigurarea integrității și protecția acestora; folosirea terenurilor agricole pentru producția agricolă; plata impozitelor etc. Această lege pe lângă aspectele pozitive - a stat la baza creditării celui mai puternic

sector privat din economie - nu este suficientă pentru reglementarea multiplelor probleme legate de pământ.

Comasarea terenurilor, vânzarea-cumpărarea de pământ, stabilirea echitabilă a impozitului funciar sau obținerea de credit ipotecar nu sunt posibile fără o lege a cadastrului funciar, ce urmează a fi aprobată de Parlamentul României.

Realizarea unui COD FUNCJAR unitar, care să integreze totalitatea normelor și a actelor legislative privitoare la protecția și gospodărirea resurselor funciare, rămâne în continuare un deziderat.

6.4. Bonitatea terenurilor agricole

Promovarea unei agriculturi moderne nu este posibilă fără cunoașterea și luarea în considerare a tuturor caracteristicilor pe care le întrunește pământul și în mod deosebit a fertilizării sale economice.

Studierea complexă a pământului, atât sub aspectul cantitativ cât și cel calitativ, a devenit o necesitate pentru întreaga agricultură ca o măsură pentru îmbunătățirea folosirii sale și pentru aplicarea metodelor agrotehnice diferențiate, precum și a metodelor moderne de amplasare teritorială judicioasă a culturilor agricole.

Luarea în considerare a condițiilor naturale specifice diferitelor zone prezintă o importanță deosebită în valorificarea și gospodărirea rațională a resurselor pedologice, termice, hidrice, la localizarea producției agricole. Totalitatea resurselor naturale constituie oferta ecologică a unui anumit teritoriu agricol. Cunoașterea profundă a tuturor caracteristicilor ecologice ale unui anumit teritoriu este necesară mai ales pentru crearea premiselor practicării unei agriculturi durabile, care necesită în primul rând realizarea reproducției largite a capacității productive a pământului.

Stabilirea criteriilor pe baza cărora trebuie să se facă aprecierea economică a valorii productive a terenurilor agricole a constituit o preocupare de peste un secol a specialiștilor din domeniu și a celor interesați în stabilirea unei diferențieri calitative a terenurilor agricole. Studiarea literaturii privind criteriile de apreciere economică a terenurilor agricole evidențiază faptul că acestea s-au diferențiat după scopul urmărit în clasificarea și ordonarea terenurilor.

Se pot distinge, în general, patru școli care s-au preocupat de clasificarea terenului agricol:

a) - Școala germană de aprecierea a terenurilor agricole care, are la bază natura geologică a rocilor mamă și textura solului, clasificarea terenurilor făcându-se în ultimă instanță după venitul net, într-o scară închisă de 100 puncte. Acest criteriu s-a folosit în mod deosebit pentru stabilirea impozitelor;

b) - Școala americană, care pornește în aprecierea și clasificarea terenurilor agricole direct de la determinarea proprietăților intrinsece ale solului concretizate într-un indice sintetic denumit "index Storie", prin care se apreciază calitatea solurilor. Elementele care stau la baza determinării proprietăților solurilor sunt: profunzimea totală a solurilor și permeabilitatea lor, textura și structura, panta terenului, drenajul, conținutul în săruri.

c) - Școala rusă care are la baza clasificării terenurilor tot calitățile intrinsece ale solului, punând accent pe proporția în sol a argilei, nisipului, CaCO_3 , MgCO_3 , a bazelor ce trec în soluție, pe capacitatea de schimb a solului și procentul de humus.

d) - Școala modernă. Necesitatea folosirii la maximum a resurselor productive ale pământului dar și dezvoltarea mijloacelor de producție din agricultură au determinat necesitatea aprecierii calitative a solurilor cu mai multă precizie. În procesul de determinare a diferențierii fertilității pământului este stabilirea justă a criteriilor care stau la baza aprecierii economice a terenurilor agricole și transpunerea diferitelor calități ale terenurilor în note de apreciere. Reprezentanții școlii românești care activează în cadrul Institutului de cercetări Pedologice și Agrochimice din cadrul A.S.A.S. pornesc de la clasificarea terenurilor în raport cu potențialul natural și economic de care dispune fiecare teritoriu pentru diferite culturi, căutând să dea o expresie cantitativă fertilității economice a terenurilor agricole. Acesta se realizează prin

multiplicarea influenței factorilor naturali și economici (care primesc o expresie cifrică prin note) și care se încadrează într-o scară centezimală de apreciere a terenurilor agricole¹.

Aprecierea calitativă (bonitarea) a solurilor este una din problemele fundamentale ale economiei funciare cu implicații deosebite pentru practica agricolă: evaluarea patrimoniului funciar al exploatațiilor agricole, redeschiderea pieței funciare, fundamentarea impozitelor, taxelor etc.

Operația de bonitare a terenurilor agricole nu este altceva decât un procedeu de cuantificare a calității și a influenței fiecărui factor ce constituie fertilitatea terenului respectiv. Aprecierea calitativă a fiecărei proprietăți a solului se face în scopul stabilirii nivelului de fertilitate naturală a acestuia.

Metodologia de bonitare, elaborată de Institutul de Cercetări pentru Pedologie și Agrochimie - se bazează pe gruparea ansamblului de factori care concură la realizarea producției în două mari categorii: factori naturali și factori tehnico-economici, care mai sunt denumiți factori de potențare sau caracterizare tehnologică a terenurilor supuse bonității.

Prin cuantificarea influenței factorilor naturali în patru grupe - solul, hidrologia, clima și relieful - se obține nota de bonitare naturală, iar prin cuantificarea influenței factorilor tehnico-economici se obține nota de bonitare potențată. Potrivit metodologiei de bonitare influențele celor două mari grupe de factori - cei naturali și cei tehnico-economici - se cuantifică separat, în două etape succesive. În prima etapă este stabilită nota de bonitare naturală, iar în cea de-a doua etapă nota de bonitare potențată care se stabilește prin adăugarea la nota de bonitare naturală a influențelor pozitive pe care le exercită eventualele lucrări hidropedoameliorative ale solului asupra fertilității acestuia.

Folosind procedeul de notare cu puncte celor patru grupe de factori naturali li s-au stabilit următoarele limite de notare:

- solul, între 0 și 50 puncte;
- clima între limitele -20 și + 20 puncte (câte 10 puncte pentru temperaturi și precipitații);
- relieful, între limitele de 15- și +15 puncte;
- hidrologia, între limitele de -15 și +15 puncte.

Un punctaj maxim se poate obține numai în situația când toți factorii naturali luați în considerare ar prezenta o favorabilitate optimă pentru cultura respectivă. Lucrările de bonitare a terenurilor agricole au fost precedate de cartarea pedoclimatică a teritoriului, ceea ce a presupus stabilirea arealelor de terenuri omogene în ceea ce privește solul, relieful, clima și hidrologia, cunoscute sub denumirea de " unități de teritoriu ecologic omogen" (T.E.O.).

Pentru categoria de folosință arabil, nota de bonitare se calculează ca medie aritmetică a punctajelor realizate de primele patru culturi stabilite în ordinea favorabilității pentru T.E.O., unitatea, microzona sau zona agricolă pentru care se face aprecierea economică a terenurilor.

Pentru a ilustra evoluția fertilității solului din țara noastră pentru principalele culturi, în tabelul 6.1. sunt prezentate notele de bonitare pentru aceste culturi .

Se observă că într-o perioadă de circa douăzeci de ani nivelul de favorabilitate al pământului exprimat prin note de bonitare s-a schimbat, ceea ce a făcut ca și valoarea sa să se modifice substanțial.

Studiile de zonare și bonitare a terenurilor agricole din ultima vreme au arătat că față de potențialul productiv actual al terenurilor agricole din țara noastră care, apreciat prin nota de bonitare naturală, este de circa 39 puncte, măsurile de sporire a capacității productive, cunoscute ca posibile de aplicat pot duce la un spor mediu de 25-30 puncte, ceea ce ar reprezenta o mărire a capacității productive a terenurilor cu peste 70 %, nota de bonitare ajungând la un nivel de 67 puncte.

---

1) D. Teaci, Bonitarea terenurilor agricole, Editura Ceres, 1980

**Evoluția notelor de bonitare pentru
principalele culturi în anii 1975, 1985 precum și după 1995**

Tabelul nr. 6.1.

Nr. crt.	Cultura	1975	1985	După 1995
1.	Grâu	50	62	65
2.	Orz	48	62	69
3.	Porumb	46	66	71
4.	Floarea soarelui	43	57	61
5.	Cartofi	39	51	57
6.	Sfeclă de zahăr	42	62	68
7.	Soia	42	57	61
8.	Mazăre. Fasole	48	61	64
9.	In ulei	49	61	65
10.	In fuior	36	45	48
11.	Cânepă	40	52	54
12.	Legume	38	55	58
13.	Lucernă	45	65	70
14.	Trifoi	44	52	55

Sursa: Exterra aurum nr.215/1990, I.E.A. - A.S.A.S.

Pentru terenul arabil, cel mai important dintre categoriile de folosință și în același timp cel mai maleabil din punct de vedere al ridicării fertilității sale, sporurile în timp a notelor de bonitare ca medie pe țară cât și ca structură pe clase de favorabilitate sunt prezentate în tabelul nr. 6.2.

Se poate observa că nivelul de fertilitate a terenului arabil într-o perioadă de circa 40 de ani este prevăzut să crească de la 42,9 puncte (când a fost apreciat ca teren cu o fertilitate naturală) la 78,1 puncte ca urmare a lucrărilor de potențare a acestora. În prezent, cea mai mare parte din suprafața irigată (ca element principal de ameliorare funciară) necesită lucrări de repunere în funcțiune sau chiar de retehnologizare, ceea ce va ridica semne mari de întrebare în privința posibilității de atingere în 1995 a notei medii de bonitare potențată de 78,1 puncte.

**Evoluția notelor de bonitare a terenurilor arabile
în perioada 1950-1995 în România**

Tabelul 6.2.

Nr. crt.	Perioada	Nota de bonitare medie a terenului arabil	% din total arabil					
			f.bun > 100 puncte	Bun 81-100 puncte	Mijlociu 61-80 puncte	Mediocru 41-60 puncte	Slab 21-40 puncte	f.slab <20 puncte
1.	Note de bonitare în perioada 1950-1955	42,9	-	2,9	27,2	25,3	23,4	21,2
2.	Note de bonitare în perioada 1976-1980	55,1	12,7	8,7	21,4	21,0	17,5	18,7
3.	Note de bonitare în perioada 1981-1985	59,3	14,3	10,1	21,3	19,0	16,1	18,7
4.	Note de bonitare în perioada 1990-1995	78,1	33,6	17,7	12,7	11,4	9,5	14,1

Sursa: Ex terra aurum nr.215/1990 I.E.A. - A.S.A.S.

6.5. Ameliorațiile funciare

Prin **ameliorații funciare** se înțeleg lucrările cu caracter hidrotehnic, agrotehnic, chimic și biologic prin care se asigură conservarea și ameliorarea durabilă a calității pământului, exprimată prin creșterea fertilității solurilor. Lucrările de ameliorații funciare sunt lucrări cu o durabilitate îndelungată, solicită fonduri de investiții mari precum și personal de specialitate pentru executarea, folosirea și întreținerea lor.

În principiu, prin ameliorații funciare, înțelese ca o intervenție antropică profundă asupra armonizării cerințelor biologice ale plantelor cu mediul înconjurător, se asigură evitarea pagubelor periodice generate de acțiunea factorilor naturali care provoacă secetă, inundații, exces de umiditate, sărăturarea sau mobilitatea solului, punând toți acești factori sub controlul omului. De asemenea, prin incorporarea masivă de capital solicitată de efectuarea ameliorațiilor funciare, se realizează creșterea productivității pământului și în același timp creșterea valorii funciare a exploatației.

Ameliorațiile funciare se compun din două mari categorii de lucrări:

a) Lucrări de stopare a proceselor de degradare a solului și de recuperare a unor terenuri neproductive. Din această grupă amintim următoarele: combaterea eroziunii și a alunecărilor de teren, desecări, îndiguiri, valorificarea solurilor sărăturate și a celor nisipoase, combaterea acidității solurilor etc.

b) Lucrări de stabilizare a producției agricole și de creștere a fertilității solurilor. Din această grupă amintim următoarele lucrări: amenajările pentru irigații, lucrările agropedoameliorative, fertilizarea organică etc.

Lucrările de ameliorații funciare se execută în corelare cu cele de amenajare și organizare a teritoriului, cu cele de sistematizare a localităților urbane și rurale, cu amenajările silvice, realizându-se diferențiat pe zone agricole, bazine hidrografice, județe, comune.

Implicarea organismelor statului precum și a organismelor neguvernamentale dar și a tuturor proprietarilor de terenuri este absolut obligatorie întrucât acțiunile de ameliorare a solurilor solicită fonduri financiare extrem de ridicate. Toate aceste activități complexe sunt reglementate prin lege. Legea fondului funciar, împreună cu celelalte legi și reglementări privind utilizarea pământului și apei stabilesc la nivel național sisteme de supraveghere, evaluare și avertizare cu privire la starea calității solurilor.

Protecția și ameliorarea solului se realizează prin lucrări de prevenire și de combatere a proceselor de degradare și poluare a solului provocate de fenomene naturale sau cauzate de activități economice și sociale. Lucrările necesare pentru protecția și ameliorarea solului se stabilesc pe bază de studii și proiecte, întocmite la cerere de organele de cercetare și proiectare de specialitate și se execută de către deținătorii terenurilor sau prin grija acestora, de către unități specializate în execuția unor asemenea lucrări. Statul sprijină realizarea lucrărilor de protecție și ameliorare a solului, suportând parțial sau total cheltuielile în limita alocăției bugetare aprobate, pe baza notelor de fundamentare elaborate de unitățile de cercetare și proiectare, însușite de organele agricole de specialitate județene și aprobate de către Ministerul Agriculturii și Alimentației (Art. 58/Legea 18/1991).

Un rol important în realizarea politicii naționale de utilizare a pământului și de protecție a mediului rural revine Agenției de Dezvoltare și Amenajare Rurală, ca instituție specializată implicată în procesul de structurare și constituire a exploatațiilor agricole și de administrare a terenurilor proprietate privată a statului (Legea 18/1991).

6.5.1. Combaterea eroziunii solului

Eroziunea este fenomenul care aduce cele mai mari pierderi dintre toate fenomenele de degradare a terenurilor agricole care au loc în agricultura țării noastre. Degradările cauzate de eroziune sunt ireversibile, elementele fertilizante bioacumulate în stratul superficial al solului se pierd pentru totdeauna. În cazul unei eroziuni mai puternice se pierde întregul strat arabil, apar la suprafață (la zi) rocile nefertile și greu de fertilizat.

Pentru România, combaterea eroziunii solului și a alunecărilor de teren este o acțiune prioritară. Suprafața afectată de eroziune este de circa 5,3 milioane hectare, dar lucrări de prevenire nu s-au efectuat decât pe circa 2,5 milioane hectare.

Structura suprafețelor agricole în raport cu cerințele de prevenire și combatere a eroziunii solului

Tabelul nr. 6.3.

Nr. crt.	Categoria de eroziune	Teren agricol	Arabil	Pajiști naturale	Plantații vitipomicole
1.	Fără pericol	58,2	68,4	28,1	36,7
2.	Pericol redus	17,6	17,3	17,6	22,8
3.	Pericol moderat	16,6	9,5	21,7	25,0
4.	Pericol accentuat	7,6	4,8	32,6	15,5
TOTAL		100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Ex terra aurum, 215/1990

Potrivit datelor din tabelul 6.3 din suprafața agricolă a țării 41,8 % este afectată de procesul de eroziune, cele mai afectate categorii de folosință fiind pajiștile naturale și plantațiile vitipomicole, cu 71,9 % respectiv 63,3 % din suprafața afectată de eroziune. Ameliorarea acestor terenuri contribuie la creșterea producției agricole, la conservarea fertilității pământului, creând astfel un mediu propice necesar dezvoltării economico-sociale a acestor zone defavorizate.

6.5.2. Amenajările pentru irigații

Cele mai fertile terenuri din țara noastră se găsesc în zonele sudice și sud-estice, exact unde deficitul pentru irigații asigură în primul rând însemnate sporuri de recoltă. În al doilea rând, eliminând efectul negativ al lipsei de apă, irigațiile contribuie la realizarea unor producții sigure și stabile.

Studiile efectuate de specialiști au demonstrat că efectul irigațiilor este diferit, funcție de terenurile amenajate sau funcție de plantele luate în cultură.

Deși irigațiile constituie un mijloc cert de potențare a fertilității pământului, nu toate suprafețele de teren se pretează a fi amenajate pentru irigat. Din acest punct de vedere, al pretabilității la irigație rezultatele diverselor studii arată că la noi în țară sunt irigabile, fără restricții, 12 % din terenurile arabile și 9 % din cele agricole. Irigațiile cu măsuri de prevenire a degradării solului se pot efectua pe 43 % din suprafețele arabile și 35 % din suprafețele ameliorate a solului 30 %, respectiv 28 % din suprafețele arabile și agricole și neirigabile 15 % din terenurile arabile, respectiv 28 % din terenurile agricole (tabelul nr. 6.4.).

Structura suprafețelor agricole în raport cu pretabilitatea la irigare

Tabelul nr.6.4.

Nr. crt.	Specificare	Teren agricol	Arabil	Pajiști naturale	Vii și livezi
1.	Irigații fără restricții	8,8	12,0	2,3	5,6
2.	Irigații cu lucrări de prevenire a:				
	- eroziunii prin apă	15,8	18,0	20,0	21,6
	- eroziunii eoliene	1,7	1,8	1,1	2,8
	- excesului de apă din precipitații	4,2	5,8	0,9	1,6
	- ridicării nivelului freatic	12,6	16,7	4,5	7,1
	- salinizării	1,1	1,2	0,9	1,2
3.	Irigabil după executarea unor lucrări ameliorative	27,5	29,8	24,1	18,6
4.	Neirigabil	28,3	14,7	56,2	41,5
TOTAL		100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Ex terra aurum nr. 215/1990

Suprafața amenajată pentru irigat era în anul 1996 de 3065,6 mii hectare teren agricol din care: 2921,4 mii hectare teren arabil (95,0 % din agricol); 56 mii hectare vii (1,8 % din agricol); 37,2 mii hectare livezi (1,2% din agricol); 65,5 mii hectare pajiști naturale (2,0 % din agricol).

În ultima perioadă asistăm la reducerea și la degradarea sistemelor de irigații existente. Sunt necesare investiții mari pentru lucrările de repunere în funcțiune a acestor sisteme și de re tehnologizare a lor, știut fiind faptul că sistemele de irigații din România, comparativ cu cele din alte țări, se caracterizează prin intensivitate și randament de utilizare redus (în țările dezvoltate este de 60-90 metri liniari/ha, iar la noi este de 18,5 m.l./ha).

6.5.3. Amenajările pentru desecări, indiguiri, alte lucrări de ameliorații funciare

O parte însemnată din teritoriul țării noastre are nevoie nu numai de irigare, ci și de evacuarea apei pentru corectarea regimului aerohidric prin lucrări de eliminare a excesului temporar sau permanent de apă. Aceste lucrări se realizează în unele zone concomitent cu amenajările pentru irigații ca sisteme reversibile irigații-drenaj. O categorie deosebit de dificilă de terenuri cu exces de

umiditate temporară o reprezintă cele cu soluri pseudogleice și pseudogleizate, deseori podzolite și podzolice. Pe asemenea terenuri lucrările agricole trebuie combinate cu afânarea adâncă, cu aplicarea amendamentelor și cu o îngrășare puternică pentru a obține rezultatele dorite (tabelul nr. 6.5.).

În raport cu gradul de inundabilitate la nivelul întregii țări situația este următoare: 82,9 % din terenul arabil este neinundabil, 5,6 % din terenul arabil este inundabil dar sunt realizate lucrări de îndiguire, 7,1 % este inundabil la mai mult de 5 ani și 4,4 % din terenul arabil este inundabil cel puțin o dată la 5 ani. Rezultă că sunt necesare lucrări de îndiguire pe 11,5 % din suprafața arabilă a țării.

**Repartiția terenurilor după cerințele de prevenire
și combatere a excesului de umiditate**

Tabelul nr. 6.5.

Nr. crt.	Grupa de terenuri	Teren agricol	Arabil	Pajiști naturale	Vii și livezi
1.	Nu necesită măsuri	56,0	56,9	54,4	54,8
2.	Necesită afânare adâncă	8,9	11,4	4,0	5,4
3.	Necesită afânare adâncă și drenaj superficial	12,3	11,0	14,4	15,9
4.	Necesită drenaj superficial	11,6	9,5	15,1	18,6
5.	Necesită drenaj adânc	2,5	2,8	2,2	0,5
6.	Necesită drenaj adânc și afânare adâncă	3,9	4,1	4,0	0,8
7.	Necesită drenaj adânc și superficial	1,6	1,6	1,7	0,7
8.	Necesită drenaj adânc și superficial și afânare adâncă	1,7	1,6	2,2	0,5
9.	Necesită combaterea izvoarelor de coastă	1,5	1,1	2,0	2,8
TOTAL		100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: S. Hartia și colab. Economia funciară, Buc./1984.

Alte lucrări de ameliorații funciare necesare a fi efectuate pentru ridicarea fertilității sau pentru restaurarea capacității productive a solurilor sunt următoarele: prevenirea și combaterea sărăturării, combaterea acidității etc.

Potențarea capacității actuale de producție a terenurilor prin lucrări ameliorative este posibilă, însă ele trebuie aplicate diferențiat pentru fiecare categorie de teren, necesitând studii de specialitate aprofundate.

Desigur, lucrările ameliorative sunt necesare, dar sunt limitate de dificultăți de ordin economic. Indiferent însă de amploarea acestor dificultăți se impune realizarea și funcționarea sistemului național de ameliorații funciare într-o concepție unitară, derivând din politica de conservare a solurilor, de protecție a mediului natural, ca premise ale aplicării conceptului de dezvoltare durabilă și în agricultură.

6.6. Determinarea valorii pământului utilizat în agricultură

În literatura noastră de specialitate s-au exclus multă vreme problemele legate de evaluarea pământului, valoarea sa (care era contestată) și prețul pământului. În țara noastră o lungă perioadă de timp (perioada comunistă), pământul nu a fost considerat obiect de vânzare-cumpărare, ceea ce a făcut ca la o primă și selectivă analiză valoarea sau prețul pământului să fie noțiuni inutile.

Fără stabilirea valorii pământului și chiar a prețului său nu se poate face o analiză aprofundată a folosirii sale. Incontestabil că în procesul de stabilire a locului pământului în avuția națională, determinarea valorii pământului este absolut necesară.

Pentru economia de piață stabilirea valorii pământului este o necesitate obiectivă, stringentă, pământul fiind implicat în multe aspecte economice ce nu mai pot fi ignorate.

6.6.1. *Experiența mondială în domeniul determinării valorii pământului*

Pentru a putea realiza transferul elementelor componente ale dreptului de proprietate (posesia, folosința, delegarea, uzufructul) prin vânzare-cumpărare, arendare, concesiune, succesiune, acționariat etc., este necesară determinarea valorii pământului ca avuție națională, ca potențial de producție, ca obiect al schimbului (valoare de schimb).

Valoarea unui bun oarecare sau al unui serviciu se manifestă sub două forme: valoarea de uz (necesitatea mai mare sau mai mică în folosirea bunului respectiv) și valoarea de schimb (care se manifestă în momentul schimbului, stabilind un anumit raport cantitativ și calitativ între bunurile și serviciile destinate schimbului).

Din acest punct de vedere, terenurile utilizate de oameni prin vegetația lor spontană aveau valoare de uz, nu însă și valoare de schimb. În momentul în care oamenii sunt doritori în a dobândi stăpânirea sau utilizarea unor terenuri cultivate de la posesorii lor de până atunci, dispuși la rândul lor să cedeze în schimbul altor bunuri sau servicii, apare și valoarea de schimb.

În estimarea valorii terenurilor agricole este necesară atât determinarea valorii de uz cât și a valorii de schimb. Această estimare a valorii este supusă unor dificultăți inerente, din considerentele următoare:

- numărul actelor de vânzare-cumpărare de terenuri este atât de mic, încât din ele nu se poate deduce un preț mediu;

- terenurile izolate sunt foarte diferite calitativ și deci și valoric și la cele mai multe vânzări de exploatații se cumpără și se plătesc prin același act juridic terenuri foarte diferite între ele (din prețul total nu se poate deduce valoarea fiecărui teren în parte);

- clădirile existente, culturile deja înființate în momentul vânzării exploatației, mărimea avansului plătit precum și o mulțime de alți factori exercită o influență mai mare sau mai mică asupra prețului de cumpărare.

Cele mai frecvente situații când se impune determinarea valorii terenurilor agricole sunt: vânzarea-cumpărarea, diviziunea sau ieșirea din indiviziune, schimbul de terenuri, arendarea, împrumuturile pe ipotecă, stabilirea impozitelor, exproprierea etc. În cele mai multe cazuri se urmărește determinarea **valorii comune**, pentru că ea este:

- obiectivă, hotărâtoare din punctul de vedere al intereselor generale (național-economice), nu din cele ale proprietarului, amatorului sau speculantului;

- o valoare reală, cu toate că fiind o noțiune abstractă ea se întemeiază pe fapte și împrejurări concrete, reale, deci nu este numai o posibilă valoare sau chiar imaginară;

- o valoare impersonală, deoarece la estimarea ei se face abstracție de aptitudinile speciale și de averea întreprinzătorului;

- o valoare actuală pentru momentul estimăției și nu o valoare trecută sau de viitor;

- o valoare mijlocie, care rezultă dintr-o serie de prețuri, de tranzacții, estimății în viața economică, inclusiv acelea care se deduc din productivitatea terenului dat, în comparație cu productivitatea altor terenuri;

- valoarea comună este variabilă, neputându-se estima în viitor;
- valoarea comună este adevărată din punct de vedere juridic și economic numai dacă se determină metodic, de experți calificați.

Exprimarea **valorii pământului** se poate face prin:

- prețul de cumpărare;
- prețul de vânzare;
- cheltuielile de producție ;
- valoarea venală sau de randament;
- valoarea afectivă sau de amator.

Prețul de cumpărare este de cele mai multe ori identic cu cel de vânzare, însă pentru agricultorul care a cumpărat o exploatare sau un teren mai demult, prețul actual poate fi diferit de cel de cumpărare. Când se vorbește de valoare de circulație se înțelege prețul de vânzare-cumpărare, valabil la un moment dat.

În cazul terenurilor virgine, cedate gratuit de către stat, putem lua în considerație cheltuielile de producție , aceste cheltuieli creând însușiri mai favorabile dezvoltării plantelor pe aceste terenuri.

Pentru exprimarea **valorii venale**, se compară renta terenului dat cu exprimarea capitalului în bani, cu care ar trebui să se cumpere hârtii de valoare sau să fie depuși în bancă pentru a avea un venit egal sau mai mare ca renta terenului în cauză. Acest mod de exprimare se poate numi valoare relativă de vânzare-cumpărare, nu valoare comparativă. Hotărâtoare este renta uzuală, care se poate realiza printr-o exploatare obișnuită a solului. În acest caz vorbim de valoarea venală comună, spre deosebire de cea specială care se calculează din evidentele contabile ale exploatareii¹.

Valoarea afectivă sau de amator se manifestă atunci când în afară de rentă hotărâsc elemente subiective, ca plăcerea de a poseda pământ, atașamentul față de locurile strămoșești, frumusețea lui sau a localității etc. Valoarea afectivă este astfel valoarea uzuală de vânzare-cumpărare și joacă un rol important în tranzacțiile funciare.

Metodele de estimare a valorii terenurilor agricole se pot clasifica după mai multe criterii, în funcție de scopul urmărit și de elementele disponibile în momentul evaluării. Astfel, se disting în primul rând: estimarea parțială și estimarea totală.

După felul procedurii utilizat se disting două metode: metoda directă și metoda indirectă.

Estimarea directă se poate realiza în următoarele moduri:

a) După anumite tarife care sunt întocmite pe regiuni, mai ales de către instituțiile de credit ipotecar, pentru diferite feluri de utilizare și calități ale terenurilor, pe baza unor evaluări anterioare și destul de numeroase.

Procedeu este simplu, expeditiv și puțin costisitor, dar inexact, însă suficient pentru cazuri de împrumut pe ipotecă, deoarece valoarea astfel estimată se reduce cu 25 - 30 % pentru a avea o marjă de siguranță, care se ia ca bază la fixarea împrumutului.

b) După prețurile curente din localitate, care într-o stare mai dezvoltată a economiei naționale ajung a exprima valoarea de circulație (în tranzacție), identică cu valoarea comună.

c) După arenda uzuală din localitate, deoarece arenda constă esențialmente din renta terenului. Dobânda și amortizarea capitalului fix sub formă de clădiri, și prin urmare arenda, reprezintă interesele capitalului funciar.

Estimarea indirectă se numește astfel pentru că prin ea se ajunge la calcularea venitului net (sau a profitului) indirect prin scăderea din veniturile brute a cheltuielilor de exploatare pe articole de calculație. Dacă în aceste cheltuieli sunt incluse și amortismentele la mijloacele fixe, rezultatul reprezintă tocmai interesele capitalului funciar. Rezultă astfel două metode de determinare a valorii venale a terenurilor:

- Capitalizarea venitului net sau a profitului net

Potrivit acestei metode valoarea pământului crește la culturile intensive dar cresc și cheltuielile de exploatare. În situația când proprietarul își pune singur în valoare pământul trebuie

1) V. Sima - Experiența națională și internațională privind determinarea valorii pământului. Teză de doctorat.1995 București.

să-si tină singur evidenta cheltuielilor, pentru a-si putea determina profitul brut.

- Capitalizarea rentei funciare

Pe plan mondial, renta funciară reprezintă 8 - 10 % din producția fizică (evaluată în funcție de potențialul biologic al pământului și nu producția efectiv obținută).

O metodologie mai sofisticată folosește pentru determinarea prețului pământului prin capitalizarea rentei funciare, Barry Falk.

6.6.1.1. *Experiența S.U.A. în stabilirea valorii terenurilor agricole*

Variațiile de prețuri ale terenurilor agricole din SUA au atras atenția tuturor prin aprecierea explozivă din anii '70 și deprecierea rapidă din anii '80. Au circulat numeroase explicații pentru această dinamică contradictorie a prețurilor care a avut loc după o perioadă extrem de lungă (aprox. 50 ani) de relativă stabilitate a acestora. Explicațiile date se refereau succesiv asupra modificării încasărilor (veniturilor) din agricultură (Alston și Burt, 1986), asupra considerentelor legate de prețurile capitalurilor (Melichar, 1979), restricțiilor și deficiențelor pieței de credit (Reinsel R.D. și Reinsel E.J., 1979, Shalit și Schmitz, 1982), anticipărilor bruște (Castle și Hoch, 1982), modificărilor de risc (Barry, 1980), veniturilor neagricole (Robinson, Lins și Von Kataraman, 1985) dar și asupra unor considerente de ordin macroeconomic sau asupra impactului determinat de oportunitățile de investiții în terenurile neagricole (Feldstein, 1980). În lucrările lor acești autori fie că susțin aceste explicații sau dimpotrivă le resping.

Cercetările fundamentale privind valoarea terenurilor agricole din SUA prezintă modelele istorice ale prețurilor, veniturilor, rentelor/arendei, ratelor dobânzilor, finanțarea și inflația. Aceste modele sunt prezentate în fig. 6.1. pentru a ușura abordarea euristică a diverselor explicații propuse. Explicația cu cea mai largă acceptare privind prețurile terenurilor agricole se bazează pe veniturile și încasările sau rentele anticipate. Deoarece veniturile anticipate nu sunt observabile este necesară o comparație intuitivă între prețurile reale ale terenurilor agricole și veniturile reale curente. Studii recente (Alston și Burt, 1986) consideră că veniturile reprezintă explicația majoră pentru prețurile terenurilor, explicând aceste prețuri prin decalaje complicate repartizate pe venituri. Figura 6.1. A ilustrează faptul că valorile reale ale terenurilor nu sunt corelate pozitiv cu modificările recente ale veniturilor, după cum ar fi necesar în schemele de anticipare. Tendințele majore ale veniturilor reale și prețurile reale ale terenurilor se află în opoziție după 1992.

Ratele rapide ale inflației sunt, de asemenea, utilizate în vederea explicării parțiale a creșterilor de prețuri la terenurile agricole în anii '70. Nu numai că inflația reduce rata de capitalizare a viitoarelor venituri, dar terenul servește drept barieră împotriva inflației. Figura 6.1.B stabilește raportul dintre prețurile reale ale terenului și rata inflației. Deși sunt mai puțin oscilante decât rata inflației, prețurile la terenuri urmează un mod similar, cu un scurt decalaj. Astfel explicarea inflației este satisfăcătoare chiar dacă mecanismul prin care inflația afectează prețurile terenului este departe de a fi clar.

Explicarea prețurilor terenurilor prin credite flexibile în anii '70 și credite fixe în anii '80 se bazează pe creșterea maximă simultană, în anul 1981, a datoriilor pe proprietatea imobiliară a fermei și a prețurilor terenului, stabilite pentru un acru de teren (fig.6.1. C). Totuși, problema este că datoria pe proprietatea imobiliară a fermei, ca procent din valoarea terenului, a crescut constant, în vreme ce prețurile terenurilor au rămas stabile (1960-1972). Pentru perioada 1972-1977 datoria scade, în vreme ce prețurile terenurilor au crescut rapid, pentru ca în ultima perioadă analizată (1981-1984) datoria imobiliară să crească, în vreme ce prețurile terenurilor au început să scadă.

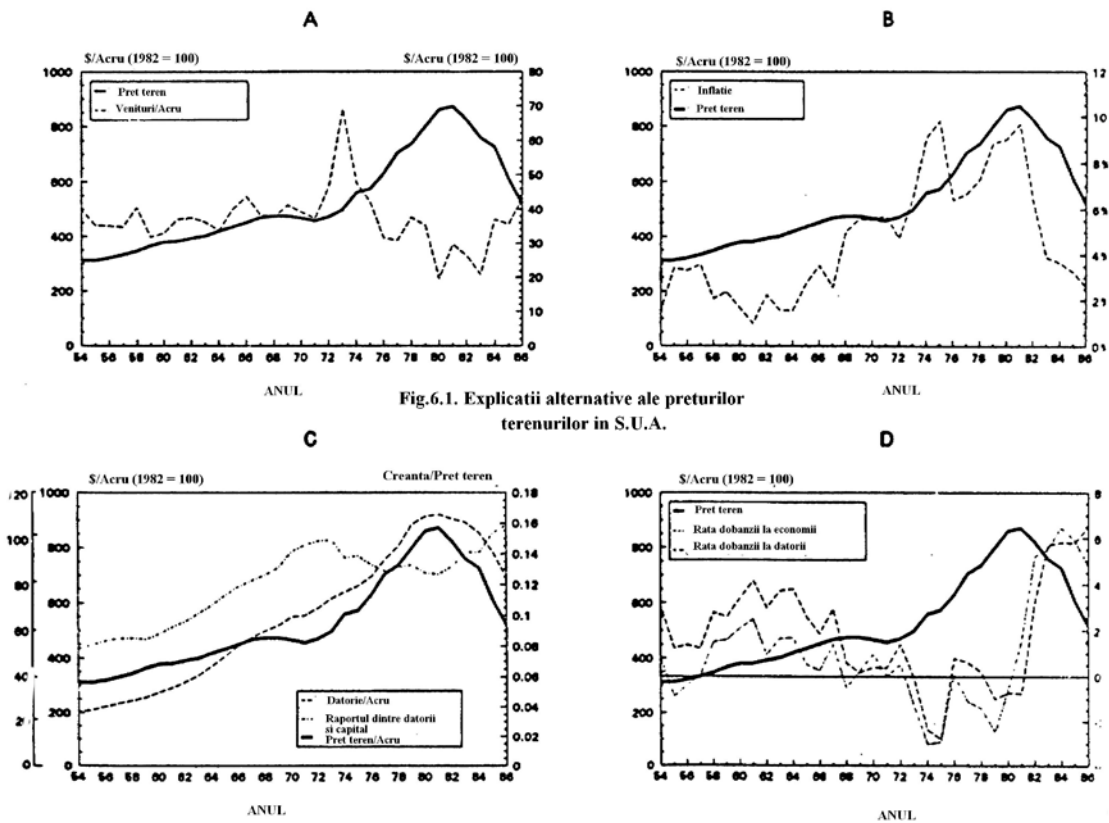

Fig.6.1. Explicații alternative ale prețurilor terenurilor în S.U.A.

Considerând rata reală a dobânzii drept cost de oportunitate a capitalului și nu drept unitate de măsurare a reducerii creditelor, costul de oportunitate al capitalului pare să reprezinte o explicație mult mai importantă a prețurilor terenurilor decât disponibilitatea creditelor (fig.6.1.D). Deoarece datoria pe proprietatea imobiliară a fermei nu prezintă variații clare ca răspuns la modificările apărute, rata reală a dobânzii pe datorii, explicația oferită prin costul de oportunitate este mai plauzibilă.

După trecerea în revistă a datelor istorice, mulți dintre factorii asupra cărora s-au emis ipoteze conform cărora ar putea afecta valoarea terenurilor agricole, par să prezinte corelații care sugerează validitatea și reflectă rezultatele obținute în studii care oferă o analiză individuală a fiecăruia.

În 1993, autorii americani Richard E. Just și John Miranovschi dezvoltă un model teoretic structural al prețurilor terenurilor agricole, publicat în “*American Journal of Agricultural Economics*” nr.1/ 1993.

Abordarea econometrică ad-hoc, tradițională, a analizelor empirice prezintă avantajul de a formula rezultate mai apropiate de datele observate, însă este supusă criticilor datorită rezultatelor eronate obținute din corelații false și a incapacității de a identifica forme tradiționale adecvate. În mod specific, ea poate “identifica” numai câțiva factori, astfel încât nu se obțin informații despre interacțiunea cu alte variabile. În mod alternativ analiza teoretică prezintă avantajul menținerii de relații posibile între variabile, dar suferă din cauza necesității de a exista supoziții convingătoare, în vederea obținerii de rezultate clare. Modelul structural al celor doi autori amintiți mai sus se bazează pe ambele abordări. Teoria economică este utilizată pentru a impune corelații verosimile între variabile, astfel încât identificarea econometrică să fie posibilă, cu mai multe variabile.

Simplificând extrem de mult explicațiile autorilor, aceștia propun un model global al prețurilor terenurilor, redus la ecuația:

$$P_t^* = f_t \frac{\rho(1 - \tau_v \psi_v) \bar{P}_t^* + (1 - \tau_l) \bar{R}_t^* - \beta \phi^2 A_t^* \sum t}{1 - \tau_v \psi_v + \gamma_t (1 - \tau_l) + \psi_s Z_t + \zeta_t - \psi_d f_t (1 - \Delta) Z_t} \quad (1)$$

unde, după globalizare, variabilele indicatoare devin unități participante la diverse regimuri funciare:

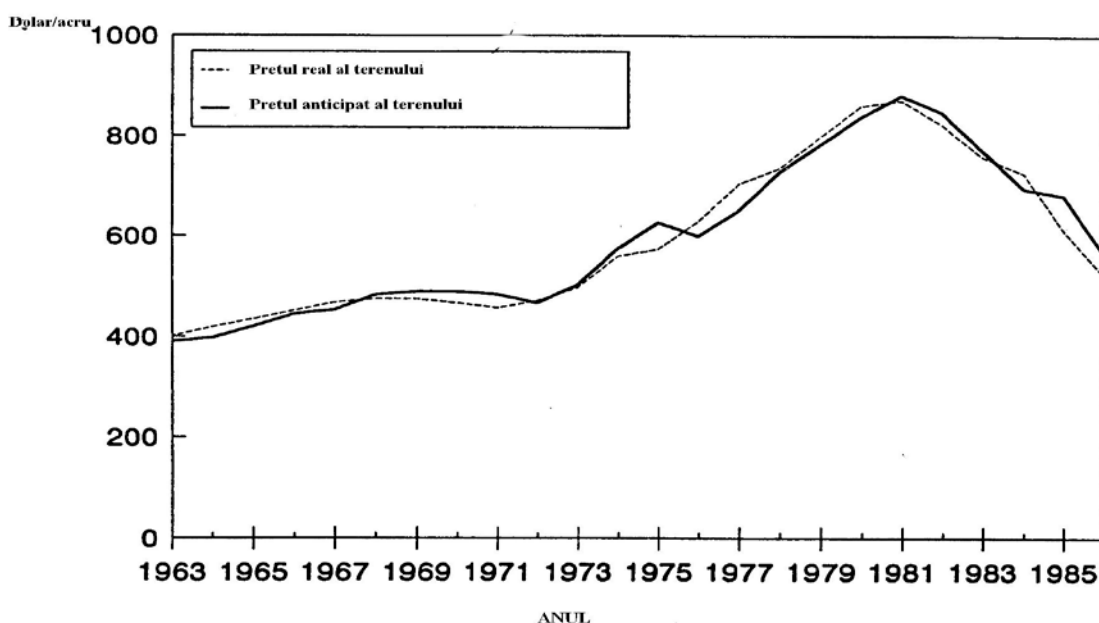
- Ψ_v – proporția valorii actuale a pământului atribuibilă câștigului de capital
- Ψ_s – proporția pământului arabil al fermelor respectând limitele economiei minime
- Ψ_d – proporția valorii pământurilor arabile finanțate prin datorie

Deși formula (1) pare complicată, intuiția este simplă. În primul rând, dacă se elimină din model toate complicațiile determinate de inflație ($f_t=1$), impozite ($\tau_t=0$; $\zeta_t=0$), deficiențele pieței de credit ($\gamma_t = \tau_t$), costurile de tranzacționare ($\Delta = 0$, $\rho = 1$) și diminuarea riscurilor ($\beta = 0$), atunci această ecuație devine ecuația reductivă standard:

$$p = \frac{\bar{P}_t^* + \bar{R}_t^*}{1 + \gamma_t} \quad (2)$$

Pentru rezolvarea modelului din ecuația (1) s-au utilizat datele privind raportul dintre secțiunea transversală și seria cronologică (raportul dintre datele înregistrate sincron și diacronic), din perioada 1963-1986. Estimările preliminare ale datelor înregistrate în această perioadă (cele de creștere a prețurilor) au fost folosite pentru validarea modelului și au dus la anticipări ex ante, care corespund foarte bine datelor din perioada 1983-1986 (perioada descreșterii prețurilor, vezi fig. 6.2.). Anticiparea este aproape exantă a punctului maxim al prețurilor, prezentate în fig. 6.2., este remarcabilă dacă se ține cont că s-a estimat econometric un singur parametru. Aceste rezultate oferă un important sprijin empiric pentru structura modelului, dată fiind adaptarea comparabilă cu modelele econometrice ad-hoc.

Sunt de asemenea și autori americani care sugerează faptul că ar fi necesară o revizuire completă a modalității în care sunt modelate prețurile terenurilor. O parte din această revizuire ar

Fig.6.2. Prețurile reale și anticipate ale terenurilor

putea implica introducerea unor variabile cum ar fi ratele dobânzilor, impozitele, diminuarea riscului în modelele simple de evaluare a bunurilor în general. Caracterul contradictoriu al prețurilor terenurilor agricole, al rentelor funciare și al rentelor de capitalizare este demonstrat de Y. Stephen Clark, Murray Falton și John T. Scott, Jr (1993) într-un articol cu același titlu publicat de "American Journal of Agricultural Economic".

Aceștia, plecând de la ecuația de bază pentru prețurile agricole, studiată de Melichar, Featherstone și Baker, Alston și Falk:

$$V_t = \sum_{i=0}^{\infty} \left[\frac{1}{1+r} \right]^{i+1} E_t \{ R_t * x1 \} \quad (3)$$

unde: V_t – reprezintă prețul terenului la momentul t

R_t – reprezintă venitul sau rentele din agricultură la momentul t

r – reprezintă rata dobânzilor

E_t – reprezintă exponentul de anticipare, condiționat de informațiile disponibile la momentul t

contestă că modelul simplu al evaluării bunurilor descris în ecuația (3) reprezintă modelul adecvat pentru analiza prețurilor terenurilor. Această constatare sugerează faptul că ar fi necesară o revizuire a modalităților în care sunt modelate prețurile terenurilor, reușind să ridice mai multe întrebări, răspunzând în același timp la foarte puține. Posibilitatea ca modelul simplu de evaluare a bunurilor să nu fie valabil prezintă implicații importante asupra strategiilor. Amintim aici această contestare (cea a neconcordanței dintre seriile dinamice ale prețurilor terenurilor și rentelor funciare) mai mult pentru caracterul său unic în literatura de specialitate. Totuși concordanța dintre cele două serii (prețurile terenurilor și rentele funciare) a fost evidențiată de Falk B. (1991), în articolul “*Formally Testing the Present Value Model at Farmland Price*” din “*American Journal of Agricultural Economic*”.

6.6.1.2. *Experiența Franței în stabilirea valorii terenurilor agricole*

În Franța în fiecare an este efectuată de către serviciile de Statistică agricolă ale direcțiilor departamentale ale Ministerul Agriculturii și Pădurilor o anchetă asupra valorii venale a terenurilor agricole, plecând de la rezultatele SAFER¹, completate de către diverși experți locali (notar, experți funciari etc.).

Valoarea venală a terenurilor este determinată plecând de la prețurile efective de pe piață practicate², dacă modul de tranzacții înregistrate în cursul anului pot fi considerate reprezentative.

În cazurile în care piața nu este suficient de reprezentativă prețurile indicate sunt rezultatul estimărilor. Pentru a obține prețurile medii departamentale, regionale și naționale, serviciile departamentale și Serviciul Central de Anchete și Studii Statistice efectuează pentru terenurile arabile și pajiștile naturale sinteze ale acestor date pe regiuni agricole. Metoda utilizată este o medie a dominantelor (pentru fiecare categorie de teren și în fiecare regiune agricolă se stabilesc valorile dominante și valorile extreme: minime și maxime) pe regiuni agricole, ponderate prin suprafețe de teren arabil și pajiști naturale a fiecărei regiuni.

În anul 1997 prețurile terenurilor agricole au crescut pentru al treilea an consecutiv. Prețul mediu al celor două categorii principale de terenuri agricole; a crescut de la 18.400 franci francezi la hectar în 1996 la 18.800 fr.f. în 1997.

---

1. SAFER – Societe Nationale d’Aménagement Foncier et d’Etablissement Rural

2. Prețul practicat este prețul de vânzare, fără taxe, cheltuieli pentru perfectarea actelor de proprietate nu sunt incluse. Totodată “aranjamentele pe sub masă” pentru disimularea fiscală în principiu sunt incluse.

Pentru prima dată după 1978, acest preț crește după corecția de inflație măsurată prin creșterea prețurilor PIB, astfel prețul din 1997 este superior cu 0,6 % celui din 1996 în valoarea

reală (vezi fig. 6.3.). Rezultatele pe ansamblul Franței metropolitane sunt: 21.100 Franci pentru terenurile arabile și 14.600 Franci pentru pajiștile naturale (vezi. fig.6.4.).

Prezentăm în continuare și evoluția valorii venale a terenurilor agricole la nivelul Uniunii Europene – 15 (vezi tabelul 6.6.) în perioada 1993 – 1996. Se constată că valoarea venală a terenurilor la nivelul Uniunii Europene are o variabilitate extrem de ridicată de la o țară la alta la aceeași categorie de teren. Cea mai mică valoare la terenuri agricole se întâlnește în Suedia (1362 ECU/ha) și cea mai mare în Luxemburg (44.531 ECU/ha). Pentru terenurile arabile cea mai mică valoare se întâlnește în Franța (3188 ECU/ha) și cea mai mare în Olanda (20.787 ECU/ha). Datele din paranteză sunt din ultimul an analizat – 1996.

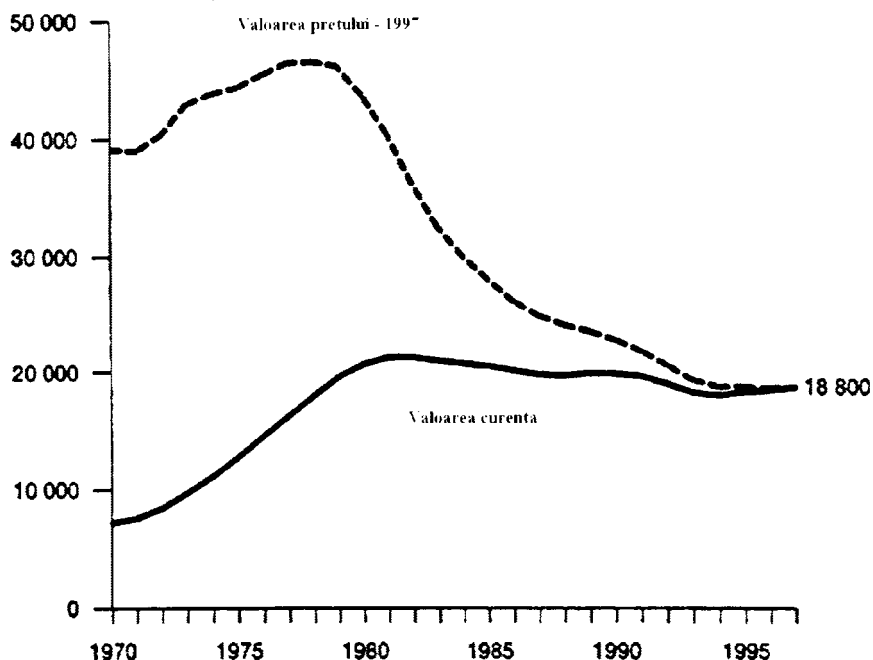

Fig. 6.3. Prima crestere a preturilor terenurilor în valoare reala dupa 20 ani

Sursa: AGRESTE - Enquête sur la valeur vénale des terres agricoles en 1997

Valoarea venală a terenurilor agricole în U.E.

Tabelul 6.6.

Țara	Categorie terenuri	ECU/ha			
		1993	1994	1995	1996
Belgia	-terenuri arabile	11.944	12.148	12.860	-
	- pajiști	9.527	9.995	10.238	-
Danemarca	-terenuri agricole	5.887	6.483	7.608	
Germania	-terenuri agricole	15.380	15.653	17.173	16.680
Germania + Estul Germaniei	-terenuri agricole	11.423	11.349	11.357	10.646
Grecia	- terenuri agricole				
	- irigabile	11.546	11.929	12.212	11.946
	- neirigabile	5.235	5.027	4.786	4.746
Spania	- terenuri agricole				
	- irigabile	9.871	10.011	9.877	10.663
	- neirigabile	2.709	2.788	2.822	3.098
Franța	- terenuri arabile	3.060	3.054	3.142	3.188
	- pajiști naturale	2.201	2.188	2.222	2.233
Irlanda	-terenuri agricole	4.893	5.316	5.378	6.400
Italia	- terenuri agricole	11.745	11.685	10.916	-
Luxemburg	-terenuri agricole	61.278	44.845	46.690	44.531
Olanda	- terenuri arabile	18.803	18.302	19.725	20.797
	- pajiști	21.239	21.406	20.391	21.592
Austria					
Portugalia					
Finlanda	- terenuri agricole	2.539	2.698	3.011	2.717
Suedia		1.107	1.190	1.157	1.362
Regatul Unit					
- Anglia	- terenuri agricole	4.890	5.413	5.433	-
- Țara Galilor	- terenuri agricole	3.568	3.841	4.480	-
- Scoția	- terenuri agricole	2.367	2.232	2.711	2.431
Irlanda de Nord	- terenuri agricole	5.730	6.782	7.405	9.930

Sursa: Données de base Eurostat

Bineînțeles că interesează mai mult metodologia de evaluare teoretică a prețurilor terenurilor agricole în Franța, starea actuală de cunoștințe în acest domeniu.

Modelele de evaluare a valorilor funciare agricole pleacă aproape întotdeauna de la formula de capitalizare a lui D. Ricardo:

$$P = \frac{R}{i} \quad \text{unde : } P \text{ este pretul terenului}$$

R - renta funciara

i - dobinda utilizata pentru capitalizare

Plecând de la simplitatea aparentă a acestei formule se pun probleme teoretice care alimentează cercetările referitoare la prețul terenurilor agricole și piața funciară de aproape trei decenii.

Prima generație de modele se formalizează echilibrului parțial al piețelor funciare, exprimând o funcție a ofertei și a cererii în modele de ecuații simultane (Reynolds, Timmon D., 1969; Twenten, Martin, 1966; Herdt, Cochrane, 1966). Aceste modele dau rezultate puțin satisfăcătoare (Featherstone, Baker, 1987; Weisensel, Schoney, Von Kooten, 1988), fie pentru că

explică insuficient urcarea prețurilor terenurilor în anii '70 (Pope, Kramer, Green, Gardner, 1979), fie pentru că nu au trecut la exprimarea unei funcții și a ofertei funciare satisfăcătoare (Burt, 1986).

Atunci s-a produs o divergență în istoria lucrărilor de cercetare asupra problemelor funciare, pornind de la repunerea acestora în discuție. Spre sfârșitul anilor '70, în Franța și în alte câteva țări, însăși rădăcina teoretică $P = R/I$ a fost abandonată. J.L. Guigou (1982), în remarcabila antologie pe care a consacrat-o teoriilor rentei funciare exprimă în mod direct: "determinanții corespunzători prețului terenurilor și folosinței solurilor de cele mai multe ori sunt adevărate enigme pentru economiști. Pentru a ieși din acest impas, unde se pare că au fost angajate teoriile rentei funciare, ni se pare oportun să fim tentați de a reînnoi abordarea problemelor funciare...".

În lucrările ulterioare și chiar mai recente, un loc decisiv îl ocupă analizele anticipative și în special utilizarea modelelor autoregresive. Featherstone și Baker (1997) au elaborat un model mai complet, raționând asupra ecuațiilor simultane ale valorilor funciare, venitului și dobânzilor, în care fiecare dintre variabile este determinată prin anticipări referitoare la alte două variabile în ecuații autoregresive. Ipoteza anticipărilor raționale a fost testată fără rezultate foarte probatoare: (Lloyds, Rayner și Orme 1991), astfel că Moore et Meyers (1986) concluzionează că anticipările adaptative sunt de prezent. În modelele cele mai recente este utilizată cointegrarea (Hallam, Machado, Rapsomanikis, 1992; Clark, Fulton și Scott, 1993).

Reținem că utilizarea anticipărilor este decisivă pentru calitatea modelelor, alegerea anticipărilor adaptative convine de asemenea cel mai bine. Anumite dezvoltări teoretice (bulele speculative, volatilitatea valorilor funciare, diminuarea riscului, valoare-refugiu, inflația și fiscalitatea etc.) și metodologice ameliorează puțin posibilitatea practică a rezultatelor, punând problema datelor statistice utilizate, care de cele mai multe ori lipsesc, în special pentru variabila care reprezintă renta funciară.

Jean Cavailhes și Stephanie Degoud (1995) propun patru tipuri de modele:

- modelul indirect, plecând de la indicii prețurilor;
- modelul direct, plecând de la valoarea adăugată;
- modelele de anticipări mioape și adaptative;
- modelul cu anticipări prospective.

Fără să mai prezentăm ecuațiile celor patru modele, de altfel destul de complicate, prezentăm rezultatele la nivel național în Franța. S-a plecat de la anchetele anuale referitoare la prețurile terenurilor agricole, oferite de Serviciul central de studii economice și statistice al Ministerului Agriculturii (SCEFS) din perioada 1961-1993.

Rezultatele sunt prezentate sub formă grafică (fig. 6.5.). Prețurile reale și cele calculate prin metoda anticipărilor adaptative sunt fără îndoială într-un anumit grad de autocorelare. Trebuie de asemenea să recunoaștem existența uneori a unor diferențe mari între variabilele reale și cele

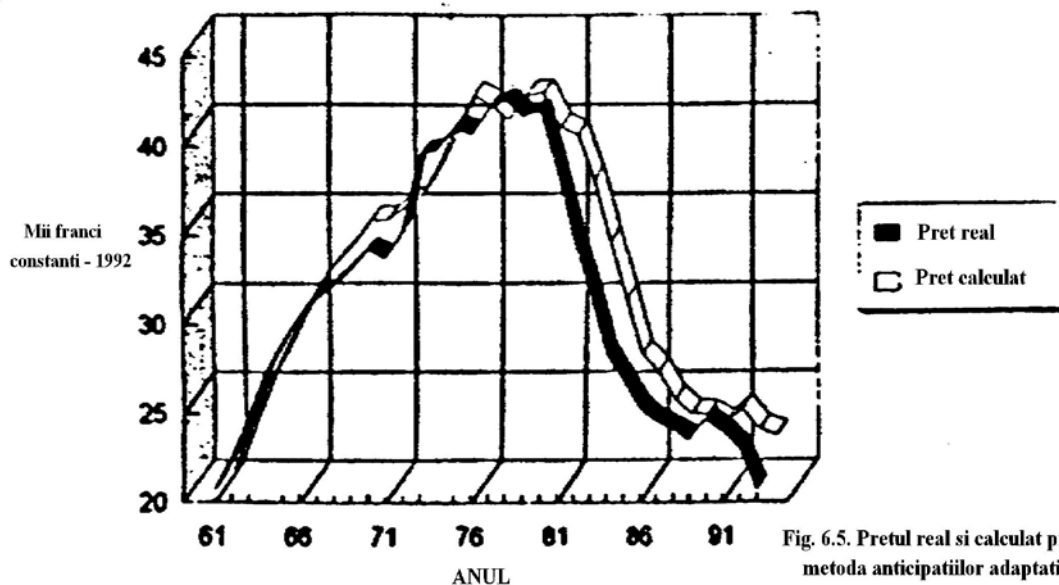

Fig. 6.5. Pretul real și calculat prin metoda anticipărilor adaptative

calculate.

Mai recent, Jean Cavailhes, Alban Richard și Nathalie Taverdet, analizând evoluția prețurilor terenurilor în Franța au publicat articolul "De la rentele clasice la opțiunile de rentă" (Revue Economique, numero 4, juillet 1996). Aceștia plecând de la modelarea clasică a relației prețurile terenurilor – renta, propun modele adaptative și modele de prețuri ale terenurilor cu valoare de opțiune.

Rezultatele modelelor utilizate confirmă o dată în plus validitatea tehnicilor de capitalizare a rentelor pentru evaluarea prețurilor terenurilor, dar pe baza rentelor viitoare anticipate, mai degrabă decât pe baza celor actuale. Modelul anticipărilor adaptative este un instrument relativ fiabil pentru estimarea expost a influențelor diverselor **variabile explicative**. În previziune, aceasta este mai puțin adevărată atunci când anticipările sunt noi și în măsură să influențeze notabil prețurile. Este mai util atunci să se calculeze modificarea prețurilor care implică aceste abateri ale rentelor actualizate, cu ajutorul modelelor cu valoare de opțiune. Valoarea de opțiune este legată de o utilizare alternativă ce definește un preț – plafon. Simulările au relevat că valoarea acestei opțiuni poate să reprezinte o parte notabilă a prețului terenurilor.

6.6.2. Experiența națională în problematica determinării valorii pământului

În țara noastră o atenție deosebită s-a acordat evaluării pământului legată în principal de preocupările pentru estimarea avuției naționale. În acest scop au fost folosite metodele specifice țărilor din vestul Europei, directe și indirecte, cât și combinarea acestora, în funcție de elementele de care s-a dispus la momentul respectiv.

Dintre principalele lucrări privind evaluarea pământului ca avuție națională putem enumera: "Problemele noastre social-agrare" de Mihai Șerban, 1914; "Avuția națională a României" de I.N. Angelescu, 1915; "La richese de la Roumanie" de N. Xenopol, 1916 etc.

De asemenea au fost realizate o serie de lucrări în care s-au studiat prețurile practice și tendințele existente pe piața funciară din România. Dintre acestea amintim lucrarea lui Horia Lupu "Cercetări asupra prețului și rentei pământului în România" (1933) lucrare care face cunoscute rezultatele și concluziile anchetei asupra prețurilor terenurilor arabile, fânețelor, pășunilor, livezilor, viilor, pădurilor și terenurilor de baltă, realizată în toamna anului 1929 în 8000 comune.

În această lucrare s-a căutat să se obțină date nu numai asupra prețurilor maxime și minime de vânzare-cumpărare ale diferitelor categorii de terenuri, dar și asupra prețurilor de arendare (de asemenea maxime și minime) din fiecare comună, pentru a stabili bonificarea capitalului teren, adică renta solului.

O altă lucrare demnă de remarcat este cea a lui Popovici Lupa, din 1926, "Metode de estimare a capitalului funciar în agricultură", editată sub auspiciile Ministerului Agriculturii și Domeniilor. În această lucrare autorul a prezentat principalele metode posibile de utilizat și metodologia de evaluare a terenurilor agricole, viilor, pomilor și a altor suprafețe de terenuri.

Estimații mai sistematice s-au făcut la moșiile oferite casei rurale, de la 1908 până la 1916 de către agronomi și experți în frunte cu Maximilian Popovici. S-au evaluat astfel peste 100 de moșii din diferite județe ale țării, dar mai cu seamă din Moldova. Baza estimăției a format-o în toate cazurile descrierea amănunțită a moșiei și clasificarea terenurilor; de cele mai multe ori nu s-au făcut calcule numai asupra producției brute și a produsului net, ci estimatorul, ținând seamă de evaluările existente (fisc, credit), de tarifele regionale, de împrejurările economice și sociale și de prețurile de vânzare - cumpărare din regiune a evaluat și clădirile și diferitele calități de terenuri pentru a ajunge prin adunare la o valoare globală, care ar fi putut fi considerată drept valoare comună de circulație.

După instaurarea regimului comunist, preocupările economiștilor români în evaluarea prețului terenurilor agricole s-au înscris pe linia teoretică existentă în țările socialiste.

Economiștii planului preocupați de această problemă au organizat trei simpozioane internaționale pe tema: "Aprecierea economică a terenurilor agricole". Două dintre acestea au fost

găzduite de România (Timișoara 1967 și Iași - 1971). Sintezele acestor simpozioane internaționale au fost publicate prin intermediul Institutului de Economie Agrară din București de către Centrul de documentare agricolă din cadrul A.S.A.S.

Principalele lucrări realizate în această perioadă sunt: "Aprecierea economică a terenurilor agricole", Hartia S., Editura Agrosilvică, 1966; "Valoarea terenurilor agricole", Hartia S., Centrul de informare și documentare agricolă și silvică București, 1971; "Economie funciară", Hartia S. și Bold I., Editura Ceres, 1989; "Evaluarea economică a terenurilor agricole", Răută C., "Tratat de economie contemporană, vol. II, cartea I, Editura politică, 1987"; "Aspecte actuale ale rentei funciare" Malinschi V., Editura Academiei Române, 1970.

Începând cu anul 1990 România a intrat într-un proces de tranziție la economia de piață, abandonând filozofia marxist-leninistă precum și economia centralizat-planificată. Astfel, au fost abandonate principiile comuniste privind valoarea pământului și poziția acestuia ca obiect al vânzării-cumpărării.

Pe această linie au fost realizate în anul 1990 de către un colectiv al Institutului de Economie Agrară din cadrul A.S.A.S., condus de Hartia S., studii privind valoarea pământului în condițiile tranziției la economia de piață.

Sinteza acestor studii a fost publicată de către Hartia S. în lucrarea "Valoarea pământului utilizat în agricultură sau scos din circuitul agricol", Ex terra aurum nr. 215/1990.

Metodologia de evaluare a valorii pământului ca element al avuției naționale sau chiar ca obiect al schimbului, elaborată de colectivul de cercetători se bazează pe determinarea venitului net multiplicat ce se poate realiza pe diferite tipuri de terenuri, în raport cu categoria de folosință și gradul de fertilitate, nivelul randamentului la hectar posibil de realizat, amplasarea terenului, structura optimă a culturilor etc.

Formula de calcul propusă de Institutul de Economie Agrară - ASAS, pentru evaluarea pământului ca avuție națională (E_p) este următoarea:

$$E_p = [(V_{sm} + V_{sv} + V_{si} + V_{sc} + V_{se} + V_p) \cdot K_j \cdot P \cdot A] \cdot R$$

în care:

E_p - valoarea pământului ca parte componentă a avuției naționale;

V_{sm} - venitul net realizat de stat prin vânzarea către agricultură a mijloacelor de producție ;

V_{sv} - venitul net realizat de stat din vânzarea produselor agricole ca diferență între prețul de cumpărare și de vânzare a produselor agroalimentare;

V_{si} - impozitul direct pe pământ, impozitul pe salarii și CAS;

V_{sc} - rabatul comercial și venitul realizat din industria hotelieră, restaurante și turism;

V_{se} - venitul net realizat din exportul produselor agricole;

V_p - venitul net realizat de producătorii agricoli;

K_j - coeficientul de corecție ce reprezintă venitul suplimentar net realizat prin îmbunătățirea calității pământului, adică efectul economic al investițiilor suplimentare care duc la ridicarea nivelului de fertilitate al acestuia;

P - coeficientul de creștere a prețurilor industriale sau agricole la ridicarea sau scăderea venitului net din agricultură;

A - așezarea terenului față de centrele de desfacere;

R - rata venitului net multiplicat care a fost luat în considerare pe o perioadă de 26-32 ani, în raport cu vârsta medie a unei generații, posibilitatea maximă de prognoză a evoluției unui fenomen, dobânda de 5 % care se realizează atunci când veniturile sunt depuse la CEC sau cota medie de amortizare a mijloacelor fixe din agricultură etc.

În afară de acești coeficienți ar mai trebui să se introducă și unele corecții privind funcția ecologică pe care o are agricultura. Desigur aceasta este foarte greu de apreciat și deocamdată nu este aproape de loc studiat și luat în considerare, dar odată cu agravarea unor dezechilibre ecologice, ca urmare a dezvoltării activităților poluante, dezvoltarea nivelului de trai etc. și aceste aspecte vor trebui să se ia în considerație sub o anumită formă.

6.6.3. Renta funciară și arenda

În domeniul rentei funciare, știința economică trebuie să răspundă unor întrebări esențiale: care sunt regulile ce guvernează alocarea pământului între diferiții agenți economici utilizatori; care este rolul prețului pământului în competiția pentru ocuparea terenului; ce legi economice coordonează repartizarea surplusului între profit, salariu, dobândă, rentă; ce factori conduc la apariția diferitelor forme de rentă. La aceste întrebări economia este cea care are mijloace de analiză pertinentă a funciarului numai că limitele ei în explicarea problematicii complexe a acestui domeniu devin din ce în ce mai evidente, ceea ce a condus cum era și firesc la căutarea de noi soluții, noi modalități de abordare, asociind economia cu alte științe umaniste la studiul rentei funciare și a funciarului în general.

Problematica rentei funciare are o importanță actuală deosebită în țara noastră, urmare a încercărilor de revenire la economia de piață, cu componenta ei esențială – proprietatea privată asupra pământului. Întâlnim la tot pasul probleme funciare: în demararea unei afaceri, în momentele cele mai importante ale vieții (care român nu visează să-și construiască o casă), în conflictele dintre persoane, instituții și localități, în proiectele de urbanism și arhitectură. A reapărut astfel interesul pentru pământ în România. Comportamentul economic al deținătorului și utilizatorilor îmbracă forme specifice, renta funciară se manifestă. Reapare astfel interesul economic pentru pământul ca rezultat firesc al venitului dat de acesta, deci de renta funciară.

Problemele conținutului formelor și calculul rentei în viața economică se află de mai bine de două secole în atenția majorității școlilor, doctrinelor și curentelor de gândire economică. Acest concept există încă de la societatea medievală și până la cea contemporană, având o amplă utilizare precum și diferite semnificații: rentă în înțeles uzual nu este altceva decât un venit fără muncă, rentă în economia clasică reprezintă venitul ce revine proprietarului funciar iar în sens modern, contemporan, renta reprezintă venitul ce revine posesorului oricărui factor de producție a cărui ofertă este limitată (rigidă) sau inelastică. (V.Sima, 1993)

Primele abordări cu privire la natura rentei aparțin economistului englez William Petty care în lucrarea "Tratat asupra impozitelor și taxelor" (1662) arată că renta este surplusul obținut de pe un teren după ce s-au scăzut cheltuielile cu exploatarea lui și întreținerea lucrătorului agricol.

Pentru prima oară el definește o "rentă naturală" reprezentând surplusul producției pentru consum rezultat în urma exploatării pământului de către cultivator dar care îi revine proprietarului funciar în virtutea dreptului său de proprietate. Alături de renta naturală, prin rentă ordinară el desemnează media de ansamblu a rentelor naturale pe o perioadă de șapte ani (un ciclu agricol). Definiția rentei ca surplus rezidual va fi preluată de toți economiștii până la Jean – Baptiste Say.

Un loc important în teoria rentei îl deține școala fiziocrată prin reprezentantul său Francois Quesnay care consideră că renta își datorează existența forțelor naturii, agricultura fiind singura ramură în care, cu aportul naturii, bogăția creată poate să o întrecă pe cea consumată.

Introducând pământul, sursă universală de bogăție, concepția economică fiziocrată este restrictivă, în sensul că producția agricolă este considerată ca singura producție de mărfuri. Meritul său deosebit constă în introducerea pentru prima dată în gândirea economică a noțiunii de clase sociale, fixând astfel locul individului în societate în raport cu poziția lui față de sursa universală de bogăție, pământul. Pentru el proprietatea privată asupra pământului este conformă cu Ordinea naturală a lucrurilor.

Școala clasică reușește pentru prima dată să furnizeze un ansamblu de cunoștințe sistematizate sub forma unor teorii economice bine conturate fiind unul din vârfurile gândirii economice în domeniul rentei funciare. Trei dintre autorii clasici contribuie la constituirea economiei clasice și la formularea unei adevărate teorii a rentei funciare (Smith, Malthus și mai ales Ricardo).

Adam Smith, în lucrarea sa: "Avuția națiunilor" se distanțează de curentul fiziocrat, recunoscând aportul naturii la formarea rentei, sesizând specificul legăturii ei cu prețul. În acest sens sublinia că "renta intră în alcătuirea prețului mărfii în alt mod decât salariul și profitul. Salariul

și profitul mai mare sau mai mic sunt cauzele prețului, mare sau mic, pe când renta mare sau mică - efectul acestui preț”.

David Ricardo (1772-1823) a avut un aport hotărâtor în fundamentarea teoriei rentei funciare. De la Ricardo gândirea economică moștenește cea mai profundă, complexă și riguroasă analiză a rentei. Acesta susține că formarea rentei funciare are la bază fertilitatea inegală a terenurilor agricole.

Întrucât cererea de produse agricole este în creștere, iar producția obținută pe terenurile fertile este insuficientă pentru acoperirea ei, produsul se vinde la prețul produsului mai scump, obținut în condiții mai puțin favorabile, renta fiind în concepția sa o parte din produsul pământului, care se plătește proprietarului funciar pentru folosirea forțelor originare și indestructibile ale pământului.

Chiar și în zilele noastre teoria ricardiană a rentei constituie principalul punct de referință în domeniu deoarece practic de la Ricardo încoace gândirea economică nu a mai realizat o sinteză de asemenea amploare a ideilor, ba din contră s-a produs o pulverizare a teoriei în cele mai diverse domenii.

Teoria ricardiană a rentei este o admirabilă sinteză prin faptul că ia în considerare contribuțiile remarcabile ale predecesorilor săi pe care le îmbogățește prin idei originale științific fundamentate. Ricardo și mai apoi Marx integrează teoria rentei funciare într-un cadru analitic propriu, bazat pe conceptele și metodele de analiză ale științei economice devenită de acum autonomă.

În “Principiile de Economie” (1817) renta funciară este definită ca “aceea parte a produsului solului pe care o plătim pentru a avea dreptul de a exploata facultățile productive, originale și neperisabile ale solului”. Renta este astfel definită ca un preț al dreptului de folosire a solului. Gândirea lui Ricardo în domeniu se distanțează pentru prima oară de teoria fiziocrată. Produsele agricole sunt mărfuri, rezultate ale activității umane și nicidecum un dar al naturii, iar valoarea acestor mărfuri este dată de munca individuală încorporată în ele. Fundamentele teoriei rentei diferențiale așa cum au fost ele definite de Ricardo își mențin viabilitatea și constituie fundamentul explicației rentei diferențiale, indiferent în ce sector apare aceasta. Ricardo identifică patru cauze ale apariției rentei diferențiate, dar se limitează la descrierea a două tipuri de rentă: renta intensivă și cea extensivă.

Renta intensivă este rezultatul investirii simultane a unor cantități egale de capital pe același teren. Datorită randamentelor descrescătoare primele tranșe de capital vor da naștere unei rente diferențiale, în timp ce tranșele următoare vor produce din ce în ce mai puțin rentă. Renta extensivă este rezultatul investirii de tranșe egale de capital pe terenuri de fertilitate diferită. Pe terenurile fertile va apare în mod firesc o rentă diferențială.

Marx consacră o importantă parte a operei sale (Capitalul, Volumul III, tomul III) analizei rentei funciare. Punctul de plecare îl constituie teoria ricardiană a rentei diferențiale ce se păstrează aproape intactă în analiza sa. Principalele caracteristici definitorii pentru renta diferențială sunt: renta diferențială nu se repercutează asupra prețurilor produselor agricole; este prelevată asupra plusvalorii; ea opune pe proprietar fermierului. Nivelul rentei diferențiale este determinat prin calculul marginal, fiind astfel în contradicție cu teoria valorii muncă dezvoltată de el.

El definește renta ca fiind o parte a plusvalorii, adică este plusprofitul din sectorul agricol și din domeniul locativ. În analiza sa pământul este o resursă naturală ce nu are valoare. Însușirea în mod “injust” în regim privat a pământului are două consecințe directe: pe de o parte constituie o limitare a liberului acces la o condiție naturală de producție, pământul, generând conflicte sociale; iar pe de altă parte constituie instrumentul de captare a unei fracțiuni din munca socială – plusprofitul agricol – convertind-o în rentă funciară.

Contribuția originală a lui Marx la dezvoltarea teoriei rentei constă în introducerea conceptului de rentă absolută alături de renta diferențială și definirea unei rente de monopol. De asemenea el consacră o însemnată parte din analiza sa prețului pământului, considerat ca fiind capitalizarea rentelor anuale actualizate. Renta absolută o definește ca fiind plusvaloarea încasată de pe cele mai proaste terenuri. Apariția sa este explicată printr-o cauză și o condiție. Cauza o

constituie egalizarea ratei profitului între sectoarele economice și definirea unui preț de producție în jurul căruia va fluctua prețul pieței, condiția fiind aceea potrivit căreia compoziția organică a capitalului în sectorul economic în care poate apărea o rentă absolută trebuie să fie inferioară compoziției organice a capitalului din alte sectoare economice. Caracteristicile rentei absolute constau în I) influența ei asupra prețului produselor agricole, ca un element constitutiv al acestora; II) valoarea produselor agricole, care este în mod constant superioară prețului de producție. Pornind de la aceste elemente renta funciară pentru o anumită suprafață este formată din renta diferențială I și II plus renta absolută aferentă ($R=RD_I + RD_{II} + RA$).

Printre autorii ce au dezvoltat teorii noi ignorând total teoria ricardiano-marxistă s-a aflat un grup de economiști de filiațiune germană (Von Tunnen, A. Losch, E.S. Dunn, W. Allonso) ce au pus bazele teoriei economiei spațiale. Reprezentantul cel mai de seamă al școlii este Von Tunnen, creatorul teoriei rentei de poziție. Din punct de vedere al noutății și originalității raționamentelor teoria lui Von Tunnen este considerată ca și cea a lui Ricardo un vârf al gândirii economice.

Curentul ce a apărut și s-a dezvoltat ca o reacție la teoria ricardo-marxistă este cel neoclasic, care formulează și dezvoltă raționamente cu totul noi în domeniul funciar.

Epoca contemporană însă se caracterizează printr-un interes crescut față de problematica funciară și printr-o revenire la tradiția ricardiană, dar și printr-o dispersare a raționamentelor clasice. În timp ce unii economiști au încercat să utilizeze raționamentele ricardiene în alte domenii economice decât agricultura dezvoltând noi concepte, alții au încercat să le adapteze unei analize generalizate de formare a rentei într-un cadru generalizat al producției de mărfuri.

Cei mai de seamă exponenți ai școlii marginaliste (J.B. Say, K. Menger, L. Walras, J.B. Clark) au avut între preocupările lor analiza rentei. La modul general neoclasicii au negat orice specificitate a pământului și a problemelor funciare, renta nefiind altceva decât o manifestare a unui fenomen economic general.

J.B. Say marchează tranziția de la teoria clasică la cea neoclasică a rentei funciare. El stabilește fundamentele principale ale teoriei neo-clasice analizând rolul valorii utilizate, cel al mărfurilor și al prețului. J.B. Say definește renta ca un raport (produs net/preț de cumpărare) analog ratei rentabilității. Ca mijloc de producție însă pământul furnizează un profit funciar. Distincția considerată de Say dintre rentă și profitul funciar permite în planul teoretic disocierea venitului solului în două componente distincte: pe de o parte renta care apare ca rata dobânzii capitalului funciar, iar pe de altă parte venitul utilizării pământului, analizat ca un profit.

Walras definește renta pământului ca fiind produsul net al pământului sau cea parte a produsului total care, după ce s-au scăzut cheltuielile de producție, rămâne liberă și constituie un venit. Ea este o variabilă endogenă sistemului economic, fiind determinată pe baza echilibrului general ca toate prețurile și toate veniturile. Pentru prima oară în evoluția rentei Walras atacă virulent definiția rentei ca surplus sau excedent, pentru el neexistând surplus ci numai venituri. Odată cu el rămâne deschisă una din chestiunile esențiale privitoare la rentă și anume: este renta un venit normal al unui factor de producție sau aceasta trebuie să fie considerată ca un surplus rezidual rezultat al evoluției pieței și în mod ne-economic determinat. Deși în primele sale lucrări el consideră că proprietatea privată asupra pământului justifică apropierea rentei funciare, el va reveni asupra acestei idei considerând că proprietatea terenurilor trebuie transferată integral statului din rațiuni de eficacitate economică și justiție socială. În opera sa teoria valorii și cea a rentei rămân indisolubil legate, renta reprezentând o formă specifică a valorii.

Principalul reprezentant al marginalismului pe continentul american, John Bates Clark s-a preocupat mai ales de problema repartiției bogăției. În cartea sa "Repartiția bogăției" apărută în 1899 el demonstrează că renta, care este venitul pământului, nu reprezintă decât o consecință normală a legii valorii. În felul acesta el se ridică împotriva teoriei dominante a epocii, teoria ricardiană, conform căreia renta are un caracter diferențial rezidual diferit de salariu și profit. În teoria sa nu există diferențe în determinarea acestor trei categorii de venituri. Printr-o serie de reprezentări grafice într-o optică circulară el demonstrează că toate cele trei categorii de venituri ale factorilor sunt de aceeași natură și sunt determinate în același fel. În această perspectivă nu există o singură rentă funciară ci rente pentru toți factorii de producție; renta nu mai este exclusiv funciară

ci, ținând cont de legea randamentelor descrescătoare și de remunerarea factorilor în raport de productivitatea lor marginală, se pot considera rente pentru muncă și pentru capital. În consecință orice factor de producție remunerat pe baza productivității marginale degajă o rentă diferențială. În felul acesta pentru prima oară renta nu mai este specifică funciarului, ci devine un concept economic general.

Problemele referitoare la natura și formele rentei funciare au fost prezente și în gândirea economică românească încă din secolul trecut.

În buna tradiție a marilor gânditori și creatori ai teoriilor economice trei dintre cei mai reputați economiști români au avut ca subiect privilegiat de reflecție problematica funciară și a rentei. Ion Ionescu de la Brad (1818-1891) se apropie prin abordările sale de gândirea lui A. Smith considerând că renta provine nu numai din fecunditatea pământului ci și din truda omului. “Renta pământului este partea aceea din producția pământului ce rămâne după ce s-au scos toate cheltuielile ce s-au făcut pentru a dobândi”. El deosebește prețul real, determinat de cheltuielile de producție și prețul curent, care depinde de “căutarea lucrurilor” intuind astfel rolul cererii și al ofertei în formarea prețurilor.

Ștefan Zeletin (1925) în perioada interbelică, preocupat de analiza claselor politice în special a burgheziei române, stabilește o corelație directă între cererea de produse agricole și mărimea rentei funciare.

Adept al lui Ricardo, V. Madgearu (1944) acordă un loc privilegiat rentei în opera sa. El recunoaște legea fertilității descrescânde a solului și consideră că “renta este întotdeauna un extraprofit condiționat de faptul că unul dintre factorii de producție are un anumit avantaj și se află în posesiunea exclusivă a cuiva”.

Contribuții semnificative la explicarea rentei funciare le aduce reputatul profesor Virgil Madgearu, care aprecia că renta diferențială este o categorie economică mai generală, care își datorește existența legii fertilității descrescânde a solului. El considera renta ca pe un extraprofit condiționat de faptul că unul dintre factorii de producție are un avantaj de a se afla în posesiunea cuiva.

Renta funciară își are originea în raritatea pământurilor fertile și insuficiența ofertei de produse agricole de a satisface cererea în creștere. Oferta inelastică ridică prețul produselor agricole la un nivel care asigură ca toate categoriile de teren luate în cultură (indiferent de calitățile lor) să furnizeze deținătorilor lor renta.

Luarea în cultură a terenurilor cu fertilitate mai scăzută pentru a satisface cererea de produse alimentare determină obținerea unor randamente mai reduse, la un consum egal de factori, comparativ cu terenurile bune.

Drept urmare, investițiile de muncă și de capital sporesc, dar randamentele nu cresc în aceeași măsură, dimpotrivă au tendința să scadă.

Această relație specifică dintre rezultate și efort se reflectă în legea fertilității neproportionale. Această lege arată că randamentele neproportionale sunt datorate faptului că alocările suplimentare de factori pe aceeași suprafață de teren se regăsesc cu o parte aplicată tot mai mică în randamentele obținute. Acțiunea acestei legi are ca efect tendința de restrângere a ofertei de produse agricole, comparativ cu cererea crescândă, datorată sporirii populației și a veniturilor acesteia.

Mărirea cererii atrage după sine o ridicare a prețului de vânzare, care nu poate fi modificat în sensul scăderii printr-o sporire a ofertei totale la principalele produse agricole, întrucât terenurile apte pentru cultură, îndeosebi cele fertile, sunt limitate.

Prețul ridicat al produsului agricol asigură realizarea unui excedent de venit peste profitul normal, care revine proprietarului terenului sub forma rentei funciare.

Teoria clasică a rentei funciare, care consideră că veniturile rentiere în agricultură sunt o consecință a prețului agricol este valabilă și în țările dezvoltate (unde cererea de produse agricole este satisfăcută) deoarece se realizează pe fondul confruntării ofertei, crescând pe termen lung și fluctuantă pe termen scurt, cu cererea inelastică. Pentru protejarea veniturilor producătorilor agricoli din țările dezvoltate statul practică un sistem de prețuri și o politică prin care preia surplusul de

produse agricole în anii cu abundență (creând penurie artificială) și eliberează stocurile în anii nefavorabili agriculturii. În felul acesta se obțin pe termen lung de către producătorii agricoli profituri normale, iar de către proprietarii funciari renta.

Prin urmare, așa cum s-a specificat, în agricultură se formează mai multe tipuri de rentă: renta absolută, renta diferențială, renta de monopol și renta de poziție.

Renta absolută este cea încasată de toți proprietarii funciari indiferent de calitatea terenului pe care-l dețin:

$$Ra = Pv - (Cp + Pn)$$

unde: Ra este renta absolută

Cp - costul de producție

Pn - profitul normal

Renta diferențială provine din diferența de fertilitate dintre terenuri, fiind numită și rentă de fertilitate sau rentă diferențială I. Ea este rezultatul cheltuielilor mai reduse cu care se obțin produsele pe terenurile fertile, în condițiile când prețul de vânzare este determinat de cheltuielile produsului mai scump realizat pe terenurile mai slabe. Acest tip de rentă este caracteristic agriculturii extensive. Într-o agricultură intensivă se formează și renta diferențială II, ca diferență între randamentul a două sau mai multe investiții succesive de capital și de muncă pe aceeași suprafață sau pe suprafețe diferite.

Renta de monopol este supraprofitul realizat de posesorul unor suprafețe de teren cu însușiri speciale care produc în cantități reduse produse cu calități deosebite. Vânzarea acestor produse la preturi de monopol permite obținerea unui excedent peste profitul normal ce revine proprietarului funciar.

Mărimea și stabilitatea ei depinde de puterea de cumpărare a consumatorilor și de decalajul dintre cerere și ofertă (inelastică). Elementele de monopol concretizate într-o ofertă inelastică pot fi create pe căi artificiale (economice sau extraeconomice) cu scopul de a menține prețul de vânzare ridicat.

Renta de poziție rezultă din diferențele determinate de distanțele față de centrele de aprovizionare și desfacere (preorășenești) sau față de căile de comunicație.

În România, așa cum s-a arătat, proprietatea privată asupra pământului cuprinde 78,9 % din suprafața cultivată.

Conform estimărilor, această suprafață este deținută de peste 6,2 milioane proprietari, din care aproape jumătate nu sunt agricultori.

În aceste condiții exploatarea pământului se realizează în regie proprie sau în arendă. Arenda pe care o va plăti arendașul va fi în funcție directă de renta absolută și de renta diferențială I, iar cuantumul său se va stabili pe piața arendei, fiind influențat de legea cererii și a ofertei de pământ, diferențiat în timp și spațiu.

Este fără îndoială că în stabilirea arendei trebuie să se pornească de la renta absolută ca rezultat al monopolului proprietății private asupra pământului și care probabil va fi aproximativ aceeași pe hectar, la care se va adăuga renta diferențială I, care este însă diferită de la un teren la altul în raport de puterea sa productivă, de fertilitatea naturală, dar și de cea artificială, adăugată an de an cu fiecare nou proces de producție .

Arenda în bani reprezintă suma pe care arendașul o plătește proprietarului pentru dreptul de a folosi o anumită suprafață de teren pe o perioadă determinată de timp. Ea are un conținut complex. Principala componentă a arendei o formează renta funciară. Alte componente pot fi : amortismentul pentru investițiile făcute în diverse lucrări legate de teren și dobânda la capitalul investit.

În practică este dificil de delimitat componentele arendei. Mărimea arendei este în ultimă fază rezultatul confruntării dintre proprietari și arendași. Arendașul nu va plăti mai mult pentru un hectar de teren arabil decât poate câștiga din cultivarea acestuia cu cea mai bună cultură. La rândul său proprietarul va arenda un hectar de pământ unui fermier numai dacă este sigur că nu poate obține un preț mai bun de la alt utilizator al terenului respectiv. El va încerca întotdeauna să obțină un maximum de avantaj net din arendarea terenului. La fixarea condițiilor de arendare, proprietarul

pământului caută să nu lase arendașului o parte mai mare din producție decât atât cât este suficient ca acesta din urmă să-și mențină capitalul cu care își procură sămânța, plătește munca, își cumpără și întreține vitele de muncă și uneltele agricole, plus profitul obișnuit al capitalului din regiune, iar când se reînnoiește arendarea, proprietarul pământului cere de obicei aceeași sporire a arende ca și cum ameliorările ar fi fost făcute toate cu capitalul său propriu (A. Smith). O asemenea situație duce la concluzia formulată cu mult timp în urmă, potrivit căreia proprietarul funciar se consideră proprietar al întregii munci acumulate, cheltuite în decurs de secole pentru a aduce pământul la nivelul de productivitate pe care îl are în prezent (Th. Hopkins).

Deosebirile de interes dintre proprietarii funciari și arendași au fost observate și analizate și de o serie de reprezentanți ai științei românești (Ion Ionescu de la Brad, Gheorghe Ionescu-Sisești și alții).

În legislația referitoare la arendare reglementările privind stabilirea arende diferă de la o țară la alta. În unele țări părțile contractante sunt libere să stabilească arenda, în altele, legislația prevede niveluri minime și maxime între care trebuie să se înscrie tranzacțiile.

În țara noastră legea arende (Legea nr. 16/1994) prevede că plata arende se poate face în natură, în bani sau în natură și bani, potrivit înțelegerii părților contractante. Elementele în funcție de care se stabilește arenda pentru fiecare categorie de folosință sunt: suprafața, potențialul de producție, structura parcelară, relieful și gradul de accesibilitate a mecanizării, posibilitățile de acces, distanța față de centrul administrativ, amenajările de îmbunătățiri funciare, tipul plantațiilor pomiviticole etc.

Ministerul Agriculturii și Alimentației a stabilit prin Ordinul nr. 26/1994 - normele metodologice orientative de calcul a arende.

Arenda în natură se exprimă într-o cantitate determinată de produse agricole alese în funcție de specificul activității agricole și specificul zonei respective; arenda în bani constă din echivalentul în lei al arende în natură la prețurile practicate pe piața liberă locală, de la data plății. Metodologia de calcul a arende are la bază capacitatea de producție a terenului sau a parcelelor componente, stabilită în urma studiilor de bonitare de către specialiștii din oficiile județene pentru studii pedologice și agrochimice. Metodologia astfel stabilită reprezintă un instrument necesar pentru a avea o imagine generală asupra mărimii arende. Ea face însă abstracție de unele aspecte economice și sociale cum ar fi costul de producție și venitul realizabil de pe suprafața arendată, suprafețele disponibile pentru arendare, densitatea populației în diferite zone etc.

Există o strânsă legătură între arendă și prețul pământului întrucât ambele categorii valorice exprimă o serie de factori comuni, iar una din metodele principale de determinare a prețului pământului o constituie capitalizarea arende. Considerând rata de capitalizare neschimbată, arenda și prețul pământului evoluează pe termen lung în același sens, acesta fiind de creștere în termeni reali. Datele statistice dintr-o serie de țări relevă însă o sporire mai lentă a arende și deci o reducere a ponderii acesteia în prețul pământului. Această tendință se datorează creșterii contribuției factorului capital, în obținerea venitului agricol în raport cu factorul pământ, odată cu progresul științelor agricole și cu aplicarea în producție a rezultatelor acestora.

6.6.4. Prețul pământului

Explicarea prețului pământului constituie subiect de disensiuni între economiști în raport cu apartenența lor la un curent de gândire sau altul. În mod obișnuit orice economist reține ca explicație a prețului unui lucru ajustarea dintre cerere și ofertă, făcând trimitere la o valoare de referință (valoarea utilitate sau valoarea muncă). În materie de funciar însă ei dispun de un însemnat număr de teorii pentru a explica valoarea venală sau prețul pământului.

1) Pentru clasici, prețul pământului este egal cu suma actualizată a rentelor funciare anuale. Definirea și măsurarea rentelor funciare anuale însă diferă de la un autor la altul. O anumită acuratețe există în acest mod de abordare a prețului pământului dat de faptul că un anumit paralelism se observă între evoluția prețurilor produselor agricole și valoarea venală a terenurilor agricole.

2) Neo-clasicii consideră prețul pământului ca fiind prețul de echilibru dintre cerere și ofertă, $P = f(C,O)$. Cererea este dată de proporția de combinare a factorilor (gradul de intensificare al producției) și de productivitatea marginală rezultată din substituirea pământului de un alt factor. Făcând referire expresă la agricultură există două posibilități pentru creșterea producției: I) intensificarea producției pe aceeași suprafață; II) mărirea suprafeței agricole. Așa cum se poate vedea cererea de pământ pentru o destinație (agricolă sau neagricolă) este dată de gradul de intensificare al producției și de venitul marginal rezultat din substituția factorilor.

Oferta este evident rigidă și poate proveni pentru agricultură din excedentul rezultat din ajustarea combinării factorilor, de la proprietarii neexploatanți, din succesiunea dreptului de proprietate. Se poate afirma la modul general că oferta de pământ este independentă de preț. În fața unei oferte rigide cererea este cea care reglează în mod esențial prețul pământului. Deci raționamentul în termenii echilibrului general dezvoltat de neo-clasici poate fi considerat o construcție teoretică înșelătoare.

În practică valoarea terenurilor reprezintă un barometru extrem de sensibil ale cărui variații sunt comandate de foarte mulți factori: naturali (pedologie, climat, expoziție, topografie); amplasare (facilități de acces, distanța față de marile orașe; economici (productivitatea brută a terenurilor); demografici (presiunea demografică, dimensiunea exploatației); geografici (vânzarea unei parcele sau a unei exploatații, s-a observat că loturile mici și parcelele se vând în medie mai scump decât exploatațiile întregi).

Evaluarea bănească a pământului presupune stabilirea prețului acestui factor de producție, diferențiat în timp și spațiu, în funcție de fertilitate, amplasare etc.

Calitățile pământului își găsesc expresia în prețul său, care permite stabilirea prețului arendeii, servește ca orientare asupra valorii lui de piață și dă posibilitatea adoptării unor măsuri împotriva speculei cu terenuri.

Prețul pământului este influențat de o serie de factori generali (situația economică agricolă, puterea de cumpărare etc) și specifici (mediul natural, dispoziția terenurilor, raportul față de mediul economic etc).

Prețul pământului stabilit prin expertiză, în vederea includerii în patrimoniu, diferă de prețul real, rezultat din raporturile cerere-ofertă pe piață. Ca orice bun de patrimoniu, pământul are preț la care se înregistrează în avuția națională și poate să circule pe piață.

Deoarece pământul nu a constituit obiect de vânzare-cumpărare și nu a fost inclus în mijloacele fixe ale unităților agricole, în perioada comunistă evaluarea lui corectă constituie premisa deschiderii pieței funciare, a stabilirii dividendelor ce se cuvin proprietarilor de teren administrate de societățile comerciale agricole, a calculului impozitelor și taxelor etc.

Deschiderea pieței funciare este legată de organizarea bursei funciare și de funcționarea unei agenții specializate în tranzacțiile cu pământul.

Prețul pământului are efecte diferite asupra agricultorilor. Un preț prea mare duce la îndatorarea lor exagerată la bănci, descurajarea arendașilor și a agricultorilor cu dificultăți financiare etc. Lipsa de capital poate determina o ofertă ridicată și deci un preț scăzut al pământului, ceea ce va genera tendința de speculă. De aceea apare necesitatea unor reglementări care să prevină un asemenea curs nefavorabil agricultorilor, să înlesnească arendarea, menținerea proprietății rurale în cadrul familial și să frâneze creșterea prețului pământului.

Legislația privind circulația juridică a terenurilor stabilește că terenurile proprietate privată pot fi dobândite prin înstrăinare în modurile stabilite de lege (Legea privind circulația terenurilor, Legea 54/1998). Legea 54/1998 a intrat în vigoare, ea producând efecte juridice pentru că a fost publicată în M.O. nr. 102 / 4 martie 1998.

Proprietatea dobândită nu poate depăși 200 hectare teren agricol în echivalent arabil pe familie. Persoanele fizice care nu au cetățenie română și domiciliul în România, precum și persoanele juridice care nu au naționalitate română și sediul în România nu pot dobândi în proprietate terenuri de nici un fel (prin acte între vii).

Prețul pământului, după cum susțin unii economiști, se poate determina pe baza profitului potențial la hectarul cultivat, corespunzând sumei încasate din dobânda la capitalul dat cu împrumut

pe o perioadă de timp determinată. Prețul pământului nu se poate însă stabili numai în funcție de o cultură, deoarece sunt culturi intensive, ca de exemplu legumele care asigură profituri ridicate la hectar, acestea fiind asigurate și de solurile cu fertilitate ridicată.

Având în vedere considerentele arătate, stabilirea prețului pământului trebuie făcută pe baza bonității terenurilor și a evoluției randamentelor la hectar pe o perioadă mai îndelungată.

În vederea fundamentării tranzacțiilor cu terenuri (vânzări, licitații), metodologia elaborată de Academia de Științe Agricole și Silvicultură privind stabilirea prețului estimativ al pământului pe zone de favorabilitate naturală pentru diferite culturi și în raport cu fertilitatea economică, considerăm că este cea mai indicată. Această metodologie ține seama de faptul că prețul pământului nu se poate stabili global pe zone, ci numai pentru fiecare parcelă în parte, în raport cu fertilitatea, gradul de echipare tehnică, evoluția prețurilor în perspectivă etc.

Real rămâne însă prețul de piață, care se formează în funcție de cerere și ofertă, de evoluțiile modelului alimentar și de prevederile legale care încurajează sau descurajează vânzarea - cumpărarea pământului.

"Prețul pământului capital" se află sub influența unor multitudini de factori direcți sau indirecti, după cum urmează:

a) Cererea și oferta de terenuri agricole. Caracterul limitat al pământului face ca oferta de terenuri agricole să fie rigidă, inelastică, insensibilă la evoluția prețurilor. Creșterea prețurilor nu mărește oferta dar nici scăderea lor nu afectează oferta. Concurența se deplasează de pe terenul ofertei pe cel al cererii, prețul terenurilor agricole evoluează în raport de mișcarea cererii. Pentru unele categorii de teren sau utilități pot exista fluctuații ale ofertei în funcție de interesul proprietarului de a-și păstra sau vinde proprietatea.

b) Cererea și oferta de produse agroalimentare. Mărima cererii de produse agricole și scumpirea lor stimulează cererea de terenuri agricole ridicându-le prețul (când oferta este inelastică). În practică, agenții economici preferă să cumpere pământ atunci când prețul produselor agricole scade, prețul pământului fiind mai mic. Când prețurile produselor agricole sunt mai mari agenții economici preferă arendarea pământului.

c) Posibilitatea folosirii alternative a pământului. Terenurile pot fi folosite pentru agricultură, silvicultură, construcții, așezări urbane și rurale, căi ferate, baze de odihnă și tratament, rezervații naturale etc. Modul de folosire care asigură prețul cel mai ridicat influențează și prețul celorlalte folosințe.

d) Mărima și evoluția rentei funciare. Între renta funciară și prețul pământului există un raport de proporționalitate directă, condiționându-se reciproc.

e) Rata dobânzii bancare. Prețul pământului se formează și în raport de evoluția ratei dobânzii bancare. Proprietarul pământului va cere la vânzarea terenului o sumă egală cu un capital care depus la bancă cu dobânda zilei să-i aducă un venit anual egal cu renta funciară dacă pământul ar fi fost arendat.

f) Progresul tehnic științific contemporan. Dacă permite prin aplicarea lui în agricultură obținerea unei rate a profitabilității identică cu cea din alte ramuri sau chiar mai mare, influențează tendința de migrare a capitalului spre agricultură, cu influențe benefice asupra întregii ramuri.

g) Ameliorarea poziției terenurilor agricole. Realizarea unor lucrări de îmbunătățire a infrastructurii oferă posibilități mai bune de exploatare a terenurilor chiar dacă proprietarul de teren nu a avut nici o contribuție la executarea lor (căi ferate, autostrăzi, șosele, aeroporturi, depozite). Aceste modificări influențează pozitiv prețul pământului.

Schimbările structurale din agricultură au avut un impact considerabil și asupra capitalului fix și circulant din agricultură. Componenta capitalului fix care indică schimbările este tocmai capitalul funciar. Capitalul funciar se compune din capitalul investit în cumpărarea pământului, ameliorări funciare, construcții speciale, plantații etc. Capitalul destinat cumpărării pământului nu se amortizează, ceea ce creează dificultăți agricultorilor în obținerea resurselor de investiții.

Cumpărarea pământului limitează folosirea capitalului pentru achiziția celorlalți factori de producție. De aceea, achiziționarea pământului este una dintre cele mai importante decizii care se iau la crearea și organizarea unei exploatații agricole.

Elemente ca: prețul pământului, vânzarea-cumpărarea, arendarea, concesiunea sau închirierea constituie subiecte de analiză economică ce vor rămâne mereu în actualitate datorită influențelor ce le generează pe termen lung asupra producției agricole (în special), asupra vieții rurale (în general).

Ca suport teoretic pentru determinarea prețurilor de vânzare/cumpărare a terenurilor agricole, propunem calcule determinate de un colectiv de cercetare din cadrul Institutului de Economie Agrară publicate în studiul “Estimarea valorii de patrimoniu a resurselor funciare din agricultură pe zone agropedoclimatice” (tabelul 6.7). Aceste valori trebuie interpretate ca bază de pornire, prețurile reale fiind determinate totuși de cererea și oferta de terenuri agricole la un moment dat.

**Valoarea economică și de patrimoniu a terenurilor agricole
la 30.06.1997 pe zone agropedoclimatice**

- lei -

Tabelul 6.7

Zona agropedo-climatică	Categorია de folosință				
	Arabil	Pășuni	Fânețe	Vii	Livezi pomicole
I	19.779.000	7.911.600	9.889.500	29.668.500	19.779.000
II	16.436.000	6.574.400	8.218.000	49.308.000	41.090.000
III	15.197.000	9.118.200	9.118.200	37.992.500	53.189.500
IV	13.788.300	13.788.300	13.788.300	16.545.960	41.364.900
V	12.040.000	12.040.000	12.040.000	24.080.000	36.120.000

Sursa: ASAS – IEA – 1997

Desigur că acestea sunt prețuri orientative, metodologia de calcul prezentând unele deficiențe. Considerăm că mărimea prețului pământului își va păstra caracterul schimbărilor în întreaga perioadă de tranziție, iar eventualul vânzător de teren va trebui să corecteze prețul de moment cu eventuala rată de perspectivă a inflației, pentru a nu schimba cea mai sigură și durabilă avuție materială – pământul – cu hârtii fără valoare.

Strâns legată de procesul inflaționist în continuă desfășurare este rata dobânzii. Practicarea unei rate exagerat de mare a dobânzii (care duce la micșorarea prețului pământului) este condiționată tot de menținerea procesului inflaționist. Stoparea inflației (după perioada de tranziție) va duce la reducerea ratei dobânzii bancare și ca urmare la creșterea (chiar considerabilă) a prețului pământului.

De aceea, în următorii ani (chiar și în condițiile în care procesul de vânzare-cumpărare a fost legalizat), în România piața pământului va avea un caracter restrâns. Numai după stoparea procesului inflaționist și stabilizarea (în limitele variației impuse de economia de piață) prețului pământului se va crea o adevărată piață a pământului, fără de care nu este posibilă accelerarea ritmului de privatizare și centralizare a proprietății asupra pământului în România.

Deși Legea 54/1998 (Legea privind circulația juridică a terenurilor) a intrat deja în vigoare, legislația în domeniul funciarului rămâne încă ambiguă (a se vedea faptul că Legea 169/1997, Legea de modificare și completare a Legii 18/1991, încă nu a fost adoptată și mai trenează pe la diferitele comisii din Parlamentul României).

În România la ora actuală încă nu avem practic o piață a terenurilor agricole deși a început să se contureze. Prezentăm în tabelul 6.8 situația vânzărilor/cumpărărilor de teren în România la mijlocul anului 1999. Acest fapt, coroborat cu lipsa unor studii concrete referitoare la actuala situație din domeniul funciarului în România, ne determină să fim de acord cu rezultatele unor studii de strictă specialitate din țările cu agricultură avansată (exemplu: cele din Uniunea Europeană) și anume că prețul pământului variază teritorial și în timp – în funcție de cererea și oferta de pe piața pământului, ca și prețul oricărei alte mărfi.

Circulația juridică a terenurilor

Tabelul 6.8

Specificare	1998	1999					
		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie
<i>Intravilan</i>							
Suprafața înstrăinată – ha	14.422	14.646	16.460	17.686	20.578	21.587	23.569
Valoare – mil.lei/ha	42	44	43	44	40	58	58
Valoare totală – mil.lei	608.028	642.485	713.987	772.209	819.973	1.216.070	1.360.283
<i>Extravilan</i>							
Suprafața înstrăinată – ha	12.119	13.756	15.688	18.407	24.464	27.463	32.238
Valoare – mil.lei/ha	4	5	5	5	5	6	6
Valoare totală – mil.lei	51.514	63.973	85.932	98.270	131.283	159.000	192.687

Sursa: MAA, Date operative, iunie 1999